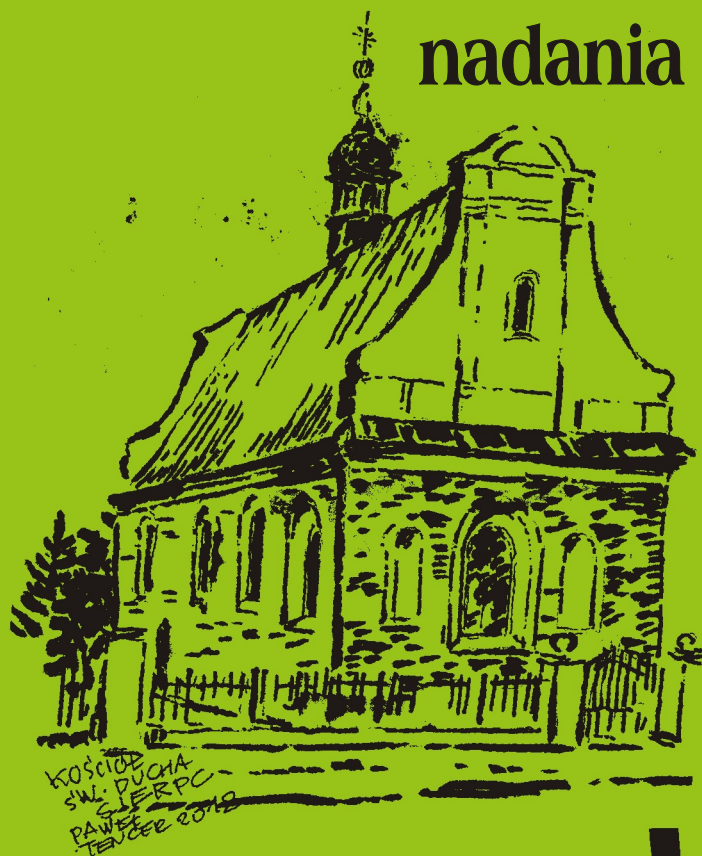

SIERPC – 690 lat nadania praw miejskich

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

2/231

2012

ISSN 0029-389X

INFORMACJA DLA AUTORÓW

Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać w 1 egzemplarzu (wydruk komputerowy wraz z płytą CD), napisanym zgodnie z normą (tj. 30 wierszy na stronie, 65 znaków w wierszu, bez poprawek), maksymalna objętość 15 stron wraz z przypisami.

Prosimy również o krótka informację Autora o sobie: wykształcenie, tytuł lub stopień naukowy, miejsce zatrudnienia, telefon i adres e-mail do wiadomości redakcji.

Artykuły prosimy zaopatrzyć w abstrakt w języku polskim o objętości do 250 znaków oraz zestawienie słów kluczowych (nie więcej niż 5).

Prosimy o dołączenie, po przypisach, tytułu artykułu i „Summary” w języku angielskim o objętości do 300 znaków.

Informujemy, że wydrukowanie artykułu uwarunkowane jest uzyskaniem pozytywnej recenzji wydawniczej.

Redakcja „Notatek Płockich”

Na okładce: Kościół Św. Ducha w Sierpcu
rys. Paweł Tencer

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
09-407 Płock, ul. Dziewiarska 7
Tel. (0-24) 26-36-593
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTES

**PŁOCK SCIENTIFIC ASSOCIATION
QUARTERLY**

(published since July 1956)

**2/231
APRIL – JUNE
2012**

EDITORIAL MEETING

WIESŁAW KOŃSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

KRYSTYNA STASZEWSKA
(EDITORIAL SECRETARY)

**MAŁGORZATA DUCH
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI**

SCIENTIFIC COUNCIL

**PROFESSOR EXTRAORDINARY
DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI**
(CHAIRMAN)

REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)
PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)
DR MARIAN CHUDZYŃSKI
REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

**pl. Narutowicza 8
09-402 Płock**

tel. (0-24) 262-26-04, 366-99-50

e-mail: notatkiplockie@gmail.com

NOTATKI PŁOCKIE

**KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO**

(ukazuje się od lipca 1956 r.)

**2/231
KWIECIEŃ – CZERWIEC
2012**

KOLEGIUM REDAKCYJNE

WIESŁAW KOŃSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

KRYSTYNA STASZEWSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)

**MAŁGORZATA DUCH
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI**

RADA NAUKOWA

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)
PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)
DR MARIAN CHUDZYŃSKI
KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

**pl. Narutowicza 8
09-402 Płock**

tel. (0-24) 262-26-04, 366-99-50

e-mail: notatkiplockie@gmail.com

LIST OF CONTENTS

SPIS TREŚCI

HENRYKA PIEKARSKA SEVEN CENTURIES OF THE SIERPC CITY	3	HENRYKA PIEKARSKA SIEDEM WIEKÓW MIASTA SIERPCA	3
ANDRZEJ TUCHOLSKI SIERPC PRIOR TO ESTABLISHMENT: LEGENDS AND ARCHAEOLOGICAL FACTS	6	ANDRZEJ TUCHOLSKI SIERPC PRZEDLOKACYJNY: LEGENDY I FAKTY ARCHEOLOGICZNE	6
MARCIN SUMOWSKI THE LOCATION OF SIERPC IN RELATION TO THE MUNICIPAL NETWORK OF 14TH CENTURY MASOVIA	10	MARCIN SUMOWSKI LOKACJA SIERPCA NA TLE SIECI MIEJSKIEJ XIV–WIECZNEGO MAZOWSZA	10
KS. MICHAŁ MARIAN GRZYBOWSKI THE MORE NOTABLE PRIESTS AND DEACONS OF SIERPC	14	KS. MICHAŁ MARIAN GRZYBOWSKI ZNACZNIJSI PROBOSZCZOWIE I DZIEKANI SIERPECCY	14
GRZEGORZ RADOMSKI THE SIERPC EPISODE IN THE WAR OF 1920	17	GRZEGORZ RADOMSKI SIERPECKI EPIZOD WOJNY 1920 ROKU	17
GRZEGORZ WĄSIEWSKI THE DEVELOPMENT OF THE TOWN IN THE INTERWAR PERIOD THE PHENOMENON OF LOCALISM	20	GRZEGORZ WĄSIEWSKI ROZWÓJ SIERPCA W OKRESIE MIEDZYWOJENNYM. ZJAWISKO REGIONALIZMU	20
ZDZISŁAW DUMOWSKI SIERPC DISTRICT DURING GERMAN OCCUPATION AND THE SECOND CONSPIRACY PERIOD	30	ZDZISŁAW DUMOWSKI POWIAT SIERPECKI W CZASACH OKUPACJI HITLEROWSKIEJ ORAZ W OKRESIE II KONSPIRACJI	30
HENRYKA PIEKARSKA THE MAIN INSPIRERS OF THE PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY SIERPC DIVISION ESTABLISHMENT IN 1908	40	HENRYKA PIEKARSKA GŁÓWNI INSPIRATORZY POWOŁANIA SIERPSKIEGO ODDZIAŁU TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO W 1908 ROKU	40
PAWEŁ BOGDAN GAŚIOROWSKI THE STATE OF GENEALOGICAL STUDIES AND RESEARCH POSSIBILITIES CONCERNING FAMILIES FROM SIERPC AND ITS NEIGHBOURHOOD	43	PAWEŁ BOGDAN GAŚIOROWSKI STAN BADAŃ GENEALOGICZNYCH I MOŻLIWOŚCI BADAWCZE RODZIN SIERPCA I OKOLIC	43
MAREK CHRZANOWSKI, ZDZISŁAW DUMOWSKI 690 YEARS OF SIERPC – ANNIVERSARY REFLECTIONS	48	MAREK CHRZANOWSKI, ZDZISŁAW DUMOWSKI 690 LAT SIERPCA – REFLEKSJE ROCZNICOWE	48
MAREK KOŚMIDER, STANISŁAW MAJCHRZAK CONTEMPORARY SIERPC	51	MAREK KOŚMIDER, STANISŁAW MAJCHRZAK WSPÓŁCZESNY SIERPC	51
KS. STEFAN CEGŁOWSKI THE PŁOCK DOORS AS A SYMBOL OF FAITH	53	KS. STEFAN CEGŁOWSKI DRZWI PŁOCKIE JAKO SYMBOL WIARY	53
REVIEW ZBIGNIEW P. KRUSZEWSKI, <i>Płock Scientific Society,</i> <i>subject in public life</i> , PWN, Warszawa 2011 (Rev. Barbara Konarska–Pabiniak).....	56	RECENZJA ZBIGNIEW P. KRUSZEWSKI, <i>Towarzystwo Naukowe</i> <i>Płockie, podmiot życia publicznego</i> , PWN, Warszawa 2011 (Rec. Barbara Konarska–Pabiniak)	56
BIBLIOGRAPHY OF PŁOCK MAZOVIA FOR THE PERIOD 1 IV – 30 VI 2011 R.	59	BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 IV – 30 VI 2011 R.	59

SIEDEM WIEKÓW MIASTA SIERPCA

*O tym mieście muszę koniecznie też
i to bardzo gorąco!
Choć go nie zdoła ani książęcy zamek,
Ani tysiąc wież, ani nawet porządna rzeka,
Bo cóż tam taka Sierpienica!*

*„Szkic o Sierpcu”
Jan Chojnacki*

Zgodnie z myślą Josepha Jurana – *system jest tyle wart, ile walczy się ludzie go tworzący, w nim pracujący* – mamy obowiązek wobec przyszłych pokoleń ocalać przeszłość od zapomnienia i wzbudzać poczucie dumy z faktu, że żyjemy w Mieście, na którego świetność pracowały trzydzieści cztery pokolenia naszych poprzedników.

690. rocznica lokacji Sierpca stała się okazją do przypomnienia bogatej historii naszego miasta, a także do zaprezentowania aktualnego stanu wiedzy naukowej, zwłaszcza co do precyzyjnej daty nadania praw miejskich.

Z tego względu, zarząd Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu jako zaszczyt przyjął zaproszenie **Marka Kośmidra – Burmistrza i Marka Chrzanowskiego – Przewodniczącego Rady Miejskiej** do udziału w pracach Honorowego Komitetu Obchodów 690. Rocznicy Lokacji Miasta.

Za najbardziej właściwą i jednocześnie najbardziej przydatną dla lokalnej społeczności formę udziału TNP w jubileuszu, uznaliśmy zorganizowanie konferencji naukowej pt. *690 lat miasta Sierpca – historia i współczesność*. Obyła się

Stażyci Urzędu Skarbowego wraz z organizatorami witali gości przed wejściem na salę konferencyjną
Fot. J. Grodzicki

Przewodniczący Rady Miasta Sierpca Marek Chrzanowski
Fot. K. Falkiewicz

ona 11 maja 2012 roku w pięknie rozbudowanym Centrum Kultury im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Sierpcu.

Honorowy patronat przyjął **prof. dr hab. inż. Zbigniew Paweł Kruszewski – Prezes TNP**, Przewodniczący Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk.

Starosta Powiatu Sierpeckiego Jan Laskowski
Fot. M. Zgliński

Do zaprezentowania aktualnego stanu badań nad historią naszego grodu zaprosiliśmy zarówno znamienitych naukowców – regionalistów jak i pasjonatów identyfikowania śladów lokalnej tożsamości.

Wystąpienia autorytetów w dziedzinie historii Mazowsza Północnego, przedstawiające wyniki prac badawczych nad przeszłością, przyczyniły się do znaczącego uporządkowania pewnych obszarów wiedzy o dziejach Sierpca. Nadal jednak – mimo merytorycznej, naukowej dyskusji – wątpliwości wzbudza dokładna data nadania po raz pierwszy praw miejskich.

Ważniejsza jednak, jak sądzę, dla tożsamości współczesnego i przyszłych pokoleń jest imponująca dalsza historia naszego miasta i wzbudzające głęboki szacunek dokonania, bohaterstwo i patriotyzm żyjących tu w minionych wiekach naszych poprzedników.

Uczestnicy konferencji
Fot. M. Zgliński

Ich potomkowie, przedstawiciele znacznych, sierpeckich rodzin licznie uczestniczyli w konferencji. Marszałka Województwa Mazowieckiego Adama Struzika reprezentował dyrektor Delegatury Urzędu Marszałkowskiego w Płocku Michał Twardy, który odczytał i przekazał adres gratulacyjny dla Oddziału TNP w Sierpcu. Wśród zgromadzonych ponad dwustu pięćdziesięciu słuchaczy obecni byli: Leszek Stępniewski – wicedyrektor Izby Skarbowej w Warszawie, władze samorządowe miasta Sierpca i Starostwa Powiatowego ze Starostą Janem Laskowskim, Wicestarostą Markiem Gąsiorowskim, Wiceprzewodniczącą Rady Powiatu – Izabelą Jagodzińską; Marek Kośmider – burmistrz, Zbigniew Leszczyński – wiceburmistrz, Marek Chrzanowski – przewodniczący Rady Miasta Sierpca, a także radni, dyrektorzy zakładów pracy i instytucji, członkowie stowarzyszeń społecznych, urzędnicy i młodzież sierpeckich szkół.

Sesję przygotowali, jak zawsze społecznie, członkowie zarządu Oddziału: Krystyna Szczepek, Ewa Jeziórska, Edward Kalinowski i Grzegorz Wąsiewski, a także Bożena Wysocka – sekretarz Komisji Rewizyjnej TNP i Krystyna Jodłowska – członek TNP. Nieocenionej pomocy udzieliła dyrektor Ewa Wysocka wraz z pracownikami Centrum Kultury i Sztuki, Jan Rzeszotarski – dyrektor Muzeum Wsi Mazowieckiej, Maria Wiśniewska – dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej oraz pracownicy Urzędu Skarbowego.

Przybywających licznie gości oprowadzali ubrani w historyczne stroje – wypożyczone przez Tomasza Kowalskiego – stażyci z Urzędu Skarbowego.

Konferencja zakończyła się czterema merytorycznymi wnioskami przyjętymi przez jej uczestników: potrzebę powołania Fundacji Ochrony Zabytków Sierpca, podjęcie badań archeologicznych w mieście, nadawanie nazw sierpeckim ulicom imieniem zasłużonych Sierpczan oraz odrestaurowanie drewnianego, zabytkowego budynku przy ulicy Farnej 24, w którym mieściła się pierwsza siedziba Sierpskiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego powołanego w 1908 roku.

Sesji towarzyszyły, znacznie ją wzbogacając naukowo, dwie wystawy: *Dokumenty historyczne, znaki i stemple skarbowe* – ze zbiorów prywatnych Aleksandra Pluszcza z Płocka oraz *Sierpc na przestrzeni dziejów* – eksponaty Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc.

Serdecznie dziękuję wszystkim Osobom i Instytucjom oraz Darczyńcom, dzięki którym nasza konferencja mogła się odbyć, w tym szczególnie – Markowi Kośmidrowi Burmistrzowi Miasta i Markowi Chrzanowskiemu – Przewodniczącemu Rady Miejskiej – głównym sponsorom konferencji, a także doc. dr. Wiesławowi Końskiemu za możliwość opublikowania referatów o naszym mieście w prestiżowych „Notatkach Płockich”.

Henryka Piekarska

Przewodnicząca Oddziału TNP w Sierpcu

Podsumowania konferencji dokonali: dr Henryka Piekarska i prof. dr hab. inż. Zbigniew Kruszewski – Prezes TNP
Fot. M. Staniszevska

SIERPC PRZEDLOKACYJNY: LEGENDY I FAKTY ARCHEOLOGICZNE

Abstrakt

Autor analizuje dotychczasowe ustalenia przedlokacyjnego okresu w dziejach Sierpca. Apeluje, by dziedzictwo kulturowe zapisane w warstwach ziemnych było sukcesywnie odkrywane i badane.

Słowa kluczowe: przedlokacyjny Sierpc, archeologia, dorzecze Sierpienicy

„Sierpc nie ma takich widocznych dowodów „starożytności” jakimi legitymują się inne miasta i miejscowości: nie ma ruin średniowiecznego zamczyska, nie ma Zamkowej Góry, ani śladu grodziska, choć nie ulega wątpliwości, że był ongiś grodem. Nie dokonano tu dotychczas żadnych odkryć archeologicznych, mogących służyć za metrykę powstania miejscowości. Jedno tylko jest pewne w 1972 roku Sierpc obchodzi jubileusz sześćsiestego pięćdziesięciu lat istnienia jako miasta. Istniał jednak przedtem jako osada. Od kiedy?”¹.

Te, jakże znamienne słowa prof. Franciszka Midury zamieszczono w artykule otwierającym specjalny numer „Notatek Płockich” – pisma Towarzystwa Naukowego Płockiego – wydany z okazji jubileuszu 650-lecia nadania praw miejskich osadzie Sierpc. Niestety te stwierdzenia po 40-tu latach są nadal aktualne, a kończące powyższy cytat pytanie wciąż pozostaje bez odpowiedzi.

Od prawie dwóch wieków, tj. od kiedy w świątyniach umyślonych rozdartego rozbiorem i targanego zrywami powstańczymi narodu kietkować zaczęła – zrodzona z patriotycznych pobudek – myśl o potrzebie poszukiwań tzw. krajowych starożytności, Sierpc nie znajdował uznania w oczach badaczy. Bogate, o czym jestem przekonany zasoby dziedzictwa archeologicznego na tym terenie nadal pozostają nieodkryte. Warstwom kulturowym zalęgającym pod powierzchnią posesji, placów i ulic Sierpca wciąż nie jest dane przemówić.

Dlaczego więc mając, rzec by można: „pod stopami” niezbite dowody mogące zaświadczyć o sędziwości i znaczeniu sierpeckiej osady nie sięgamy po nie?

Powodów było i jest wiele. Z czystej przyzwyczajoności – mając na względzie czas jubileuszu – nie dotykam tzw. czynnika ludzkiego i jego wpływu na obecny stan badań nad omawianym okresem. Skupię się natomiast na omówieniu

obiektywnych przyczyn – tych, na które nie mieliśmy i nadal nie mamy wpływu.

Najistotniejszym czynnikiem utrudniającym podjęcie badań nad okresem przedlokacyjnym jest nieomal całkowity brak źródeł pisanych starszych od XIV-wiecznego aktu nadającego Sierpcowi prawa miejskie².

Istnieją co prawda wcześniejsze dokumenty, w których w różnym kontekście wymieniana jest w brzmieniu dawnej pisowni nazwa Sierpc, niestety nie zawierają one żadnego opisu czy choćby wskazania bliższej lokalizacji osady oraz grodu. Poświadczają jednak niezbitie ich istnienie i wskazują na znaczenie jakie odgrywały w czasach wczesnego średniowiecza.

Paradoksalnie jednym z ważnych powodów jest też brak przywołanych przez Franciszka Midurę materialnych śladów starożytności czytelnych w obecnym krajobrazie miasta. Istnienie choćby relikwów obwałowań czy fundamentów budowli obronnych dawałoby asumpt do naukowego ich rozpoznania. Niestety nie istnieją również źródła ikonograficzne i kartograficzne, które mogłyby wskazać choćby przypuszczalną lokalizację owych obiektów w terenie.

Nie bez znaczenia jest też budowa geologiczna doliny rzeki Sierpienicy, na której profil stratygraficzny składają się powstałe w holocenie mady, ropy, piaski oraz lokalnie występujące torfy. Tego rodzaju ciężkie, zawilgocone gleby zawsze stwarzają poważne utrudnienia dla procesu eksploracji archeologicznych, a ich przeprowadzenie wymaga specjalistycznego i niestety kosztownego przygotowania logistycznego.

Nieliczne, aczkolwiek w ostatnich latach systematycznie prowadzone obserwacje archeologiczne – określane mianem nadzorów archeologicznych nad przebiegiem robót ziemnych wykonywanych na terenie miasta (głównie w jego najstarszej, historycznej części) wskazują na jeszcze jedną potencjalną przeszkodę w badaniach nad okresem przedlokacyjnym miasta. W opar-

Andrzej Tucholski
Fot. J. Grodzicki

ciu o wyniki nadzorów archeologicznych należy zakładać, że poziom zalegania stropowej partii nawarstwień archeologicznych z tego okresu w obszarach Nowego i Starego Rynku sięga głębokości od 2 do miejscami 3 metrów pod współczesną powierzchnią gruntu³. Przyjmując zatem naturalną ciągłość chronologiczną procesów osadniczych w obrębie tego samego obszaru – dotarcie do nawarstwień z najstarszych faz wczesnego średniowiecza będzie w dużym stopniu utrudnione, co jednak nie oznacza że niemożliwe. Z odwrotną sytuacją mamy natomiast do czynienia w przypadku wyniesień okalających dolinę Sierpienicy w granicach dzisiejszego miasta, które w większości zostały zniwelowane. Proces ten – udokumentowany w archiwaliach – jest najbardziej czytelny w rejonie zbiegu ulic Płockiej i Piastowskiej, gdzie wielu badaczy upatruje istnienie pierwszego grodu⁴.

Wspominałem wcześniej, iż nie dysponujemy źródłami archeologicznymi dla starszego podokresu wczesnego średniowiecza, kiedy to prawdopodobnie na przestrzeni od VIII do połowy IX w. powstały i umacniały się lokalne struktury osadnicze. Dla tego podokresu na północnym Mazowszu charakterystyczne było istnienie wyłącznie osad nieobronnych, zwanych „otwartymi”. Osiedla te zajmowały z reguły inne tereny niż w wiekach późniejszych, a także obecnie. Były to bowiem głównie obszary położone nisko, w dolinach, dzisiaj często zajęte przez zabagnione łąki. Wynikało to z panujących wówczas warunków klimatycznych (klimat był suchszy niż obecnie) i ekologicznych (duża ilość lasów, zwłaszcza na terenach wyższych utrzymywała bardziej prawidłowe stosunki wodne, nie dopuszczając do nadmiernego zawilgocenia terenów dolinowych).

W takich właśnie osiedlach skupiała się stosunkowo nieliczna ludność słowiańska zagospodarowująca dorzecza Skrzy i Sierpienicy. Wyniki najnowszych badań archeologicznych jednoznacznie jednak wskazują, że tereny w północ-

nym odcinku obu rzek, w tym okolice Sierpca nie były jeszcze w owym podokresie objęte działalnością osiedleńczą.

Druga połowa IX i X wiek to okres istnienia skonsolidowanych struktur „plemiennych”. W młodszym podokresie wczesnego średniowiecza liczniej powstają grody i rozwija się sieć osad. O postępach w zagospodarowywaniu omawianego obszaru świadczy znacznie gęstsza sieć stanowisk archeologicznych datowanych na okres od X do XIII wieku, które zlokalizowane były przede wszystkim w dolinkach cieków tworzących górną i środkową część dorzecza Sierpienicy. Natomiast w dolnej (sierpeckiej) jego części osi osadnictwa była zdecydowanie doskonale ukształtowana dolina tej rzeki. Jak zanotował Gall Anonim, w czasach, gdy na Mazowszu władzę sprawował Miećław: „ziemia była do tego stopnia gęsto zaludniona, iż pola roiły się od oraczy, pastwiska od bydła, a miejscowości od mieszkańców”⁵.

Jak na tym tle odnajduje się Sierpc? Zapewne ma się dobrze na potwierdzenie czego mamy liczne, acz rzec by można pośrednie dowody.

Dzięki badaniom gleboznawców wiemy, że dorzecze Sierpienicy pokryte było glebami dobrymi z punktu widzenia przydatności rolniczej. Okresowe wylewy rzeki i jej dopływów, zalewające pola uprawne w naturalny sposób je użyźniały. Okoliczność ta niewątpliwie sprzyjała rozwojowi osadnictwa. Wybranie tych terenów do zagospodarowania rolniczo-hodowlanego, było tym bardziej oczywiste, że od północy i północnego zachodu sąsiadowały z nimi duże potacie piaszczystych pokrytych puszciami gleb bielicowych. Można zatem sobie wyobrazić, iż dzisiejsze tereny wokół Sierpca w X i następnym wiekach wyglądały zupełnie inaczej. Spore ich potacie pokrywały wilgotne lasy, które dopiero w miarę rozszerzania się gospodarki ornej i innych potrzeb gospodarczych stopniowo wycinano. Na suchych kępach wśród dolin wznosiły się zabudowania ówczesnych wsi, a w pobliżu znajdowały się niewielkie potacie ziemi uprawnej. W świetle tych informacji można stwierdzić, że tak właśnie było, a dolina Sierpienicy i jej dopływów stanowiły główną strefę zasiedlenia Ziemi Sierpeckiej.

Tędy również przebiegały ważne drogi łączące w średniowieczu Płock z głównymi grodami prowincji mazowieckiej, z nadwiślańskim Pomorzem oraz z terenami północnymi zamieszkanymi przez plemiona pruskie. Pierwszy szlak wychodził z Płocka i koło grodów w Proboszczewicach, Sierpcu, Skrwilnie podążał w kierunku ziem pruskich. Odnoga tego szlaku spod Sierpca zmierziała w kierunku Pomorza przez Rypin i obok grodów nad Małą Osą. Drugi szlak, o przebiegu równoleżnikowym, wychodził z nadwiślańskiego Chełmna i przez grody w Jedwabnie na

Drwęcy, Steklinie i Skępem w ziemi dobrzyńskiej, aby następnie przez Sierpc, Raciąż i Płońsk zmierzać do przeprawy na Wiśle w Zakroczymiu⁶. Dane te dotyczą XI–XII w., a wymienione powyżej grody taką też właśnie – bądź nieco szerszą – mają metrykę. Zatem śmiało możemy powiedzieć, iż Sierpc był w tym okresie grodem i znaczącym ośrodkiem handlowym.

Z danych zaczerpniętych z „falsyfikatu mogileńskiego”⁷ – dokumentu odnoszącego się do 1065 roku, a spisane najprawdopodobniej w 1146 r. n.e. – jasno wynika, że do wymienionych tam grodów, a więc również do Sierpca, spływały z okolicznych osad podatki, płacone w naturze i w pieniądzu. Na mocy postanowień tego dokumentu część z nich skierowana została na rzecz klasztoru w Mogilnie. Już sam fakt zabiegania w tamtym czasie o prawo do dochodów z sierpeckiej osady zaświadcza o jej zamożności i wysokim poziomie, przynoszącej znaczne zyski lokalnej gospodarki i handlu.

Abstrahując od daty sporządzenia wspomnianego powyżej dokumentu należy uważać, że Sierpc był też wtedy ośrodkiem administracyjnym, zarządzającym częścią jakiegoś bliżej nie zdefiniowanego obszaru Mazowsza Starego. Mógł na przykład wraz z grodem w Mokrzkach sprawować kontrolę nad obszarem dorzecza górnej i dolnej Sierpienicy, a w połączeniu z grodem w Grodni (sprawującym pieczę nad przeprawą przez Skrwę na szlaku łączącym nadwiślański Dobrzyń z Sierpcem) wszystkie razem mogły pełnić funkcję ośrodków zarządzających poszczególnymi włościami książęcymi, a następnie również biskupimi, pod warunkiem, że trafna jest ich XII-wieczna chronologia. Prawdopodobne uzyskanie przez Sierpc w XII wieku miana grodu kasztelańskiego udowadnia tezę o rosnącym politycznym, wojskowym i obronnym znaczeniu tego ośrodka oraz randze i godności do jakiej nie wahali się go podnieść ówcześni władcy Mazowsza i Państwa Polskiego.

Podsumowując dotychczasowe ustalenia dotyczące przedlokacyjnego okresu w dziejach Sierpca stwierdzić możemy, że: nie mamy żadnych archeologicznych dowodów na istnienie osady ani grodziska, nie dysponujemy konkretnymi dokumentami opisującymi ich wygląd – nie znamy ich wielkości, konstrukcji i zabudowy, nie zachowały się mapy lub plany pozwalające na rekonstrukcję układu przestrzennego osady, a wzmianka w falsyfikacie mogileńskim to jak dotąd jedyny dowód na istnienie grodu, materialnych bowiem pozostałości castrum Sierpca nie odnaleziono do dnia dzisiejszego. Zidentyfikowaliśmy za to główne przyczyny takiego stanu rzeczy.

Czym zatem dysponujemy?, do czego możemy się odnieść? Jak zwykle, w takich przypad-

kach istnieje na szczęście wiele teorii i hipotez traktujących o domniemanych lokalizacjach grodziska, grodu i osad dających początek miastu. Dla większości z nich podstawą rozważań i punktem wyjścia jest topografia bogato urzeźbionego terenu, z licznymi wyniosłościami, ostro zarysowaną, nadal czytelną krawędzią skarpy nadrzecznej, otaczającą niemal ze wszystkich stron rozległą, wciąż w większości podmokłą i zabagnioną dolinę rzeki Sierpienicy – niegdyś zapewne większej i rozlewającej się w liczne strumienie. Są jednak i takie, których autorzy próbują dokonać szerszej analizy uwarunkowań środowiskowych i dopasować je do powszechnie wówczas panujących trendów i tradycji budowania tego typu założeń. Odnosząc się do przebadanych i zadokumentowanych, zachowanych po dziś dzień analogicznych obiektów z terenu Mazowsza, podejmują próbę odtworzenia układu, konstrukcji i usytuowania przestrzennego budowli obronnych, jakie mogły znajdować się na terenie Sierpca. Jedne – najważniejszą i najznaczącą z nich czyli gród najchętniej sytuują na wzgórzach otaczających sierpecką starówkę. Według innych znajdował się on w zabagnionej dolinie Sierpienicy, na jej prawym brzegu.

Te koncepcje są powszechnie znane nie tylko sierpeckiej społeczności, ale też badaczom i miłośnikom dziedzictwa tych ziem. Niemal we wszystkich najważniejszych publikacjach, dotyczących historii miasta i ziemi sierpeckiej, jakie ukazały się do tej pory, znajdujemy szczegółowe ich omówienie. Dlatego nie będę ich powtórnie przytaczał, pragnę jedynie podkreślić, że wskazówki w nich zawarte są cenne i warte dogłębnej, archeologicznej weryfikacji. W samym mieście i w jego okolicy jest jeszcze wiele innych miejsc dogodnych do wzniesienia umocnień i nie jest wykluczone, że któreś z nich skutecznie ukrywa przed nami relikty sierpeckiego castrum.

Przed niespełna 200-tu laty jeden z pierwszych badaczy krajowych starożytności Adam

Starosta sierpecki Jan Laskowski z członkami Zarządu Oddziału TNP Ewą Jeziórką i Krystyną Szczepek
Fot. K. Falkiewicz

Czarnecki (znany również jako Zorian Dołęga Chodakowski) napisał: „Jeśli podejmiemy poszukiwania w gnieździe ojców naszych – to znajdziemy być może więcej niż kiedykolwiek i gdziekolwiek napisano. Wpatrzmy się zatem w naszą ziemię - kto wie może przodkowie pozostawili nam ją jako świętą księgę, która we wszystkim nie może być zniszczona by dać świadectwo przyszłym pokoleniom”?⁸

Nawiązując do tych słów zwracam się z gorącym przesłaniem do przyszłych pokoleń badaczy i miłośników dziejów: zacznijmy czytać nasz sierpecki rozdział tej księgi by dziedzictwo kulturowe zapisane w warstwach ziemnych przez naszych antenatów było sukcesywnie odkrywane i badane.

Za dziesięć lat świętować będziemy okrągłą 700 rocznicę nadania praw miejskich. Czy w przededniu tego wzniosłego jubileuszu nasza wiedza o Sierpcu przedlokacyjnym pozwoli na podsumowanie stanu badań nad tym okresem i pełną jego syntezę archeologiczną? Czy odważymy się się-

gnąć w mroki dalekiej przeszłości i z dumą zaprezentujemy spektakularne wyniki badań wymazując tym samym niechlubną „białą plamę” w dziejach Sierpca? Czy ta zaczynająca się już dekada nie będzie czasem straconym? Ja jestem pełen optymizmu i ufam, że nie będzie!.

Kończąc chciałbym podzielić się z czytelnikami informacją, iż ponowna szczegółowa analiza wyników przeprowadzanych na terenie miasta próbnych wierceń sondażowych oraz niewielkie wykopaliska i nadzory archeologiczne w okolicach rynku miejskiego i kościoła farnego pozwalają zachować umiarkowane nadzieje na uzyskanie pozytywnych efektów dalszych, bezsprzecznie potrzebnych prac badawczych. Kto wie może już niebawem ja lub inny „łopatolog” (jak czasem ironicznie określani bywają archeolodzy) dostąpimy zaszczytu bycia pierwszymi żywymi istotami, które wezmą do ręki przedmioty ostatni raz dotykane przed kilkoma stuleciami ręką mieszkańców sierpeckiego grodu.

Przypisy

- ¹ F. Midura, *Sierpc – 650 rocznica nadania praw miejskich*, „Notatki Płockie” 1972, nr 2, s. 4
- ² AGAD, KRSW, Nr 4685, 4686, 4689.
- ³ A. Kempisty, *Sprawozdanie z inspekcji stanowiska archeologicznego, odkrytego w Sierpcu przy ul. Farnej, Warszawa 1956 r.*, maszynopis w archiwum WOSOZ Płock, teczka: s. 17. A. Gołębniak, *Sprawozdanie z nadzoru archeologicznego przy układaniu instalacji wodno-kanalizacyjnej na dziedzińcu Kościoła Św. Wita, Modesta i Krescencji w Sierpcu – maj 1999 r.*, Płock, archiwum WOSOZ Płock, teczka s. 25. Z. Polak, *Sprawozdanie z nadzoru archeologicznego nad pracami ziemnymi przy kościele Św. Ducha w Sierpcu przeprowadzonego w listopadzie 1999 r.*, Warszawa 1999 r., archiwum WOSOZ Płock, teczka s. 27.
- ⁴ T. Żebrowski: „Gród w Sierpcu powstał zapewne w X–XI w. Szu-kać go należy na cyplu wrzynającym się w zabagnioną dolinę Sierpienicy, prawdopodobnie na terenie dzisiejszego trójkąta, między ulicami Płocką i Piastowską (w 1828 Bielską i Płocką), które to miejsce splantowano pod nowy bruk, znacznie je obniza-

jąc, tak że do domu wchodzono po drabinie i trzeba było go rozebrać. Grodzisko wymienia spis posiadłości z 1534 roku dwukrotnie jest ono tam wspomniane, jako posiadłość jednego z mieszczan” – [w:] *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, praca zbiorowa pod red. M. Chudzyńskiego, TNP, Urząd Miejski w Sierpcu, Sierpc 2003 r., s.84.

- ⁵ Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, przekład R. Grodecki, wstęp i oprac. M. Plezia, Wrocław 2008 r.
- ⁶ M. Dulinicz, J. Ościński, „Wczesnośredniowieczne osadnictwo w dorzeczu Sierpienicy i Wierzbicy”, [w:] *Śladami Franciszka Tarczyńskiego*, praca zbiorowa pod red. T. Kordali, MMP, Płock 2008 r., s. 32.
- ⁷ *Kodeks Dyplomatyczny Wielkopolski* T. I, 3, K. Potkański, „O założeniu i uposażeniu klasztoru w Mogilnie”, w *Pisma pośmiertne*, Kraków 1924 r. T. II, s. 173.
- ⁸ Z. Skrok, *Na tropach archeologicznych tajemnic Mazowsza*, Iskry, Warszawa 1980 r., s.11–12.

SIERPC PRIOR TO ESTABLISHMENT: LEGENDS AND ARCHAEOLOGICAL FACTS

Summary

The author analyses existing findings concerning the pre-establishment period in the history of Sierpc. He appeals that the cultural heritage in the layers of soil would be successively discovered and studied.

LOKACJA SIERPCA NA TLE SIECI MIEJSKIEJ XIV–WIECZNEGO MAZOWSZA

Abstrakt

Artykuł traktuje o początkach miasta w Sierpcu. Przedstawia obecne w historiografii poglądy na datę jego lokacji miejskiej, ustosunkowując się do dotychczasowych ustaleń. Analiza skąpych informacji źródłowych została przy tym poparta uwzględnieniem sieci miejskiej całego Mazowsza, co pozwoliło wyciągnąć nieco odmienne od dotychczasowych wnioski.

Słowa kluczowe: Sierpc, lokacja, sieć miejska, Mazowsze

Problematyka genezy i rozwoju miast średnio-wiecznych ziem polskich posiada już bogatą tradycję historiograficzną¹. Także urbanistyczna sieć Mazowsza stanowi teren badawczo zagospodarowany. Jej powstanie i rozwój prezentował już kilkadziesiąt lat temu Stanisław Pazyra². Przedstawił on obraz tworzenia miast mazowieckich w dłuższej perspektywie czasowej, bo aż do końca XVIII wieku. Wydaje się jednak, iż warto pokusić się o ujęcie problemu z innej perspektywy, mianowicie przez pryzmat jednego ośrodka miejskiego, zaprezentowanego na tle sieci miejskiej w krótszym wycinku dziejów. Takim miastem będzie dla nas Sierpc³ jako punkt na mapie sieci urbanistycznej regionu w XIV wieku. Nie będziemy podejmowali szczegółowej analizy ustroju miejskiego, czy też jego funkcji gospodarczych ani napływu osadników. Skupimy się raczej na – jak się okazuje – wciąż niejasnych początkach tego ośrodka.

Obraz prezentowanego stulecia, zarówno w skali Mazowsza, jak i całych ziem polskich, rysuje się dynamicznie⁴. Odbudowa monarchii piastowskiej pozostawiła ten region poza granicami zjednoczonego królestwa. Książęta, początkowo lawirujący między Piastami a zakonem krzyżackim, już w drugiej połowie wieku poczuli się na tyle silni by rywalizować o koronę polską. Samo Mazowsze nie stanowiło jednak monolitu. Rzut oka na mapę tego regionu w tym czasie pokazuje dynamikę zmieniających się podziałów dzielnicowych. Interesujące nas ze względu na prezentowane miasto księstwo płockie, w pierwszej połowie wieku pod panowaniem książąt Wacława a potem Bolesława III, w latach 1351–1370 stanowiło domenę królewską, by po jego śmierci przejść pod panowanie Siemowita III, a później Siemowita IV, konkurenta Jagiełły do korony. Jak zobaczymy, zmiany te odcisnęły się w procesie powstawania lokowanego miasta w Sierpcu.

Jak jednak wyglądała sieć miejska mazowieckiej dzielnicy? Na tle sąsiedniej Polski, a zwłaszcza państwa zakonu krzyżackiego w Prusach, nie był to obszar silnie zurbanizowany, gdzie miałyby szanse rozwinąć się silne mieszczaństwo⁵. Niemniej właśnie w XIV wieku na szerszą skalę rozpoczęła się na tym terenie akcja lokacyjna. Fakt lokacji rozumiemy tu w uproszczeniu jako czynność nadającą danej miejscowości nowy status prawny, opierający się na wspólnocie mieszkańców⁶. Stąd nie zawsze lokacja zapoczątkowuje bytność ośrodka jako miasta, którym mogło być ono jeszcze przed wystawieniem stosownego dokumentu. Proces ten był zresztą na interesującym nas terenie złożony i wieloetapowy⁷. Cytowany wyżej Stanisław Pazyra naliczył w tym czasie 36 lokacji miejskich na Mazowszu⁸. Wcześniej, od XIII wieku jako miasta lokowane funkcjonowały tylko Płock (1237)⁹, Pułtusk (1257), Łowicz (1298) i Warszawa (1300). Kolejny wiek przyniósł, jak wyżej wspomniano, zdecydowane nasilenie akcji lokacyjnej. Do połowy stulecia przebiegała ona jednak nierównomiernie. Ośrodki miejskie lokowano bowiem wówczas głównie w południowej części regionu¹⁰. Wydaje się to zrozumiałe ze względu na wiszącą nad północnym Mazowszem groźbą najazdów. W II poł. XIV wieku obserwujemy jednak właściwy rozwój sieci miejskiej. Prawo miejskie nadano wówczas 77% lokowanych w całym stuleciu ośrodkom¹¹. Interesujące nas szczególnie tereny, a więc ziemia płocka i zawkrzeńska, mimo posiadania znaczącego ośrodka centralnego, nadal pozostawały zurbanizowane znacznie słabiej. W XIV wieku na obszarze księstwa płockiego lokowanych miast było zaledwie 6: Płock (1237), Sierpc (po 1322 ?), Szreńsk (1383)¹², Kuczbork (1384)¹³, Płońsk (1400)¹⁴, Radzanów (ok. 1400)¹⁵.

Marcin Sumowski
Fot. J. Grodzicki

Lokowane miasta mazowieckie nie powstały na tzw. surowym korzeniu. Ich podstawą były ośrodki wcześniejsze. Dla XIV wieku zdecydowaną większość (66,67%) stanowiły miejscowości mające już wcześniej charakter gospodarczo miejski¹⁶. Jednocześnie były to miejscowości lokowane w znacznej części na terytorium monarszym (55,56%)¹⁷. Kluczowym zagadnieniem jest również forma prawa przyjmowanego przez nowolokowane miasta. Były to różne odmiany tzw. prawa niemieckiego (magdeburskie, średzkie, chełmińskie). Nie analizujemy tu istniejących między nimi różnic, aczkolwiek zanotować należy znaczną popularność na Mazowszu prawa chełmińskiego, na którym oparty się lokacje ponad 77% miast tego regionu w XIV wieku¹⁸. W II poł. stulecia miał je już Płock, oraz inne lokowane w tym okresie ośrodki w interesującym nas szczególnie województwie (Szreńsk, Kuczbork, Płońsk, Radzanów)¹⁹.

Pierwszy dokument mówiący o planach lokacji interesującego nas Sierpca wystawiono 8 maja 1322 roku²⁰. Dotyczył on zamiany gruntów, jakiej zamierzał dokonać książę Wacław z Florianem, biskupem płockim. Zamiana miała dotyczyć miejscowości Tchórz, Łągiewniki, Sierpc, Żurawin Wielki, Śniedzanowo, Kisielewo, Borkowo oraz żrebu Samrowo. Wszystkie zostały wyraźnie określone jako *villae seu hereditates*, żadna nie miała zatem wówczas miejskiego charakteru. Wydaje się jednak, iż najbliższej osiągnięcia takiego statusu był właśnie Sierpc, gdzie funkcjonowało już osiedle targowe, a jak wskazuje znacznie wcześniejszy falsyfikat mogileński, również gród²¹. Dokument książęcy co prawda o tym nie wspomina, aczkolwiek nawet jeżeli osiedle grodowe przestało do tego czasu istnieć, podgrodzie nadal funkcjonować mogło w charakterze wsi, co więcej, stawać się coraz istotniejszym gospodarczo. Sierpc nie został co prawda w doku-

mencie wymieniony jako pierwszy, co wyróżniałoby go wyraźnie od pozostałych ośrodków wiejskich, niemniej dalsza część dyplomu przynosi plany jego wyniesienia. Książę zgodził się bowiem, aby wszystkim wymienionym miejscowościom nadać prawo średzkie, natomiast wieś Sierpc podnieść do rangi miasta i wybudować tam zamek²². Monarsza akceptacja była bowiem konieczna nawet w wypadku nadania prawa niemieckiego miejscowościom bezpośrednio mu niepodlegającym²³. Biskup płocki i jego następcy, jak dosłownie głosi dokument, zyskał więc uprawnienia do lokowania Sierpca, z których jednak nie miał sposobności skorzystać. Postanowienia dokumentu nie zostały bowiem zrealizowane, a wspomniane wsie nadal pozostawały pod bezpośrednią kontrolą księcia²⁴.

Cytowany wyżej Stanisław Pazyra mylnie uznał więc datę wystawienia powyższego dokumentu za punkt lokacji miasta²⁵. Ostrożniej do sprawy podszedł ks. Tadeusz Żebrowski zakładający prawdopodobieństwo zrealizowania tej czynności prawnej przez samego księcia²⁶. Nie możemy wykluczyć, iż rzeczywiście miało to miejsce, choć jak zauważyliśmy wyżej, lokacje w północnej części Mazowsza były wówczas rzadkością. Niemniej Sierpc stawał się coraz istotniejszym punktem na mapie ziemi płockiej. Przyjrzyjmy się wzmiankom źródłowym na temat tej miejscowości w XIV wieku:

1. 1 IX 1350 – „Iohannes castellanus de Sierpcz”²⁷
2. 16 I 1363 – „Johannes castellanus Seprczki”²⁸
3. 2 VII 1375 – „molendinum (...) in Syeprcz”, „Jacobus plebanus de Syeprcz”²⁹
4. 22 III 1377 – „Iacobus notarius Plocensis et plebanus de Szepcz”³⁰
5. 13 IX 1381 – „in Szepcz (...) ecclesiae rector”³¹
6. 15 X 1381 – „rector in Seprcz ecclesiae”³²
7. 11 VIII 1383 – „Iasco dictus Pilik haeres de Sierpcz”³³
8. 28 XII 1385 – „Iasco dictus Pilik heres de Szepcz”³⁴
9. 1389 – „Jacobus de Seprcz prelatus et Canonicus”³⁵

Jak widzimy, mamy do czynienia ze wzmiankami skąpyimi, dotyczącymi raczej osób niż samej miejscowości. Wszystkie też pochodzą dopiero z II połowy stulecia. Niemniej możemy pokusić się o wydobycie z nich informacji przydatnych w naszych rozważaniach. W żadnym z fragmentów Sierpc nie został określony jako *civitas* lub *oppidum*, co wyraźnie wskazywałoby na jego miejski charakter³⁶. Niekiedy bowiem miejscowości nazywano w ten sposób już w samym akcie lokacyjnym, co dowodzi, iż wcześniej pełniły funkcje miejskie³⁷. Brak tych pojęć

w tego typu dokumentach niczego jednak nie przesądza. Już zamierzenia lokacyjne z 1322 roku dowodzą, iż rola Sierpca nie mogła być na północnym Mazowszu mała. Cytowane wzmianki nr 1 i 2 poświadczają natomiast funkcjonowanie kasztelanii, przynajmniej od połowy stulecia³⁸. Plebania zaś była na tyle atrakcyjna, iż dzierżył ją notariusz płocki i kanonik (wzmianki nr 3, 4, 5, 6, 9)³⁹. W tym czasie Sierpc, jak wskazują zresztą wzmianki nr 3, 7 i 8 zmienił swoich właścicieli. W latach 50. XIV wieku znalazł się pod panowaniem Kazimierza Wielkiego, by przejść we władanie mazowieckich Siemowitów, kończąc jako prywatna miejscowość rycerza Jaśka Pilika, określanego jej „dziedzicem”⁴⁰. Gdzie jednak szukać pierwotnego przywileju lokacyjnego dla miasta Sierpca?

8 listopada 1576 roku w Toruniu, ówcześni dziedzice Sierpca wystawili bardzo interesujący dokument⁴¹. Miał on być odnowieniem wcześniejszego przywileju miejskiego, który spłonął w pożarze. Jak zapisali wystawcy, opierał się on na prawie magdeburskim, uchwalonym przez cesarza Ottona, oraz przyjętym przez Kazimierza Wielkiego oraz całe Królestwo Polskie w roku 1356⁴². Pojawienie się tej daty zasugerowało ks. Tadeuszowi Żebrowskiemu, iż przywilej który spłonął został wystawiony przez króla w tymże roku⁴³. Zapiska nie wydaje się jednak jasno na to wskazywać. Dokładne tłumaczenie pozwala bowiem odnieść rok 1356 do całego Królestwa i jego mieszkańców, nie zaś konkretnie do Sierpca, który miał tylko korzystać z uznanego wówczas prawa. Co więcej, rok ten jest datą utworzenia na zamku w Krakowie sądu wyższego prawa niemieckiego, co dobrze wpisuje się w pogląd autorów o uznaniu wówczas prawa magdeburskiego za obowiązujące w całym państwie. Trudno zatem jednoznacznie uznać ten rok za datę ewentualnego odnowienia lokacji Sierpca. Niemniej jej związek z Kazimierzem Wielkim i

okresem posiadania przez niego tych terenów zdaje się być w pewnym stopniu potwierdzony przez fakt korzystania przez Sierpc z prawa magdeburskiego. W Koronie to ono było bowiem popularniejsze od chełmińskiego, częstsze na Mazowszu⁴⁴. Stąd trop kazimierzowski wydaje się jak najbardziej uzasadniony.

W literaturze pojawiła się jeszcze trzecia data, ustalająca rok nadania praw miejskich na 1389⁴⁵. Choć niezwykle interesująca, jest to jednak informacja zupełnie niepoparta cytowanymi źródłowymi, przez co również nie daje się utrzymać w naukowym obiegu.

W świetle powyższych analiz otwarte pozostaje pytanie gdzie szukać punktu, w którym Sierpc uznano za miasto, nie tylko lokacyjne. Jak widzimy, wymyka się on bowiem naszemu bezpośredniemu poznaniu. Spalony w XVI wieku dokument lokacyjny mógł być jednak znacznie wcześniejszy. Ogólnomazowieckie tło, na które zwróciliśmy uwagę na początku, pokazuje bowiem, iż interesująca nas miejscowość odznaczała się na tym terenie już w XIV wieku. Dowodzą tego choćby wczesne, w porównaniu do innych ośrodków, plany lokacyjne. Henryk Samsonowicz, dokonując podziału miast średniowiecznych na cztery kategorie, sklasyfikował Sierpc na poziomie III, co, podkreślmy, w skali Mazowsza, a zwłaszcza ziemi płockiej, jest jedną z najwyższych pozycji⁴⁶. Charakter miejski uzyskał zatem Sierpc zapewne wcześnie. Cytowany wyżej ks. Żebrowski zakładał dwuetapowość jego lokacji, co w dużej mierze odpowiadać może rzeczywistości⁴⁷. Nie byłoby to bowiem odosobnionym zjawiskiem w skali całej dzielnicy⁴⁸. Zarówno książęta mazowieccy, jak i król Kazimierz Wielki mogli odcisnąć swój ślad w tym rozwoju. Być może również w świadomości współczesnych to właśnie około 1322 roku Sierpc zaczynał funkcjonować jako miasto o charakterze gospodarczym, a dopiero później lokacyjnym.

Przypisy

- ¹ Literaturę przedmiotu prezentuje syntetyczne ujęcie: M. Bogucka, H. Samsonowicz, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław 1986.
- ² S. Pazyra, *Geneza i rozwój miast mazowieckich*, Warszawa 1956.
- ³ Zob. *Słownik historyczno-geograficzny województwa płockiego w średniowieczu*, opr. A. Borkiewicz-Celińska, s. 275–277; elektroniczna edycja tegoż, jak i innych słowników tego typu: www.sloownik.ihpan.edu.pl (dostęp: 2 V 2012 r.).
- ⁴ Na temat dziejów Mazowsza oraz polityki tamtejszej linii Piastów w tym okresie, patrz: *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, pod red. A. Gieysztor, H. Samsonowicz, Warszawa 1994; B. Dymek, *Historia i kultura Mazowsza do 1526 r.*, Żyrardów 2005 (recenzja: A. Baranowska, „Przegląd Historyczny”, t. 98, 2007, z. 4, s. 609–612); M.K. Barański, *Dynastia Piastów w Polsce*, Warszawa 2006, s. 464–466, 566–577; *Dzieje Mazowsza*, t. 1, pod red. H. Samsonowicz, Pułtusk 2006; A. Supruniuk, *Mazowsze Siemowitów (1341–1442)*, Warszawa 2010.
- ⁵ Zob. H. Samsonowicz, *Gospodarka i społeczeństwo (XIII – począ-*

tek XVI w.), [w:] *Dzieje Mazowsza*, t. 1, s. 362–372.

- ⁶ Zob. B. Zientara, *Lokacja*, [w:] *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku*, pod red. A. Mączaka, t. 1, Warszawa 1981, s. 422–423.
- ⁷ S. Russocki, *Etapy lokacji miejskich na Mazowszu w XIV–XV wieku*, „Przegląd Historyczny”, t. 55, 1964, z. 2, s. 189–197.
- ⁸ S. Pazyra, *op. cit.*, s. 111–115.
- ⁹ Zob. *Słownik historyczno-geograficzny...*, s. 232.
- ¹⁰ S. Pazyra, *op. cit.*, s. 136.
- ¹¹ Ibidem, s. 136–137.
- ¹² Zob. *Słownik historyczno-geograficzny...*, s. 302.
- ¹³ Zob. Ibidem, s. 156.
- ¹⁴ Zob. Ibidem, s. 235.
- ¹⁵ Zob. Ibidem, s. 253; S. Pazyra, *op. cit.*, s. 115.
- ¹⁶ Ibidem, s. 149–151.
- ¹⁷ Ibidem, s. 153–156.
- ¹⁸ Ibidem, s. 206–207; por. J. Bieniak, *Recepcja prawa chełmińskiego na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej w średniowieczu*, [w:]

- Studia Culmensia Historico-Juridica* czyli *Księga Pamiątkowa 750-lecia prawa chełmińskiego*, pod red. Z. Zdrójkowskiego, t. 1, Toruń 1990, s. 193–228.
- ¹⁹ M. Gołombowski, *Lokacje miast na prawie chełmińskim*, [w:] *Studia Culmensia Historico-Juridica...*, t. 1, s. 272–273, 288–289, 294–297.
- ²⁰ *Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego*, wyd. J.T. Lubomirski, Warszawa 1863, nr 57; *Zbiór dokumentów i listów miasta Płocka*, t. 1: 1065–1495, wyd. S. M. Szacherska, Warszawa 1975, nr 20.
- ²¹ *Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae generalis*, wyd. J.K. Kochanowski, Warszawa 1919, nr 22: „castrum (...) Seprch”; T. Żebrowski, *Sierpc w średniowieczu i XVI wieku*, [w:] *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2003, s. 84–85.
- ²² *Zbiór dokumentów...*, nr 20: „Insuper admisimus eidem episcopo seu suis successoribus nomine dicte ecclesie Plociensis in villa sive loco predicto Seprch castrum et civitatem munire ac firmare et ipsum castrum ac civitatem, necnon omnes villas supradictas locare iure Srodensii sive Nouifori...”
- ²³ S. Pazyra, *op. cit.*, s. 87–88 (co ciekawe, bpstwo płockie już w 1254 r. otrzymało uprawnienia samodzielnego nadawania prawa niemieckiego; późniejsze dane wskazują jednak, iż straciło ono na znaczeniu); B. Zientara, *op. cit.*, s. 423.
- ²⁴ T. Żebrowski, *op. cit.*, s. 85–86; na temat majątkowej polityki książąt wobec Kościoła, patrz: A. Salina, *Polityka książąt mazowieckich wobec władz Kościoła od początku XIV wieku do 1526 r.*, Poznań 2011, s. 123–169 (na temat wspomnianego dok. wymiany: s. 130–131).
- ²⁵ S. Pazyra, *op. cit.*, s. 88, 112, 136, 161, 190, 208.
- ²⁶ T. Żebrowski, *op. cit.*, s. 86.
- ²⁷ *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza*, cz. 2: 1248–1355, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Wrocław 1989, nr 305.
- ²⁸ *Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego...*, nr 83; *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza...*, cz. 3: 1356–1381, Warszawa 2000, nr 59.
- ²⁹ *Ibidem*, nr 161.
- ³⁰ *Ibidem*, nr 183.
- ³¹ *Zbiór dokumentów...*, nr 47.
- ³² *Ibidem*, nr 48.
- ³³ *Ibidem*, nr 50.
- ³⁴ *Ibidem*, nr 54.
- ³⁵ *Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego...*, nr 116.
- ³⁶ Określenie civitas znajdujemy co prawda w drugiej części dokumentu z 1322 r., ale w zestawieniu ze wcześniejszym villa z tego samego dyplomu wydaje się, iż ma ono wskazywać na przyszły, zakładany w dokumencie charakter Sierpca jako miasta; jako oppidum określono go w 1427 r., kiedy wystąpił lanussius alias Rogala de Seprch opidanus: *Zbiór dokumentów...*, nr 109.
- ³⁷ S. Pazyra, *op. cit.*, s. 150.
- ³⁸ *Na temat sierpeckiej kasztelanii i kasztelanów*: T. Żebrowski, *op. cit.*, s. 101–113.
- ³⁹ Jego biogram: A. Radziwiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w. Studium prozopograficzne*, T. 2: Kanonicy, Toruń 1993, s. 60.
- ⁴⁰ Biogram Jaśka Pilika: M. Wilska, Pilik Jan (Jaśko) h. Rogala, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, 1981, s. 278–279; zob. też: A. Supruniuk, *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV (1374–1426). Studium o elicie politycznej Mazowsza na przełomie XIV i XV wieku*, Warszawa 1998, s. 245; Eadem, *Mazowsze Siemowitów...*, s. 150, 156–157.
- ⁴¹ Wybór dokumentów miasta Sierpca z końca XV–XVI wieku, opr. T. Żebrowski, [w:] *Dzieje Sierpca...*, nr 19; starsze wydanie: *Przywileje, nadania i swobody przez królów polskich, książąt mazowieckich i biskupów płockich udzielone miastom województwa płockiego*, zebrał W.H. Gawarecki, Warszawa 1828, nr 35.
- ⁴² „imprimis itaque eidem oppido Sierpc et incolis eius omnibus praesentibus et futuris iure municipali Magdeburgensi iudicari, ab Ottone magno imperatore Romanorum fundatum et sancitum, et tandem serenissimus princeps dominus et dominus Casimirus rex Poloniae, de consensu et consilio sui senatus et totius regni, anni millesimi trecentesimi quingentesimi sexti, ad utilitatem et profectum incolarum regni Poloniae acceptavit et confirmavit, et in civitatibus oppidis, villisque observari statuit”.
- ⁴³ T. Żebrowski, *op. cit.*, s. 85; błąd ten popełnił już S. Pazyra, *op. cit.*, s. 190, przyp. 7 (autor był zresztą niekonsekwentny, pomijający rzekomy przywilej lokacyjny z 1356 r. przy wyliczaniu uznawanych przez niego dat nadania Sierpcowi praw miejskich – s. 161).
- ⁴⁴ Na temat lokacji na prawie magdeburskim w tym okresie: K. Kamińska, *Lokacje miast na prawie magdeburskim na ziemiach polskich do 1370 r.* (Studium historycznoprawne), Toruń 1990 (na temat Mazowsza, s. 108); por. A. Borkiewicz-Celińska, *Ze studiów nad rozwojem prawa chełmińskiego w średniowieczu we wsiach Mazowsza Północno-Zachodniego (ziemie płocka, zawkrzeńska, wyszogrodzka, ciechanowska)*, [w:] *Studia Culmensia Historico-Juridica...*, t. 2, Toruń 1988, s. 85–129.
- ⁴⁵ *Encyklopedia Orgelbranda*, t. 23, s. 441; *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, wyd. B. Chlebowski, W. Walewski, F. Sulimierski, t. 10, Warszawa 1889, s. 594; T. Żebrowski zauważył istotną sprzeczność tej informacji – przywilej lokacyjny miałby nadać wg powyższych król Jagiełło, nie Siemowit IV, któremu wówczas podlegały te tereny, w związku z czym powinien być wystawcą takiego dokumentu: T. Żebrowski, *op. cit.*, s. 83.
- ⁴⁶ H. Samsonowicz, *op. cit.*, s. 393: dla porównania, Płock otrzymał kategorię II.
- ⁴⁷ T. Żebrowski, *op. cit.*, s. 88.
- ⁴⁸ S. Pazyra, *op. cit.*, s. 157 n.

THE LOCATION OF SIERPC IN RELATION TO THE MUNICIPAL NETWORK OF 14TH CENTURY MASOVIA

Summary

This article is devoted to the issue of beginnings of the medieval town of Sierpc. This issue has been presented in relation to the municipal network of Mazovia. The first section briefly discusses the shape of this municipal network. The second section discusses the sparse source of information about Sierpc in this period. Eventually, this enabled the making of a critical evaluation of current historiography and outlined new conclusions. The final date of this location must remain open.

ZNACZNIEJSI PROBOSZCZOWIE I DZIEKANI SIERPECCY

Abstrakt

Artykuł przedstawia poczet proboszczów i dziekanów sierpeckich od połowy XIX wieku.

Słowa kluczowe: Sierpc w XIX i XX wieku, proboszczowie i dziekani w Sierpcu

Sierpc, choć był miastem prywatnym, odgrywał znaczną rolę w stosunkach administracyjno-gospodarczych i kościelnych. Podczas synodu diecezjalnego w 1506 r. ówczesny biskup płocki Erazm Ciołek dokonał nowego podziału diecezji na dekanaty. Z dawnego dekanatu płockiego powstały dekanaty: gostyniński, płocki, bielski i sierpecki. Dekanat sierpecki przetrwał do 1818 r., kiedy to po pewnych zmianach zarządzonych przez władze państwowe został zlikwidowany, a miasto i parafia Sierpc włączone do dekanatu raciąskiego.

Zmiana nastąpiła w 1864 r., kiedy to przywrócono dekanat sierpecki i stan ten trwa do czasów obecnych. Ze względu na znaczenie jakie odgrywało miasto, władza diecezjalna starała się, aby duszpasterze sprawujący tu obowiązki proboszczów i dziekanów byli na odpowiednim poziomie, co w znacznym stopniu się sprawdzało.

Pierwszym proboszczem w tym czasie był ks. Makary Grabowski (1855–1890)¹. W Sierpcu znalazł się po święceniach kapłańskich w 1847 r. i przez rok był wikariuszem, a potem przez 7 lat proboszczem w Goleszynie. Do Sierpca powrócił w 1855 r. jako proboszcz i dziekan sierpecki. Miał wówczas 31 lat. Pracował tu do końca swojego życia, to jest 35 lat. Był gorliwym i sprawnym proboszczem i dziekanem. Gdy przybył do Sierpca zastał kościół farny w stanie groźącym zawaleniem murów, od 1843 r. był on zamknięty, a nabożeństwa parafialne odbywały się w kościele panien benedyktynek. Natychmiast przystąpił do restauracji świątyni i w ciągu najbliższych trzech lat roboty remontowe były tak zaawansowane, że w dniu Wszystkich Świętych 1859 r. odbyło się pierwsze nabożeństwo w odbudowanym kościele. Naprawiono mury, ułożono nowy dach, wstawiono nowe okna i drzwi. Do wnętrza przybyły nowe ołtarze, nowe obrazy, ambona, podłoga i inne elementy wystroju. 10 lipca 1864 r. biskup płocki Wincenty Popiel dokonał konsekracji odrestaurowanej świątyni.

W 1883 r. podjęto dalsze prace, przebudowano wielki ołtarz, odświeżono złocenia i przyozdobiono obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej, restaurowano organy, kamiennym murem otoczono cmentarz przykościelny i założono piękny ogród. Jako gorliwy pasterz miał co niedziela dobrze opracowane kazania i nauki katechizmowe. Wywarł znaczny wpływ na życie duchowe w Sierpcu i okolicy. Często zapraszany był na uroczystości odpustowe z kazaniem i celebrą. Jako gorący patriota angażował się w sprawy narodowe. Przez wiele lat był pod nadzorem policyjnym za *podtrzymywanie ducha patriotycznego w parafianach*. Odznaczony był godnością kanonika honorowego podlaskiego. Należał do tzw. klanu księży Grabowskich, bowiem Bonawentura Grabowski był proboszczem i dziekanem w Pułtusku, Franciszek Grabowski był rektorem Seminarium Duchownego w Płocku, Juliusz Grabowski był pracownikiem konsystorza pułtuskiego i proboszczem w Długosiodle. Wszyscy byli wybitnymi jednostkami i w diecezji odgrywali znaczną rolę. Ks. Makary Grabowski zmarł w 1890 r. w Sierpcu, pochowany został na miejscowym cmentarzu. Żył 66 lat, w tym 42 lata w kapłaństwie.

Przez cztery lata (1891–1895) obowiązki proboszcza i dziekana pełnił ks. Zygmunt Ordon, krewny Ordona z reduty warszawskiej z 1831 r.² Sierpc zapamiętał go jako kapłana gorliwego, pobożnego, serdecznego jałmużnika. *Płacz wypełnił progi świątyni sierpeckiej, gdy z kazalnicy rozległ się pożegnalny głos ks. Ordona i niejednen wychodząc z kościoła ocierał zatławione oczy. Byli pomiędzy płaczącymi ubodzy których zawsze odszukiwało baczne oko ks. Ordona, byli nawróceni grzesznicy, których dobry przykład i roztropne wołanie ks. Ordona sprawdziło ze złej drogi, byli ludzie gniewliwi i kłótniwi, których wystuchiwała cierpliwość wzorowego kapłana. Płakali wszyscy inni obecni na nabożeństwie, gdy zęgnął się z nimi ukochany pasterz, ojciec i opiekun.*

Bożena Wysocka i ks. prof. dr hab. Marian Grzybowski
Fot. M. Staniszevska

Z Sierpca przeszedł do Dzierzgowia.

W 1900 r. nominację na probostwo i dziekanę w Sierpcu otrzymał ks. Jan Fabianowicz, niegdyś profesor seminarium płockiego i regens kancelarii płockiego konsystorza³. Podobnie jak jego poprzednicy dbał o kościół farny i klasztor, który po większym remoncie w 1902 r. konsekrował biskup Jerzy Szembek.

Tu w Sierpcu przeżył ks. Fabianowicz nieprzyjemny incydent spowodowany nieposłuszeństwem i niecną agitacją wikarego w klasztorze. Po nieposłuszeństwie względem władzy duchownej, której przyczyną był nieodpowiedzialny wikary, doszło do rękoczynów, bójek, awantur, ubliżania proboszczowi i innych przykrych scen. Konsekwencją tego była kara kościelna nałożona na miasto i interwencja wojsk carskich.

Po tych wydarzeniach ks. Fabianowicz w kronice zapisał: *Nie chcę już wspominać ile utrapień, zgryzoty i przykrości poniosłem od początku przy pracy nad poprawą tyków sierpeckich, buntem rozwydrzonych. Ile paszkwili, anonimów.* Pojednanie i naprawa przyszły w czerwcu 1907 r. po udanych rekolekcjach, jakie przeprowadzili w Sierpcu ojcowie kapucyni z Galicji.

Piętnaście lat (1907–1922) proboszczem i dziekanem w Sierpcu był ks. Władysław Melcher, duszpasterz, działacz społeczny, członek sierpeckiego oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego⁴. Wraz z grupą miejscowej inteligencji utworzył progimnazjum męskie, które potem rozwinęło się w pełne ośmioklasowe gimnazjum z dużą liczbą uczniów.

W latach 1928–1932 proboszczem i dziekanem w Sierpcu był ks. Michał Sawicki⁵. Za jego czasów artysta Władysław Drapiewski wykonał we wnętrzu fary piękną polichromię. Jako gorliwy pasterz, pracowity wychowawca i działacz społeczny zyskał sobie uznanie i serca parafian. Zmarł w Sierpcu i spoczywa na miejscowym cmentarzu.

W lipcu 1932 r. proboszczem i dziekanem w Sierpcu został ks. prałat Marian Okólski (1932–

1939). W 1935 r. zorganizował misje parafialne, działał w różnych organizacjach i stowarzyszeniach. Wspólnie z parafianami zbudował Dom Katolicki, w którym odbywały się zebrania, odczyty, występy młodzieży i członków organizacji. Tu zastała go wojna i okupacja 1939–1945. Zagrożony aresztowaniem wyjechał do Guberni. Po wyzwoleniu przeniósł się do Gąbina.

Od 2 marca 1945 r. do 1962 r., czyli przez 17 lat proboszczem i dziekanem sierpeckim był ks. prałat Ludomir Lissowski⁶. Przeprowadził renowację fary, którą Niemcy w czasie wojny zamienili na magazyn zboża, zbudował obszerną zakrystię z salą katechetyczną, odświeżono malaturę, wymieniono meblowanie. Dzięki zabiegom ks. Lissowskiego w maju 1947 r. powróciły do swego klasztoru benedyktynki. Podjęto restaurację klasztoru i kościoła, remontowano nadto kościół św. Ducha. Dbał o sprawy duszpasterskie. Tradycyjnym formom potrafił nadać żywą, nowoczesną treść. Uczył parafian umiejętnej konfrontacji prawd wiary z duchem czasu. Dużą wagę przykładał do nauki religii w szkołach i punktach katechetycznych, angażując do pracy siostry zakonne i osoby świeckie. Jako dziekan dekanatu sierpeckiego szybko zyskał sobie autorytet wśród konfratrów, którzy darzyli go zaufaniem. Po złotym jubileuszu swojego kapłaństwa zrzekł się probostwa i jako senior dożywał w Sierpcu. Zmarł 17 kwietnia 1972 r., pochowany został na miejscowym cmentarzu.

Kolejnym proboszczem i dziekanem w Sierpcu, był ks. prałat Jan Krawczyński, pracujący na tym stanowisku 25 lat (1962–1987)⁷. Zanim rozpoczął pracę w Sierpcu zbudował dwa kościoły – w Łopacinie i Gąsocinie. Wszędzie był dobrym gospodarzem i duszpasterzem. Uporządkował cmentarz grzebalny, w kościele parafialnym naprawiono dach, położono blachę ocynkowaną, wykonano nowe tynki, sprawiono nowy obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, wstawiono nowe jesionowe ławki.

W 1968 r. zakupiono na rzecz parafii kościół poewangelicki. W latach 1975–1977 zbudowano nową plebanię, wykonano malowanie wnętrza fary, remontowano zabytkowy kościół św. Ducha. Oprócz prac administracyjno-gospodarczych równie gorliwie oddawał się obowiązkowi duszpasterskiemu. A czasy były wyjątkowo trudne. Miejscowy aparat partyjny i Urzędu Bezpieczeństwa wyjątkowo negatywnie zapisał się w dziejach miasta i powiatu, także w stosunku do Kościoła i duchowieństwa.

Jako proboszcz mocno angażował się w sprawy narodowe. Cieszył się, gdy przychodziły pozytywne zmiany państwowe i społeczne.

Za jego czasów powstały w mieście dwie nowe parafie: św. Maksymiliana Kolbego przy kościele św. Stanisława Kostki i św. Benedykta przy ko-

Uczestnicy konferencji, od lewej: Renata Witkowska, Anna Wilczyńska, Ewa Jezierska, Henryka Piekarska, Elżbieta Choczyńska, Hanna Wojciechowska, Danuta Zapora, Agnieszka Marcinkowska i Leszek Stępniewski

Fot. K. Falkiewicz

ściele Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny na Lorecie. W 1983 r. miał miejsce obrzęd koronacji cudownej figury Matki Boskiej Sierpeckiej. Swoją posługę ks. Krawczyński zakończył w 1987 r., pozostając jako senior-emeryt w Sierpcu. Zmarł w 2004 r., pochowany został na miejscowym cmentarzu parafialnym.

Ostatnim z tu omawianych, jako proboszcz i dziekan w Sierpcu, był ks. Wacław Abramczyk, proboszcz parafii św. Maksymiliana Kolbego (1981–1997)⁸. Był pierwszym proboszczem nowo utworzonej parafii. Energicznie zabrał się do pracy. Na rzecz parafii zakupił dom, gdzie zamieszkał z wikariuszami. Tworzył wspólnotę parafialną przez akcje duszpasterskie, przez śmiało i energicznie prowadzenie spraw administracyjno - gospodarczych związanych z przebudową kościoła i budową plebanii.

Nieobce mu były sprawy i problemy miasta, w którym pracował. Szybko poznał prominentne osoby i utrzymywał z nimi poprawne stosunki.

Był członkiem sierpeckiego oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego, w działalności którego uczestniczył nie tylko swoją obecnością na zebraniach, ale wygłaszając odczyty i prelekcje. W dowód uznania za różnorodną działalność społeczeństwo miasta wybrało go Sierpczaninem Roku. Zmarł 4 września 1997 r. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Sierpcu.

Ten krótki poczet ukazuje, że miasto miało dobrych pasterzy, którzy swoją posługą wiele wnieśli do życia jego mieszkańców.

Przypisy

- ¹ M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T. 2, s. 130–131. Makary Grabowski, T. 2, s. 130–131.
- ² Tenże, Zygmunt Ordon, T. 2, s. 267–269.
- ³ Tenże, Jan Fabianowicz, *Duchowieństwo... Wiek XIX*, T. 2, s. 109–110.
- ⁴ Tenże, Władysław Melcher, T. 2, s. 226–227.
- ⁵ Tenże, Michał Sawicki, T. 2, s. 347–348.
- ⁶ Tenże, Ludomir Wincenty Lissowski, *Duchowieństwo...*, T. 1, cz. 2, s. 215–219.
- ⁷ Tenże, Jan Krawczyński, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T. 1, cz. 2, s. 181–187.
- ⁸ M. Grzybowski, *Ksiądz Wacław Abramczyk 1937–1997*, Płock 2000.

THE MORE NOTABLE PRIESTS AND DEACONS OF SIERPC

Summary

The article presents the priests and deacons of Sierpc from the middle of the XIX century.

SIERPECKI EPIZOD WOJNY 1920 ROKU

Abstrakt

Dążenie do uzyskania jak najkorzystniejszego kształtu granic było jednym z głównych zadań odrodzonego w 1918 roku państwa polskiego. Spór z Rosją Radziecką wynikał nie tylko z rywalizacji o terytoria, ale także był efektem konfrontacji przeciwnych ideologii¹. Kulminacyjnym momentem nastąpił w 1920 roku, kiedy Armia Czerwona zagroziła Warszawie. Walki na Mazowszu i Podlasiu miały niezwykle ważne znaczenie dla całej konfrontacji. Przyjmując, iż nawet w kropli wody można dostrzec wielkość oceanu, chciałbym skrótowo omówić sierpecki epizod ówczesnych zmaganiań.

Słowa kluczowe: Sierpiec w 1920 roku

Działania zbrojne

W wyniku prowadzonych działań zbrojnych 11 sierpnia Armia Radziecka pod dowództwem Gaja Byżyszkińki wkroczyła do miasta². Opór obrońców był dość krótki. Sierpiec bronił tylko przez dwa szwadrony 2 pułku ułanów. Kwestią wywołującą pewne kontrowersje jest udział wojsk niemieckich w walkach. W literaturze przedmiotu obecny jest pogląd o udziale w walkach kawalerii niemieckiej w liczbie około tysiąca osób oraz trzech batalionów piechoty w sile około 2400 osób. Według raportu porucznika Kazimierza Januszewskiego sporządzonego 7 września 1920 roku: „obecność oficerów niemieckich nie ulega wątpliwości, aczkolwiek bezwzględnie danych brak, gdyż oficerowie Armii Czerwonej odznak nie noszą. Mimo to świadkowie stwierdzili, że oficerów niemieckich widzieli, a rozpoznawali ich po sposobie odnoszenia się do żołnierzy i wyglądzie zewnętrznym, zdradzającym ludzi wyższej sfery”³. Czy rzeczywiście wygląd miał świadczyć o przynależności narodowej? Pamiętać też należy, że w Armii Czerwonej służyli również oficerowie pochodzenia szlacheckiego. Natomiast poseł niemiecki hr. Oberndorf złożył w lipcu oficjalne oświadczenie o neutralności Niemiec w konflikcie polsko-radzieckim⁴. Zasadne jest więc pytanie czy rzeczywiście miały miejsce bezpośrednie działania regularnych wojsk niemieckich po stronie bolszewickiej w Sierpcu i jaka była skala tego zaangażowania⁵. Nie budzi natomiast wątpliwości fakt, iż starając się utrudnić korespondencję radiową między oddziałami radzieckimi dowództwo radzieckie podjęło decyzję o zagłuszaniu korespondencji radiowej między Mińskiem a Sierpcem⁶. Zmiana sytuacji na froncie, która nastąpiła w wyniku polskiej kontrofensywy spowodowała wyzwolenia miasta w dniu 23 sierpnia 1920 roku. Dokonały tego oddziały Franciszka Aleksandrowicza⁷.

Spółeczeństwo Sierpca wobec konfliktu

Obawy związane z utratą niepodległości spowodowały mobilizację całego społeczeństwa polskiego⁸. Również w Sierpcu już 11 lipca powstała Rada Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa. Na jego czele stanął Wacław Gurbski, a w jego skład weszli także m. in. Jan Wierzbowski, ks. kanonik Władysław Melcher, Maria Gurbska, Anna Piniarowiczówna czy Helena Radomyńska. Byli to reprezentanci miejscowej inteligencji. W efekcie prac komitetu do wojska zgłosiło się około 1000 ochotników z powiatu. Także stowarzyszenie weteranów 1863 roku prowadziło aktywną działalność. W Sierpcu wiec zorganizował przybyły z Warszawy Polikarp Mazowiecki. W akcję mobilizacji politycznej włączyło się także duchowieństwo. W kościołach odczytano listy pasterskie kardynała Kakowskiego oraz biskupa płockiego Juliana Nowowiejskiego⁹. W efekcie szczególnie wielu młodych gimnazjalistów zgłosiło się na ochotnika do walk. Z I drużyny harcerskiej służyli w armii Stanisław Chojnacki, Stanisław Frydrychowicz, Franciszek Kołodziejski, Teodor Kozłowski, Czesław Kosobudzki, Aleksander Kuliński, Sylwester Kulisz, Wacław Kietczyński, Adam Ligoski, Stanisław Mroczyński, Henryk Napiórski, Tadeusz Nadratowski, Józef Osiecki, Stanisław Osiecki, Henryk Rudowski, Stanisław Strusiński, Kazimierz Wiśniewski, Wincenty Żuchniewicz¹⁰. Z drugiej drużyny brało udział w walkach sześciu harcerzy. Część osób zachowywała jednak wstrzeźliwość wobec konfliktu. Warto zaznaczyć, iż sierpczanie popierali także polskie postulaty terytorialne w sprawie granicy zachodnie czy południowej. W Studzieńcu z inicjatywy Anny Piniarowicz zorganizowano kolonie dla dzieci uczestników pierwszego powstania śląskiego. Prowadzono też kwestę na rzecz powstańców. Z kolei w wydanym przez starostwo powiatowe w 1925 roku okólniku stwierdzono: „Wiadomo, że Niem-

Prof. dr hab. Grzegorz Radomski
Fot. J. Grodzicki

cy, główny odbiorca naszego eksportu węglowego, wystąpiły w stan ostrej wojny gospodarczej z nami i ograniczyły do minimum import węgla polskiego, pragnąc w ten sposób zwichnąć równowagę gospodarczą Polski, zmusić ograniczenie produkcji węgla, spotęgować bezrobocie i co za tym idzie – dorzucić do 160 000 bezrobotnych jeszcze kilkadziesiąt tysięcy, wraz z całą nędzą bolesnych dla życia następstw. Nieobojętny musi być dla nas wzgląd na ogólne położenie państwa. Jednym z najpotężniejszych środków obrony na kroki zaczepne Niemiec w tej dziedzinie jest rozszerzenie do maksymalnych granic wewnętrznego spożycia węgla”¹¹.

W trakcie okupacji

Nowe władze radzieckie przystąpiły do grabieży majątków. Zginęli między innymi właściciele majątku Łukomie bracia – Michał i Antoni Przybojewscy. Zamordowano także Jana Targowskiego z Rościszewa oraz Władysława Rychtera, zarządcę majątku Chamsk. W Maliszewie zginął Lejb Szampan. Bolszewicy aresztowali pozostałego w mieście burmistrza Chrapkowskiego. Według relacji ustnej jego córki uratował on życie dzięki poręczeniu miejscowej działaczki socjalistycznej. Brutalnie również potraktowano sierpeckich księży. Jak wspominał ks. Melcher: „adiutant owego dowódcy, oficer siemionowskiego pułku gwardii, co chwila brał mnie na stronę i grożąc bronią żądał 10 tys. marek. Gdy spostrzegł, że unikam tego sam na sam, zamknął się ze mną w swym pokoju sypialnym i zażądał 20 tys. marek, grożąc powieszeniem w razie odmowy. Znieważał mnie bijąc palcem po nosie, następnie zrabował 8000 rubli, 1200 marek, złote obrączki po moich rodzicach oraz portfel z dokumentami”¹². Równocześnie z inspiracji najeźdźców powołano nowe władze tzw. Rewkom, na czele którego stanął Kazimierz Iwulski, reprezentant związku zawodowego Robot-

ników Rolnych. W skład nowych władz wszedł także Witold Jankowski, Piasceki., Smolinowski i Zawadzka. Komitet kolportował ulotki, w których opisywano w barwnych kolorach „raj bolszewicki, do którego mieli wprowadzić uciemiężonych przez panów, fabrykantów i księży lud roboczy”. Paweł Stal, komunista, brał udział w zamordowaniu zarządcy majątku Chamsk. Zjawisko powszechnej biedy, fakt, iż odrodzone państwo było inne niż jego idealizowane wyobrażenia sprawi, że pewna część ludności z nadzieją przyjęła bolszewickie rządy. Dość szybko jednak zweryfikowano swoje zapatrywania i nawet uboga ludność wiejska włączyła się w walki z uciekającymi wojskami wroga.

Następstwa

W efekcie obecności nieprzyjaciela na terenie powiatu sierpeckiego zrabowano kilka tysięcy koni i wozów. Aby oszacować szkody, powołano Główny Urząd Likwidacyjny i Miejscową Komisję Szacunkową. Wielkość strat została zaprezentowana premierowi Wincentemu Witosowi oraz ministrowi spraw wewnętrznych Leopoldowi Skulskiemu podczas spotkania, które odbyło się 28 sierpnia w Sierpcu. Podobne spotkania odbywały się także w innych miastach Mazowsza. Wszakże rada miasta Sierpca jako jedna z niewielu skierowała krytyczne pismo do rządu, w którym zarzucono władzom nieudolność, a szczególnie brak ostrzeżenia o możliwości wkroczenia Armii Czerwonej do miasta. Dominował też pogląd o rzekomej współpracy ludności żydowskiej z najeźdźcą. Nastroje antysemickie nie były tylko udziałem mieszkańców Sierpca. Dość wspomnieć, iż władze wojskowe podjęły decyzję o internowaniu żołnierzy żydowskich w Jabłonnej pod Warszawą. W mieście natomiast zakazano działania żydowskich organizacji społecznych i politycznych, w tym również Związku Syjonistycznego. W efekcie pewna grupa mieszkańców wyznania mojze-

Podczas zwiedzania wystawy. Od lewej: Michał Twardy, Marek Gąsiorowski, Janina Olechowska, Marian Chojnacki, Paweł Gąsiorowski, Marek Chojnacki, Halina Szatecka-Nasitowska, Feliks Pilewski
Fot. M. Zgliński

szowego zdecydowała się na emigrację. Spór dotyczący zasług w walce z najeźdźcą wykorzystywano w bieżącej walce politycznej. Stosowano niejednokrotnie metody dyskredytacji i etykietyzacji przeciwników politycznych. Zwolennicy endecji przedstawiali wydarzenia jako efekt oddziaływania opatrności oraz podkreślali rolę generała Rozwadowskiego¹³. Z kolei piłsudczycy odwoływali się do zdolności naczelnika. Echa tych

sporów były również dostrzegane w Sierpcu. Przykładowo 12 września w 1920 roku obecny był na wiecu Bogusław Miedziński, który apelował o dalszą pomoc dla marszałka Piłsudskiego. W latach późniejszych z kolei endecy organizowali obchody w kościołach i na spotkaniach wyborczych. Mimo sporów doceniano jednak znaczenie patriotycznej postawy społeczeństwa.

Przypisy

- ¹ Szerzej o konflikcie patrz: *Wojna polsko-sowiecka 1920*, Warszawa 1920; J. Szczepański, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa-Pułtusk 1995, E.V. d'Aberton, *Osiemnaście decydująca bitwa w dziejach świata pod Warszawą 1920r.*, Warszawa 1932.
- ² *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*. Praca zbiorowa pod red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2003, s. 371.
- ³ Z. Kachnicz, *Akcja wojskowa w mieście Sierpc jako przykład współpracy rosyjsko-niemieckiej w okresie wojny polsko-bolszewickiej roku 1920*, Zeszyty Naukowe Muzeum Wojska w Białymstoku 2003, s. 101.
- ⁴ M. Leczyk, *Polska i sąsiedzi – stosunki wojskowe*, Białystok 1997, s. 98
- ⁵ Z. Kachnicz, *Akcja wojskowa....*, s. 102.
- ⁶ Szerzej patrz: G. Nowik, *Zanim złamano Enigmę. Polski kontrwywiad podczas wojny z bolszewicką Rosją 1918–1920*, Warszawa 2004.
- ⁷ *Dzieje Sierpca....*, s. 374.
- ⁸ J. Szczepański, *Spółczesność polskie w walce z najazdem bolszewickim 1920 roku*, Warszawa-Pułtusk 2000.
- ⁹ Szerzej: M. Grzybowski, *Wojna polsko-rosyjska 1920 r. w Płocku i na Mazowszu*, Płock 1990; *Wspomnienia sierpczan 1900–1950*, Sierpc 1998, s. 23–25.
- ¹⁰ Szerzej: K. Konarski, *O uczniu żołnierzu*, Warszawa-Lwów 1922; W. Nekrasz, *Harcerze w bojach 1914–1921*, t. II, Warszawa 1931, s. 68–68.
- ¹¹ Z pow. sierpskiego woj. warszawskiego, „Samorząd” 1925, nr 31, s. 609.
- ¹² „Kurier Płocki” 1920, nr 242, s.1.
- ¹³ Szerzej patrz: E. Maj, *Komunikowanie polityczne Narodowej Demokracji 1918–1939*, Lublin 2010.

THE SIERPC EPISODE IN THE WAR OF 1920

Summary

Obtaining the most beneficial positioning of the borders was one of the main tasks of the restored Polish state in 1918. The dispute with Soviet Russia arose not only because of territorial rivalry, but was also an effect of the confrontation of opposing ideologies. The culminating moment was in 1920 when the Red Army threatened Warsaw. The battles in Mazovia and Podlasia had great importance for the entire confrontation. Accepting that even in a drop of water one may perceive the size of the ocean, I would wish to briefly discuss the Sierpc episode of those struggles.

ROZWÓJ SIERPCA W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM. ZJAWISKO REGIONALIZMU

Abstrakt

Jednym z motorów rozwoju Sierpca był proces regionalizmu. Regionalizm rozwijający się w okresie 1918–1939 rozumiany był jako ruch społeczny, koncentrujący się na zachowaniu, pielęgnowaniu, bądź odnawianiu dziedzictwa kulturowego danego regionu, a także dbałości o rozwój regionu pod względem gospodarczym oraz administracyjnym. Sierpc w okresie międzywojennym tylko w części wykorzystał potencjał rozwojowy. Duże zaszczości cywilizacyjne oraz okres kryzysu spowodował, że zabrakło czasu dla większego wzrostu gospodarczego. Drugim elementem niekorzystnym w rozwoju miasta była fakt dużego skłócenia części społeczności lokalnej. Powodowało to brak podejmowania wiążących decyzji, które mogły skutkować szybszym rozwojem gospodarczym i społecznym miasta.

Słowa kluczowe: Sierpc 1918–1939, regionalizm sierpecki

Utworzenie państwa polskiego po okresie rozbiorów przebiegało w trudnych i specyficznych warunkach społeczno–politycznych tworzącego się nowego bytu państwowego powstającego na obszarze trzech zaborów. Można było zaobserwować zespół charakterystycznych zjawisk w życiu regionów kraju polegającym na pielęgnowaniu dziedzictwa kulturowego danego obszaru. Wykorzystywano naturalny ruch społeczny czerpiący swoje inspiracje z kultury ludowej, historii regionu, a wszystko to w celu pobudzenia rozwoju gospodarczego w nowej sytuacji administracyjnej kraju.

Analizując rozwój społeczno–gospodarczy Sierpca w okresie międzywojennym należy przede wszystkim zwrócić uwagę na procesy społeczno–gospodarcze a w ich następstwie na wymierne efekty tych procesów.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku Sierpc został miastem powiatowym. Powiat sierpecki wchodził w skład województwa warszawskiego i był najdalej na północny–wschód wysuniętym powiatem tego województwa. Administracyjnie powiat sierpecki obejmował miasta: Sierpc i Raciąż, osadę miejską Żuromin, który uzyskał prawa miejskie w 1925 roku i osadę miejską Biezuń, który prawa miejskie otrzymał w 1994 roku. W skład powiatu sierpeckiego wchodziło 12 gmin: Białyszewo, Biezuń, Borkowo, Gradzanowo, Gutkowo, Koziebrody, Lisewo, Raciąż, Rościszewo, Stawiszyn, Żuromin¹. W 1923 roku do powiatu sierpeckiego przyłączono gminę Gójsk².

Powiat sierpecki miał powierzchnię 1161,16 km². Pierwszy spis powszechny ludności wykazał, że miasto Sierpc zamieszkiwało w 1921 roku 6722 mieszkańców, w roku 1931 – 10051, a w 1939 roku – 13000 mieszkańców³.

Sierpc w roli miasta powiatowego postrzegany był przez mieszkańców jako zasłużony awans do grona miast „ważniejszych”, chociaż sytuacja społeczna, gospodarcza, kulturalna była nie najlepsza. W nowej sytuacji polityczno–społecznej ten status administracyjny stwarzał pewne możliwości rozwojowe. Zaczęła tworzyć się w oparciu się o historię miasta i regionu lokalna społeczność bardzo silnie związaną z miejscem swojego życia i pracy.

W tym czasie Płock po odzyskaniu przez Polskę niepodległości na mocy ustawy z dnia 2 sierpnia 1919 roku został „zdegradowany” w odczuciu mieszkańców do roli miasta powiatowego. Należy przypomnieć że Płock był naczelnym grodem Mazowsza (jest to początek historii państwa polskiego), następnie był stolicą samodzielnego księstwa, wcielonego w 1495 roku do Korony. Przez następne ca. 300 lat aż do II rozbioru Polski w 1793 roku miasto było stolicą województwa składającego się z dwóch ziem Płockiej i Zawkrzeńskiej. W okresie rozbiorów na przełomie lat 1793/1794 miasto stało się siedzibą departamentu znacznie bardziej rozległego niż dawne województwo. W 1815 roku po utworzeniu Królestwa Polskiego w ramach zaboru rosyjskiego był miastem wojewódzkim. W latach 1837–1915 miastem gubernialnym. Po

odzyskaniu niepodległości i następuję zmniejszenie roli miasta o dużych aspiracjach.

Po odzyskaniu niepodległości powstała ciekawa sytuacja miasta w ujęciu perspektywy społecznej, gospodarczej, edukacyjnej i kulturalnej.

W pracy dla rozwoju miasta dominowały następujące mechanizmy:

1. Odzyskanie wolności po 123 latach zaborów – ruch patriotyczny.
2. Procesy tłumienia gospodarności przez zaborców – spowodował skokowy wzrost inicjatyw gospodarczych.
3. Krótki czas wolności słowa wpłynął na przyspieszoną edukację w wielu dziedzinach dotąd zakazanych przez zaborców.
4. Odrodzenie nacjonalizmów – chodzi o dobre cechy nacjonalizmów – jednocześnie się wokół inicjatyw mniejszości narodowych.
5. Procesy związane z regionalizmem.

Definicja regionalizmu

Regionalizm według Wielkiej Ilustrowanej Encyklopedji Powszechnej „Gutenbertga”: *regionalizm, patriotyzm lokalny, partykularyzm, akcentujący obok patriotyzmu ogólnonarodowego szczególne przywiązanie do ciaśniejszej ojczyzny. Regionalizm przejawia się dzisiaj w dwóch postaciach: 1.jako ruch o charakterze społeczno-politycznym wysuwający na pierwszy plan obronę interesów miejscowych; w tej formie występuje zwłaszcza we Francji, gdzie wyrósł na gruncie tradycji dawnych odrębności kulturalnych („Federtion régionaliste française”), w Hiszpanji (regionalizm kataloński) etc. – 2.jako ruch naukowo-kulturalny, zmierzający do pogłębienia znajomości danego terytorium, wyświetlenia jego przeszłości, stanu obecnego, udziału w życiu ogólnonarodowym. W tej postaci rozwinął się regionalizm bujnie w Polsce, gdzie celem jego służą powstałe w ostatnich latach towarzystwa naukowe, badające przeszłość jednej części kraju, czasopisma i uniwersytety lokalne, monografie poszczególnych ziem i województw etc⁴.*

Zainteresowanie regionalizmem spowodowało w latach międzywojennych dyskusję na forum różnych grupy społecznych. Wśród najbardziej zaangażowanych regionalistów naszego regionu wymienić należy: Aleksandra Macieszę i jego żonę Marię, biskupa-regionalistę Antoniego Juliana Nowowiejskiego, ks. Władysława Mąkowskiego, Halinę i Stefana Rutskich, ksiądz muzyka-folklorystę Władysława Skierkowskiego, Kazimierza Gelinka, Konstantego Bolestę-Modlińskiego i inni.

Współcześni płoccy regionaliści: dr inż. Jakub Chojnacki, Kazimierz Askanas, prof. dr hab. Zbigniew Kruszewski, ks. prof. dr hab. Michała

Mariana Grzybowski, ks. Tadeusz Żebrowski, dr Grzegorz Gołębiowski oraz wielu innych.

Wymienieni regionaliści czynem i piórem wspierają omawianą ideę.

Regionalizm rozwijający się w okresie 1918–1939 rozumiany był jako ruch społeczny, koncentrujący się na zachowaniu, pielęgnowaniu, bądź odnawianiu dziedzictwa kulturowego danego regionu, a także dbałości o rozwój regionu pod względem gospodarczym oraz administracyjnym⁵.

W II RP wydarzenia kluczowe dla rozwoju regionalizmu i zakorzenienia w małej ojczyźnie to książka autorstwa S. Żeromskiego – *Snobizm i postęp*, a przede wszystkim aktywna działalność pedagoga i społecznika – Aleksandra Patkowskiego zwanego „ojcem regionalizmu polskiego”.

Rada Naukowa Sekcji Powszechnych Uniwersytetów Regionalnych Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych w 1926 roku ogłosiła Program Regionalizmu Polskiego, który zawierał nowatorskie ujęcie tematu.

W zapisach dotyczących *Jedności państwa i zróżnicowania terenowego* mówił w pkt. 2; *Pełna swoboda rozwoju materialnych i duchowych indywidualności terytorialnych ziem polskich (regionów), stwarza podstawę dla racjonalnego podziału pracy, rozwoju twórczej społeczności i bogactw kultury.*

W części tego Programu dotyczącym *Życia gospodarczego* znajdujemy zapisy; *Każda ziemia polska (region) winna mieć własny typ gospodarczy, odpowiadający warunkom naturalnym, ludnościowym i kulturalnym danego regionu. [...] Regionalizm koordynuje, budzi inicjatywę i uświadamienie społeczne. [...] Regionalizm dąży do realizacji postulatów przez organizację związków lokalnych, oddziaływanie na opinię i przygotowanie fachowe ludzi związanych swą pracą z działalnością samorządu ogólnego i gospodarczego[...] obejmuje również zrzeszenia i ruch spółdzielczy.*

Program odnosił się w swoich zapisach do *Życia społecznego*. Możemy znaleźć tam następujące zapisy; *Regionalizm dąży do takiego ukształtowania administracyjnego państwa, któryby zapewniało rozwój należyty indywidualnym wartościom gospodarczym i kulturalnym poszczególnych regionów.[...] Szeroki samorząd, współpracujący z administracją publiczną, swym zakresem działania obejmować winien wszystkie istotne dla rozwoju indywidualności centrów lokalnych, gospodarczych i kulturalnych.*

Program Regionalizmu Polskiego opracowany przez Radę Naukową Sekcji Powszechnych Uniwersytetów Regionalnych Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych w dużym zakresie odnosił się do *Życia kulturalnego*. Znajdujemy tam zapisy odnoszące się do twórczości literac-

Grzegorz Wąsiewski
 fot. E. Jeziarska

kiej, teatralnej, plastycznej i architektonicznej, muzyki, prasy lokalnej i pracy wychowawczo-zawodowej w szkole i w środowisku lokalnym.

Rada Naukowa Sekcji Powszechnych Uniwersytetów Regionalnych Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych która parafowała Program składała się z następujących osób: dr Tadeusz Brzeski, dr Franciszek Bujak, Stanisław Bukowiecki, dr Witold Staniewicz, dr Maurycy Jaroszyński, Włodzimierz Antoniewicz, Aleksander Janowski, dr Jan Czarnocki, dr January Kołodziejczyk, Waclaw Roszkowski, dr Stanisław Arnold, dr Kazimierz Nitsch, dr Witold Doroszewski, dr Konrad Górski, dr Eugeniusz Frankowski, dr Jan Stanisław Bystron, dr Stanisław Lorentz, dr Adolf Chybiński, dr Jan Mydlarski⁶.

Oddolny ruch społeczny został zauważony przez władze państwowe 30 listopada 1927 roku **Minister Spraw Wewnętrznych – Sławoj Składkowski – wydał Okólnik No 209 W sprawie studiów nad stosunkami województw jako jednostek regionalnych i wojewódzkich programów działania.** W dokumencie tym znajdują odbicie wnioski wynikające z prac regionalistów polskich; wojewodowie mają przeprowadzić studium, którego efektem będzie analiza elementów, składających się na charakterystykę województw i które razem wzięte mogą być podstawą regionalnych programów działania. Uzyskane wyniki badań i studiów miał być przekazany do władz centralnych w sprawozdaniu rocznym⁷.

Ukazanie się omówionych opracowań; Programu Regionalizmu Polskiego i Okólnika No 29 sprawiło, że wielu prowincjonalnych działaczy dostrzegło zbieżność własnych poczynań z wytycznymi zapisanymi w ustawodawstwie krajowym. Niektóre inicjatywy nabrały nowego, sil-

niejszego wyrazu, Niektóre zjawiska społeczne znalazły umocowanie w trendach ogólnokrajowych. W pewnej części działań Sierpc zaczął wychodzić z zaścianka.

Jednak wraz z centralizacją państwa przed II wojną światową i ograniczaniem roli samorządów znacząco słabnie ruch regionalistów.

Regionaliści sierpeccy omawianego okresu to w znaczącej części osoby związane z Oddziałem TNP w Sierpcu działającego w latach 1908–1914: Waclaw i Maria Grubscy, Władysław Pilkiewicz, Maria Gajzlerowa, Halina Radomska, Anna Piniarowicz, Józef Chojnacki, Ks. Władysław Melcher, Józef Wierzbowski, Jakub Rudowski, Ks. dr Leon Pomaski oraz dziennikarz Ludwik Bomert.

Współcześni sierpeccy regionaliści: Marian Przedpełski, Antoni Jankowski, Filomena Ziółkowska, ks. Jan Krawczyński, Jan i Halina Burakowscy, Henryka Piekarska, Jan Rzeszotarski.

Niektóre osiągnięcia miasta Sierpc w okresie lat 1918–1939.

Przemysł

Regionalne inicjatywy gospodarcze podejmowane były indywidualnie i nie korespondowały z Programem Regionalizmu Polskiego, choć w niektórych przypadkach były z nim zbieżne. Głównym celem tych przedsięwzięć było poprawienie sytuacji gospodarczej społeczności lokalnej. Sierpeccy działacze gospodarczy zwracali uwagę na konieczność opracowania planu gospodarczego dla miasta i regionu. Zwracali szczególną uwagę na zagadnienia poprawy infrastruktury drogowej, budowy kolei szerokotorowej. Opracowania planu zagospodarowania przestrzennego miasta. Wypracowania systemu mechanizmów zachęt dla tworzących miejsca pracy np. w postaci tańszej energii czy ulg podatkowych. Zwracano w tym czasie uwagę na kryzys, który szczególnie dotknął rzemiosło. Pro-

Uczestnicy konferencji
 Fot. J. Szablewski

Marek Chojnacki – syn wieloletniego Prezesa TNP Jakuba Chojnackiego. Fot. J. Grodzicki

ponowano uwzględnić na co dzień postulat: *kupuj polskie wyroby, wyroby od sierpeckiego rzemieślnika*. Regionalni działacze gospodarczy nie dość mocno nagłaśniali swoje postulaty, brakowało też zgody i konsekwencji w działaniu

Największym zakładem przemysłowym okresu międzywojennego była fabryka maszyn i urządzeń rolniczych „Sierpczanka”. Właścicielami zakładu byli okoliczni ziemianie. Zakład zatrudniał 100–250 pracowników. W drugiej połowie lat 20. fabryka upadła wskutek braku możliwości eksportu maszyn rolniczych na rynek rosyjski.

Drugim poza „Sierpczanką” zakładem przemysłowym w mieście był młyn parowy Jakuba Rudowskiego. W 1921 roku przekształcono go w spółkę akcyjną o nazwie „Młyn parowy i elektrownia w Sierpcu”⁸. Jakub Rudowski (1872–1945) był polskim przedsiębiorcą. Jak na warunki sierpeckie była to działalność na dużą skalę. Prowadził przedsięwzięcia gospodarcze w cegielni, zakładach ceramicznych, elektrowni miejskiej, młynie parowym, i kinie⁹.

Młyn pszenny – Henryka Gede – obecnie przy ul. Świętokrzyskiej.

Cegielnia rodziny Gutowskich – obecnie przy ul. Mickiewicza.

Browar – Henryka Pehlke. W roku 1929 zakończył działalność produkcyjną. Później w miejscu browaru przy ul. Farnej odbywało się rozlewanie piwa sprowadzanego z browaru w Ciechanowie.

Rzemiosło

Słabe uprzemysłowienie miasta Sierpca na tle ościennych miast Mazowsza Północnego spowodowało intensywny rozwój rzemiosła. Polskie prawo przemysłowe z 1927 roku wprowadziło całkowitą dobrowolność przynależności do cechu. Kompetencje cechów rzemieślniczych zostały ograniczone i sprowadzone do działalno-

ści oświatowej, kulturalnej i częściowo socjalnej. Pozbawiono cechy najważniejszej kompetencji mianowicie nadawania kwalifikacji zawodowych rzemieślnika. Przeniesiono wówczas większość uprawnień cechów na izby rzemieślnicze. Rzemieślnicy miasta Sierpc należeli do Izby Rzemieślniczej we Włocławku. Radcą Izby i członkiem komitetu redakcyjnego jej organu prasowego *Życia Rzemieślniczego* był sierpecki rymarz Wiktor Wąsicki¹⁰.

Właściciele warsztatów obarczeni byli szeregiem kosztów związanych z nabywaniem kart rzemieślniczych i świadectw przemysłowych. Zwiększające się koszty prowadzenia działalności gospodarczej jak również duża konkurencja spowodowała w roku 1930 protest sierpeckich rzemieślników przeciwko wysokim uposażeniom urzędników Izby Rzemieślniczej we Włocławku¹¹.

W 1931 roku struktura rzemiosła w Sierpcu przedstawiała się następująco: zarejestrowanych było 516 warsztatów rzemieślniczych, w tym: 2 trudniące się bednarstwem, 2 zajmujących się blacharstwem, 10 ciesielskich, 22 cholewkarские, 3 cukiernicze, 8 czapniczych, 2 zakłady fotograficzne, 10 fryzjerskich, 3 garbarskie, 3 garncarskie, 1 introligatorski, 1 kamieniarski, 4 kapelusznicze, 8 kołodziejских, 1 koszykarski, 18 kowalskich, 125 krawieckich, 2 kuśnierskie, 1 lakierniczy, 9 malarskich, 27 murarskich, 14 piekarskich, 1 piernikarski, 9 rymarskich, 42 rzeźnicze, 9 ślusarskich, 31 stolarskich, 131 szewskich, 2 szklarskie, 1 tapicerski, 2 tokarskie, 4 zegarmistrzowskie, 3 zduńskie, 1 złotniczy¹².

Polscy rzemieślnicy zajmowali się głównie krawiectwem i szewstwem. Licznie reprezentowane były kowalstwo, rzeźnictwo, szklarstwo, ciesielstwo i kołodziejstwo¹³.

Ponad 35% ogółu rzemieślników była narodowości żydowskiej. Żydzi szczególnie licznie zajmowali się: krawiectwem, szewstwem, cholewkarstwem, rzeźnictwem, piekarstwem, zegarmistrzostwem i blacharstwem¹⁴.

W większości rzemieślnicy sierpeccy należeli, z nielicznymi wyjątkami, do ubogiej grupy społecznej. Zajmowali się więc uprawą rolniczą ziemi i innymi pracami mogącymi przynieść zwiększenie dochodów. Konkurencja między rzemieślnikami polskimi i lepiej zorganizowanymi rzemieślnikami żydowskimi powodowała polaryzację poglądów Polaków aż do wystąpień antyżydowskich.

Spółdzielnie i ruch spółdzielczy

Ruch spółdzielczy miał w Polsce głębokie korzenie historyczne. Wywodził się z okresu zaborów. Był wtedy formą dobrowolnego zrzeszania się i edukacji poszczególnych grup społecznych. Konsolidacja pozioma produkcji rolnej i rzemieślniczej była zaczątkiem zrzeszeń producenckich

oraz polepszenia lokalnego zaopatrzenia przez tworzenie prostego przetwórstwa rolnego i rzemiosła. Ruch spółdzielczy wspierał się na wydawanej prasie regionalnej o charakterze edukacyjnym i społeczno-politycznym. Powstające spontanicznie na terenie Polski spółdzielnie ułatwiały finansowanie rzemiosła, rolnictwa i drobnego przemysłu. W Sierpcu okresu międzywojennego funkcjonowało wiele spółdzielni o różnych celach swojej działalności.

Jedną z dłużej działających była **Spółdzielnia Spożywców „Zgoda”**. Spółdzielnia funkcjonowała w latach 1914–1921. W 1921 roku zrzeszała ona 423 członków. Zarząd Spółdzielni Spożywców „Zgoda” tworzyli: ks. kanonik Wincenty Chabowski, Maria Grubska, Apolonia Malewiczowa, Anna Piniarowiczówna, Florian Jasiński, Władysław Pilkiewicz, Jan Wierzbowski. W skład Rady Nadzorczej wchodził: Wacław Gurski, Mieczysław Ossowski, Halina Radomska¹⁵.

W okresie 1921–1926 działała w Sierpcu **Spółdzielnia Chrześcijańskich Robotników** nazywana też Robotniczym Stowarzyszeniem Spożywców Powiatu Sierpc. Do spółdzielni należeli robotnicy miejscy i rzemieślnicy. Spółdzielnia prowadziła handel między innymi w swoim sklepie, którego kierownikiem był nauczyciel Antoni Kowalewski. Był on także do 1924 roku prezesem Spółdzielni. W 1925 roku prezesem Spółdzielni Chrześcijańskich Robotników w Sierpcu został wybrany ks. Konstantynowicz¹⁶.

Aktywny w okresie międzywojenny Związek Ziemiaków powołał do życia w 1934 roku, **Spółdzielnię Rolniczą**. Siedziba Zarządu Spółdzielni mieściła się w Sierpcu przy ulicy Budki 56. Funkcję prezesa pełnił rolnik Karol Cichowski. Do Spółdzielni należało 21 członków. Wkład członkowski wynosił 100 zł. Osiemnaście członków Spółdzielni Rolniczej było właścicielami dużych jak na tamte czasy gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 50 ha. Właśnie ci duży rolnicy mogli zaciągać kredyty w sierpeckim Banku Spółdzielczym lub w Komunalnej Kasie Oszczędności Powiatu Sierpeckiego. Drobnicy rolnicy mogli liczyć na pomoc kredytową prędko działających tzw. Kas Stefczyka¹⁷.

Spółdzielnia Księgarni Nauczycielskiej „Wiedza” powołana została przez Związek Nauczycielstwa Polskiego. Działalność gospodarcza Spółdzielni „Wiedza” wspierała finansowo ZNP. Z dochodów sierpeckiej Spółdzielni Księgarni Nauczycielskiej „Wiedza” utrzymywano bibliotekę ZNP¹⁸.

Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Sierpcu została powołana do życia w roku 1927 i nieprzerwanie działa od 83 lat. Jest najstarszym zakładem pracy w Sierpcu. Rolnicy, którzy w odrodzonej po zaborach ojczyźnie mogli pracować i czerpać normalne dochody ze swojej pracy,

powiększali stada bydła mlecznego. Pojawił się problem zagospodarowania mleka. Dlatego rolnicy postanowili założyć zakład, który będzie skupował i przerabiał ich mleko na produkty chętnie kupowane przez konsumentów. 2 lutego 1927 roku powołano spółkę, która została zarejestrowana pod nazwą **Centralna Mleczarnia Spółdzielcza w Sierpcu**. Członkami założycielami byli: Lucjan Gumiński z Dąbrówek, Jan Kłobukowski z Sierpca, Adam Markowski z Białyszewa, Stefan Niemczewski z Troski. Sąd Okręgowy w Płocku zatwierdził Statut Spółdzielni 15 kwietnia 1927 roku. Początkowo asortymentem produkcji była śmietana, masło, twaróg i mleko konsumpcyjne. W pierwszym roku swojej działalności skupiono i przerobiono 350 tysięcy litrów mleka. Zakładem kierował Jan Iwanejko.

Instytucje finansowe – Banki

Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe działało w Sierpcu od 1913 roku. Zajmowało się obsługą finansową głównie, choć nie tylko, sierpeckich Żydów. W 1921 roku zrzeszało 210 członków. Zarząd w tym czasie tworzyli: Nuchym Taca, Samuel Taca, Abram Glaser i Boruch Gotlibowski. Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe przekształciło się w roku 1926 w Bank Udziałowy Spółdzielczy. Bank usytuowany był na ulicy Stary Rynek 10. W 1930 roku liczył on 72 członków i dysponował kapitałem własnym w wysokości 4170 zł i kapitałem obcym w wysokości 23608 zł. W skład Rady Nadzorczej Banku wchodził bogaci kupcy: Szaja Trydman, Szmul Dorembus, Henoch Tefor, Binem Dobroszklanka, Eliaszczyk Czarnoczapka oraz lekarz dentysta Lejb Hiller. Bank Udziałowy Spółdzielczy funkcjonował do wybuchu II wojny światowej¹⁹.

W latach trzydziestych w Sierpcu działalność prowadził **Żydowski Bank Kredytowy**, który swoją siedzibę posiadał na Starym Rynku²⁰.

Towarzystwo Drobnego Kredytu powstało w Sierpcu w roku 1901. W roku 1921 Radę Nadzorczą Towarzystwa tworzyli: Wacław Gurski – notariusz sierpecki, Florian Jasiński – naczelnik Urzędu Podatkowego, Apolinary Jasiński – rolnik. Członkami Zarządu Towarzystwa Drobnego Kredytu w Sierpcu byli: Józef Chrapkowski – burmistrz miasta, Wiktor Gałkowski – urzędnik, referent w starostwie powiatowym, Wiktor Chyżyński – kupiec. W roku 1922 Towarzystwo Drobnego Kredytu w Sierpcu przekształciło się w **Bank Spółdzielczy w Sierpcu**. Bank prowadził swoją działalność do wybuchu II wojny światowej²¹.

Życie społeczno-polityczne

Na początku okresu międzywojennego powiat sierpecki opowiadał się za ugrupowaniami poli-

tycznymi o charakterze pravicowym. Znaczenie wpływu prawicy szczególnie na sierpeckiej wsi należy tłumaczyć faktem, iż jedną trzecią ludności wiejskiej powiatu stanowiła drobna szlachta. Zmieniająca się sytuacja polityczno-społeczna w kraju znalazła swoje odbicie w mieście i powiecie. O poprawę swoich wpływów walczyły ugrupowania narodowe, socjalistyczne i komunistyczne, ugrupowania chłopskie. Jakość debaty politycznej na szczeblu centralnym przenosiła się na poziom regionalny. Samorząd miejski skutecznie skłócony i podzielony nie był w stanie wypracować zwartego planu działania dla miasta. W związku z tym większość pozytywnych inicjatyw był tworem zaangażowanych mieszkańców miasta. Część działań wynikała z interwencji państwa. Można dostrzec w tym czasie po okresie zafascynowania działalnością polityczną, proces odchodzenia z polityki. Część świątliwych obywateli miasta także zmieniła swoje miejsce zamieszkania.

Prasa okresu międzywojennego

W latach 1919–1939 udokumentowano ukazywanie się ośmiu gazet. Czas wydawania poszczególnych tytułów był różny, również zawartość i poziom merytoryczny był bardzo zróżnicowany. Jednak ilość tytułów i fakt, że przez większość czasu okresu międzywojennego wydawane były czasopisma świadczą o dużym zaangażowaniu społeczności lokalnej w działalność piśmienniczą.

W okresie od stycznia 1919 do lutego 1920 roku wydawana była **Gazeta Urzędowa na Powiat Sierpecki**. Pismo miało charakter informacyjno-urzędowy a kierowane było do administracji państwowej i samorządowej. Obowiązek zakupu tej gazety spoczywał na wójtach i sołtysach powiatu sierpeckiego. Redakcja i administracja czasopisma mieściła się w Urzędzie Powiatowym w Sierpcu. Od 1920 roku kierownictwo nad gazetą objął Mieczysław Jarecki. Czasopismo wydawane było w Sierpcu w zakładzie Salomona Glazera. W gazecie drukowano rozporządzenia ministrów różnych resortów, rozporządzenia komisarza ludowego na powiat sierpecki, podawano też urzędowe ceny walut. Systematycznie drukowano sprawozdania powiatowego lekarza weterynarii. Sporadycznie podawano ogłoszenia o wymiarze kar za przestępstwa popełnione na terenie powiatu, pojawiały się komunikaty o zagubionych dokumentach i informacje o mających się odbyć przetargach. Po wyborze i ukonstytuowaniu się sejmiku powiatowego drukowano protokoły z jego obrad²².

Miesięcznik **Żak** ukazywał się w latach 1928–1929. Było to pismo redagowane przez młodzież Szkoły Powszechnej im. Adama Mickiewicza w Sierpcu. Szkoła znajdowała się przy ulicy

Piastowskiej 19 w Sierpcu. Redagowaniem i wydawaniem miesięcznika **Żak** zajmowało się Wydawnictwo Uczniowskiego Kółka Literackiego działającego w tej szkole. Opiekę nad młodzieżą objął nauczyciel tej szkoły Stanisław Kopyra a kierownikiem administracyjnym został Jan Wierzbowski. Miesięcznik **Żak** ukazywał się czytelnikom 28 dnia każdego miesiąca. Drukowany był w Drukarni I. Maliszewskiego w Sierpcu. Celem miesięcznika była praca dydaktyczna i edukacyjna z młodzieżą mająca pogłębić znajomość języka polskiego jak również nabranie odpowiedzialności za słowo pisane przez młodych dziennikarzy. W każdym numerze miesięcznika zamieszczano kronikę samorządową, sprawozdania z działalności drużyny harcerskiej, opisy wycieczek organizowanych przez szkołę. Zamieszczane były opowiadania, wiersze i konkursy²³.

W lipcu 1928 roku zaczął ukazywać się tygodnik społeczno-kulturalny **Głos Sierpecki**. Redakcja gazety mieściła się przy ul. Piastowskiej 11. Tygodnik ukazywał się do października 1928 roku. Kłopoty finansowe spowodowały zakończenie jego działalności²⁴. **Głos Sierpecki** proponował mieszkańcom miasta problematykę związaną z codziennym życiem. Omawiane były zagadnienia społeczne i kulturalne. Zamieszczane były sprawozdania z państwowych imprez rocznicowych oraz sportowych. Część tygodnika zajmowały porady dla kobiet²⁵.

Innym tytułem prasowym była **Kronika Sierpecka** wydawana przez prywatną spółkę. Ta gazeta miała wyraźny prorządowy charakter²⁶.

W latach 30. Zarząd Powiatowy Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem w Sierpcu miał silne oparcie w staroście Leonie Rożałowskim, szwagrze Edwarda Rydza-Śmigłego. Organem prasowym sierpeckiego BBWR było czasopismo **Życie Sierpeckie**, ukazujące się od stycznia 1929 roku. Jego redaktorem naczelnym był Władysław Olszewski, urzędnik Wydziału Powiatowego²⁷. „**Życie Sierpeckie**” było miesięcznikiem od stycznia do czerwca 1929 roku, natomiast od lipca do grudnia 1929 roku, gazeta ukazywała się jako dwumiesięcznik. Redakcja i administracja gazety mieściła się w księgarni A. Włockowskiego. Pismo drukowane było w Drukarni Polskiej mieszczącej się w Sierpcu przy ulicy Piastowskiej 11. Redakcja postawiła sobie ambitne cele działania. Proponowano zaangażowanie czytelników w życie społeczne i gospodarcze powiatu sierpeckiego. Przedstawiano czytelnikom aktualne informacje gospodarcze gminne i miejskie. Dostarczano wiadomości na temat działalności straży pożarnej, Kółek Rolniczych, Stowarzyszeń Rzemieślniczych itp. Przekazywane informacje miały na celu przyczynienie się do poznania przez czytelników powiatu sierpeckiego: jego gospodarki, spraw społecznych, ekonomicz-

nych. Kącik dotyczący porad i pomocy czytelników, redagowany był w taki sposób by zabierający głos nie naruszali zasad dobrego smaku i współżycia społecznego²⁸.

Od 1 grudnia 1932 roku zaczęto wydawać miesięcznik **Echo Powiatu Sierpeckiego**. Gazeta ukazywała się od grudnia 1932 roku do stycznia 1934 roku. Początkowo była miesięcznikiem a od połowy 1933 roku, wydawana była jako dwutygodnik. W roku 1933 wydano z okazji imienin marszałka Józefa Piłsudskiego specjalną jednodniówkę. Wydawcą miesięcznika był Oddział Powiatowy ZNP w Sierpcu. Redaktorem odpowiedzialnym był Franciszek Midura. Początkowo druk odbywał się w drukarni Maliszewskiego. Począwszy od numeru 5 w Spółdzielni Wydawniczej Wiedza. Redakcja miesięcznika mieściła się w księgarni „Wiedza” przy ul. Piastowskiej 20. Miesięcznik **Echo Powiatu Sierpeckiego** miał wyraźnie prorządowy charakter^{29,30}. Kolportażem pisma zajmowały się głównie osoby prawne. Punkty sprzedaży gazety znajdowały się w okolicznych miejscowościach: Lisewie, Białyszewie, Koseminie, Gójsku, Bieżuniu, Raciężu, Rościszewie, Żurominie. Redakcja postawiła sobie w swojej działalności następujące cele: utrzymanie i wzmocnienie w społeczności lokalnej siły dla budowy wspólnej przyszłości, wzmocnienie woli przetrwania kryzysu, przekazywanie podstawowych informacji z zakresu ustawodawstwa rolnego, wszelaka pomoc organizacjom społecznym w pracy dla dobra społeczności lokalnej, utrzymanie więzi informacyjnej z czytelnikami poprzez zamieszczanie na swoich łamach treści listów. Od początku swojego istnienia gazeta akceptowała stanowisko propaństwowe, jednak nie eksponując którejkolwiek z partii czy obozu politycznego. Z czasem uwidaczniał się coraz silniejszy związek z obozem sanacyjnym. Umieszczano coraz więcej wiadomości dotyczących Związku Strzeleckiego, Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem, informowano o działalności Legionu Młodych w Sierpcu. Zamieszczano dużo informacji wspierających prezydenta Ignacego Mościckiego a także wiele artykułów wspominających postać Józefa Piłsudskiego³¹.

Decyzją starosty Leona Rożałowskiego, 28 marca 1933 roku, zakazano działalności OWP w powiecie sierpeckim ze względu na „ekscesy, kolportowanie nielegalnych ulotek i zakłócanie porządku publicznego”. Stronnictwo Narodowe umacniało swoje wpływy wśród sierpeckiej młodzieży poprzez kolportaż dwutygodnika **Wczoraj, dziś i jutro**, wydawanego w 1934 roku w Sierpcu, staraniem Legionu Młodych Obwodu Sierpc, Lipno i Rypin³².

W latach 1935–1939 ukazywał się w Sierpcu tygodnik **Ziemia Mazowiecka**. Była to gazeta,

Pierwszy numer tygodnika *Ziemia Mazowiecka* z 13 października 1935 r. Zdjęcie z archiwum autora

która ukazywała się najdłużej w międzywojennym Sierpcu. Redaktorem naczelnym tygodnika był Ludwik Bomert³³. Redakcja i administracja gazety mieściła się w Sierpcu przy ulicy Piastowskiej 34. Pismo drukowane było w sierpeckiej drukarni Wiedza mieszczącej się przy ulicy Piastowskiej 3. Gazeta swoim zasięgiem obejmowała powiaty: sierpecki, lipnowski, mławski, płocki, płoński, rypiński. W założeniu gazeta miała poruszać wszystkie sprawy związane z życiem społecznym, kulturalnym i gospodarczym. Poruszano zagadnienia związane ze szkolnictwem, oświatą pozaszkolną, samorządem, handlem i rzemiosłem oraz imprezami odbywającymi się na terenie kolportażu gazety³⁴.

Niektóre ważne wydarzenia – wybór subiektywny

W okresie zaboru rosyjskiego Sierpc należał do obszarów nadgranicznych. Opracowane przez zaborców plany wojskowe dotyczące ewentualnego konfliktu zbrojnego pomiędzy Rosją a Niemcami spowodował, że dla obrony tego kierunku natarcia nie inwestowano w infrastrukturę drogową i kolejową. Przez to Sierpc posiadał tylko jedną drogę bitą do Płocka.

Most na Skrwie w Sierpcu. Widok ogólny mostu. Widoczne drewniane podpory przęsła mostu. Data wydarzenia: rok 1935. Źródło: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny - Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-G-3395.

Wiosną 1919 roku władze krajowe podjęły decyzję w formie Ustawy o budowie linii kolejowej Zgierz–Kutno–Płock–Sierpc. Uroczyste otwarcie tej linii nastąpiło 18 listopada 1934 roku. Na trasie kolejowej Płock–Sierpc o długości 36 km, wybudowano dwie stacje kolejowe w Proboszczewicach i Gozdowie. 13 kwietnia uchwalono rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów w sprawie budowy linii kolejowej na trasach Sierpc–Brodnica i Sierpc–Toruń. 23 stycznia 1937 roku nastąpiło uroczyste otwarcie linii kolejowej Sierpc–Toruń, a w grudniu 1938 roku Sierpc–Brodnica. Inwestycje te spowodowały naturalne utworzenie w Sierpcu ważnego węzła kolejowego. Polskie Koleje Państwowe stały się znaczącym pracodawcą³⁵.

Otwarcie linii kolejowej Sierpc-Brodnica - powitanie ministra komunikacji Juliusza Ulrycha na stacji w Brodnicy. Widoczni również: wiceminister komunikacji Julian Piasecki, dyrektor Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych Bogustaw Dobrzycki, wojewoda pomorski Władysław Raczkiewicz. Grudzień 1938 r. Źródło: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny - Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-G-3143.

Uniwersytet Powszechny

Edukacja regionalna powadzona była w sposób ciągły na wszystkich poziomach szkolnictwa

państwowego i prywatnego. Edukacja ta jednak nie była definiowana jako nauczanie regionalne. W tym czasie do programów nauczania nie wprowadzono zagadnień regionalnych. Należy zwrócić uwagę na fakt, że szeroki nurt edukacji regionalnej samoistnie kierował swój przekaz na wiadomości o charakterze geograficznym, krajoznawczym w powiązaniu z historią regionu. Poza oficjalnymi działaniami edukacyjnymi prowadzone były kursy i nauczanie organizowane przez instytucje tworzone na styku środowiska nauczycielskiego i ludzi innych profesji np. prawników, dziennikarzy, duchownych. Był to szeroki nurt działań pozaszkolnych, którego przykładem był Uniwersytet Powszechny w Sierpcu.

Udokumentowany okres działalności Uniwersytetu Powszechnego w Sierpcu to czas od **12 stycznia 1936 roku do 27 listopada 1936 roku**. Czerpiąc z doświadczeń innych miast Mazowsza, postanowiono podobną instytucję powołać w Sierpcu. Konferencja organizacyjna powołująca Uniwersytet Powszechny w Sierpcu odbyła się 6 grudnia 1935 roku pod przewodnictwem Inspektora Szkolnego Jana Gondzika. Należy wymienić wśród osób powołujących do życia tą instytucję zastępcę inspektora ds. oświaty dorosłych w obwodzie sierpeckim Franciszka Midurę. W konferencji uczestniczyli nauczyciele sierpeccy oraz inteligencja miasta. Ustalono zakres tematyczny spotkań oraz prelegentów dla wybranych przedmiotów. Postanowiono, że na Uniwersytecie Powszechnym będą prowadzone wykłady dla młodzieży pozaszkolnej, której wykształcenie jest na poziomie VII klasy szkoły powszechnej. Zadbano również o rozpropagowanie idei wykładów na Uniwersytecie Powszechnym wśród organizacji społecznych i zawodowych miasta Sierpca³⁶.

Wystawa Radiowa

Zorganizowanie wystawy radiowej było bardzo ważnym wydarzeniem polityczno-kulturalno-gospodarczym w Sierpcu. Wyraźnie akcentowano jej wymiar lokalny ale będący częścią rozwijającego się kraju. Przed otwarciem wystawy sierpecka prasa podawała szczegóły dotyczące jej przebiegu. Organizowanie tego rodzaju regionalnych wystaw było realizacją wytycznych Okólnika Ministra Spraw Wewnętrznych z lipca 1927 roku. Takie przedsięwzięcia miały ułatwić administrowanie i planowanie rozwoju gospodarczego na określonym terenie.

5 grudnia 1937 roku o godzinie 13⁰⁰ nastąpiło uroczyste rozpoczęcie Powiatowej Wystawy Radiowej dla powiatów: sierpeckiego, rypińskiego, lipnowskiego, płońskiego i płockiego. Ta regionalna wystawa radiowa wpisywała się w kalendarz wystaw organizowanych przez Społeczny Komitet Radiofonizacji Kraju. Podobne

wystawy zorganizowano w Bydgoszczy, Warszawie.

Wystawa Radiowa w Sierpcu miała do spełnienia ważne cele. Prezentacja odbiorników radiowych różnego typu i co z tym związane różnej ceny miała zachęcić zwiedzających do zakupu odbiornika radiowego i wstąpienia w

Letni konkurs Polskiego Radia. Kupony nadstane na konkurs. Data wydarzenia: 1937. Rozgłośnia w Warszawie. Źródło: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny - Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-K-1388. Autor zdjęcia Sitkowski Antoni

szeregi radiostuchaczy. Cele kulturalne to prezentacja regionowi dorobku pięciu powiatów w dziedzinie kulturalnej i artystycznej. Celem powiatowej wystawy radiowej było też zapoznanie wsi mazowieckiej z dorobkiem krajowej techniki radiowej i rozwojem polskiej radiofonii. Wystawę do dnia 18 grudnia 1937 roku czyli przez czternaście dni jej trwania, zwiedziło ponad 6000 zwiedzających. Duże zainteresowanie Wystawą Radiową w Sierpcu spowodowało, że organizatorzy przedłużyli jej trwanie do 23 grudnia 1937 roku. Prawdopodobnie, gdyby nie Święta Bożego Narodzenia trwałaby ona jeszcze dłużej³⁷.

Konsekwencją wystawy było powstanie w marcu 1938 roku radiostacji SIERPC nadającej swoje programy z gmachu Starostwa Powiatowego. Rozgłośnia sierpecka miała moc 1,5 kW i pracowała na fali 197,3 m. Dyrektorem nowej rozgłośni był dr Marian Stępowski. Była to prawdopodobnie pierwsza w Polsce radiostacja wybudowana zbiorowym wysiłkiem społeczności lokalnej³⁸.

Podsumowanie

Sierpc w okresie międzywojennym tylko w części wykorzystał potencjał rozwojowy. Duże zaszczości cywilizacyjne oraz okres kryzysu spowodował, że zabrakło czasu dla większego wzrostu gospodarczego. Drugim elementem niekorzystnym w rozwoju miasta był fakt dużego skłócenia części społeczności lokalnej. Powodowało to brak podejmowania ważnych wiążących decyzji, które mogły skutkować szybszym rozwojem gospodarczym miasta. Zatem, nie wystarczy wywalczyć wolności, trzeba jeszcze z niej mądrze korzystać!

Przypisy

¹ *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej*, t. I, Warszawa 1925, s.166–172.
² M. Chudzyński [red], *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Urząd Miejski w Sierpcu, Sierpc 2003, s. 363.
³ Tamże 363–364.
⁴ *Wielka Ilustrowana Encyklopedia Powszechna*, Tom XIV, Wydawnictwo Gutenberga, Kraków, s. 293.
⁵ D. Kasprzyk, *Regionalizm Płocki w II Rzeczypospolitej*, Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2008, s. 9.
⁶ *Polska Oświata Pozaszkolna*, 1926, s. 4–5/1926, s. 221–223.
⁷ Okólnik No 29 W sprawie studiów nad stosunkami województw jako regionalnych i wojewódzkich programów działania, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Nr OL.3517/27, Warszawa dnia 30 XI 1927 roku.
⁸ M. Chudzyński [red], *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Urząd Miejski w Sierpcu, Sierpc 2003, s. 395.
⁹ J.J. Rudowski, *Společne pasje Jakuba Rudowskiego (1872–1945)*, „Notatki Płockie”, 1994, nr 1, s.27–29.

¹⁰ M. Chudzyński [red], *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Urząd Miejski w Sierpcu, Sierpc 2003, s. 399.
¹¹ Tamże, s. 400.
¹² *Życie Rzemieślnicze*, 1931, nr 3, s. 19.
¹³ M. Chudzyński [red], *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Urząd Miejski w Sierpcu, Sierpc 2003, s. 396.
¹⁴ Tamże, s. 396.
¹⁵ Archiwum Akt Nowych, Rada Spółdzielcza (RS), sygn.16830.
¹⁶ M. Chudzyński [red], *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Urząd Miejski w Sierpcu, Sierpc 2003, s. 404.
¹⁷ Tamże, s. 404.
¹⁸ Tamże, s. 413..
¹⁹ Tamże, s. 402–403.
²⁰ Tamże, s. 403..
²¹ Tamże.
²² www.sierpc.com.pl/historia.php?strona=pisma.html/02.01.2011.

- ²³ www.sierpc.com.pl/historia.php?strona=pisma.html/02.01.2011.
- ²⁴ M. Chudzyński [red], *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Urząd Miejski w Sierpcu, Sierpc 2003, s. 419.
- ²⁵ www.sierpc.com.pl/historia.php?strona=pisma.html/02.01.2011.
- ²⁶ M. Chudzyński [red], *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Urząd Miejski w Sierpcu, Sierpc 2003, s. 419.
- ²⁷ Tamże, s. 377.
- ²⁸ www.sierpc.com.pl/historia.php?strona=pisma.html/02.01.2011.
- ²⁹ M. Chudzyński [red], *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Urząd Miejski w Sierpcu, Sierpc 2003, s. 377.
- ³⁰ Tamże, s. 419..
- ³¹ www.sierpc.com.pl/historia.php?strona=pisma.html/02.01.2011.
- ³² M. Chudzyński [red], *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Urząd Miejski w Sierpcu, Sierpc 2003, s. 383.
- ³³ Tamże, s. 420..
- ³⁴ www.sierpc.com.pl/historia.php?strona=pisma.html/02.01.2011.
- ³⁵ M. Chudzyński [red], *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Urząd Miejski w Sierpcu, Sierpc 2003, s. 406.
- ³⁶ G. Wąsiewski, *Uniwersytet Powszechny w Sierpcu (1936r)*, „Notatki Płockie”, 2011, nr 4, s. 31–33.
- ³⁷ G. Wąsiewski, *Wystawa radiowa w Sierpcu – 1937*, „Sierpeckie Rozmaitości” 2011, nr 3–4, s. 82–84.
- ³⁸ M. Przedpełski, *Halo! Tu Polskie Radio–Sierpc*, „Notatki Płockie”, 1978, nr 2, s. 51–52.

THE DEVELOPMENT OF THE TOWN IN THE INTERWAR PERIOD THE PHENOMENON OF LOCALISM

Summary

One of the driving forces for the development of Sierpc was the process of localism. Localism in the period between 1918 and 1939 was understood as a social movement, concentrating on preserving or restoring the cultural heritage of a given region and promoting its administrative and economic growth. In the interwar period, Sierpc used its development potential only to a certain degree. Further economic growth was made impossible because of the backwardness of the region and economic depression. A second obstacle to the city's growth was the social unrest in the local community. It prevented important decisions from being made - ones that could allow faster economic and social development of the town.

Założyciele Sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego

POWIAT SIERPECKI W CZASACH OKUPACJI HITLEROWSKIEJ ORAZ W OKRESIE II KONSPIRACJI

Abstrakt

Okres 1939–1945 to w dziejach najnowszych czas najtrudniejszej próby dla odrodzonego państwa polskiego. Polska znalazła się pod okupacją hitlerowskich Niemiec i Związku Sowieckiego. Na ziemiach okupowanych funkcjonowało Polskie Państwo Podziemne, ideowo i organizacyjnie związane z polskim Rządem na Wychodźstwie, które zniknęło dopiero po całkowitej likwidacji niepodległościowego zbrojnego podziemia, czyli w początku lat 50. XX wieku.

Powiat sierpecki był okupowany przez Niemców od 8 września 1939 r. do 20 stycznia 1945 r. Administracyjnie został włączony do Prus Wschodnich. Niemcy prowadzili politykę eksterminacji wobec Żydów i polskiej inteligencji, a wobec pozostałej ludności polskiej politykę opresji.

Na terenie powiatu sierpeckiego funkcjonowały struktury Polskiego Państwa Podziemnego: administracja cywilna, tajne nauczanie i organizacje wojskowe¹. Największe znaczenie w zbrojnym podziemiu antyhitlerowskim miała Polska Organizacja Wojskowa oraz Związek Walki Zbrojnej przekształcone w Armię Krajową. Niemcy skutecznie paraliżowali polską aktywność wojskową.

Po wejściu Rosjan władzę w powiecie sierpeckim objęli miejscowi komuniści. Upaństwowienie zakładów pracy i rozdanie ziemi chłopom zmieniło porządek społeczny. Opór wobec nowej władzy stawiały grupy byłych żołnierzy Armii Krajowej. Zjawisko to nosi nazwę II konspiracji. Podziemie antykomunistyczne działające na terenie powiatu sierpeckiego zostało rozbite na początku lat 50. XX wieku.

Siły zbrojne Polskiego Państwa Podziemnego były przez władze komunistyczne przedstawiane jako sojusznicy Niemców. Kwestionowano patriotyzm akowców i sens ich ofiar.

Przywracanie dobrego imienia Armii Krajowej stało się możliwe po zmianie ustroju w 1989 r. W Sierpcu zajęli się tym członkowie Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej.

Słowa kluczowe: Polskie Państwo Podziemne, powiat sierpecki, Polska Organizacja Wojskowa, Związek Walki Zbrojnej – Armia Krajowa, Ruch Oporu Armii Krajowej

W refleksji nad historią lokalną nie może zabraknąć przypomnienia okresu II wojny światowej, kiedy II Rzeczpospolita znalazła się pod okupacją hitlerowskich Niemiec i Związku Sowieckiego. Okres 1939–1945 to w dziejach najnowszych czas najtrudniejszej próby, jakiej było poddane państwo polskie i jego obywatele. W historiozofii okresu Polski Ludowej II wojnę światową prezentowano jako cezurę dzielącą Polskę kapitalistyczną, Polskę krzywdy uciśnionego ludu od Polski socjalistycznej, Polski realizującej ideę sprawiedliwości społecznej.

Przez włączenie do mojego tekstu kwestii II konspiracji jako ważnego zjawiska się powojennego, pragnę opowiedzieć się za innym odczytaniem wydarzeń z połowy XX wieku, odczytaniem, które stało się możliwe po zmianie ustroju w 1989 roku i które zyskuje na powszechności.

Kiedy mówimy o okresie II wojny światowej na ziemiach polskich, to łączymy go z istnieniem Polskiego Państwa Podziemnego, ideowo i organizacyjnie związanego z polskim Rządem

na Wychodźstwie. Badania historyczne pokazują, że nie ma w tym określeniu przesady. Państwo Podziemne było kontynuacją struktur II Rzeczypospolitej i tak naprawdę zniknęło dopiero po całkowitej likwidacji niepodległościowego zbrojnego podziemia, czyli w początku lat 50. XX wieku.

Proponuję spojrzeć na historię powiatu sierpeckiego w okresie II wojny światowej i w latach powojennych pod kątem funkcjonowania na tym terenie instytucji Państwa Podziemnego aż do ich całkowitego upadku.

Druga Rzeczpospolita istniała 20 lat. Ten krótki okres został wykorzystany na zbudowanie rozwiniętych struktur demokratycznego państwa. Towarzyszyły temu intensywne działania w kierunku scalenia gospodarczego polskich ziem z trzech zaborów, próba rozwiązania kwestii chłopskiej, prowadzenie jednolitej polityki edukacyjnej.

Mazowsze Płockie w latach 1815–1915 pozostawało pod władzą rosyjską. Powiat sierpecki

Zdzisław Dumowski
Fot. J. Grodzicki

ki, odtworzony przez Rosjan w roku 1870 poprzez wydzielenie go z powiatu mławskiego, leżał na skraju Imperium przy granicy z Prusami. Fakt ten miał swoje konsekwencje. Sierpc i okoliczne gminy pozostawały terenem zaniedbanym infrastrukturalnie w tym celu, aby utrudnić potencjalnemu agresorowi przemieszczanie się.

Powstanie II Rzeczypospolitej dla rozwoju powiatu sierpeckiego miało duże znaczenie, ponieważ znalazłszy się w województwie warszawskim, stracił on swój peryferyjny charakter. Przez budowę linii kolejowych relacji północ-południe i wschód-zachód krzyżujących się w Sierpcu został włączony w komunikacyjny krwiociąg państwa. W Sierpcu istniała pełna infrastruktura społeczna przynależna miastu powiatowemu: ratusz, starostwo, sąd i prokuratura, policja, więzienie, urząd skarbowy, szkolnictwo powszechne i średnie. Należy jednak powiedzieć, że okres II Rzeczypospolitej nie przyniósł miastu i powiatowi znaczących rozwiązań problemów społecznych: panowała bieda, bezrobocie, przeludnienie wsi. Powiat sierpecki w przededniu wybuchu wojny liczył 14 gmin, a jego obszar wynosił 1204 km². Sierpc liczył około 10 tys. mieszkańców, w tym blisko 4 tys. Żydów i kilkuset Niemców. Na terenie powiatu istniały jednak liczne skupiska osadników niemieckich, którzy na jego teren przybywali od II połowy XIX wieku.

Sierpc nie był broniony przez stacjonującą tu w 1939 r. Nowogródzką Brygadę Kawalerii dowodzoną przez gen. Władysława Andersa. Cywilna Komendantura między wymarszem polskich oddziałów a wejściem Wehrmachtu nie odegrała większej roli. 9 września 1939 r. powiat był opanowany przez Niemców.

Nowe niemieckie porządki zostały zaprowadzone po tym, jak Hitler dekretami z 8 i 12 października 1939 r. dokonał podziału administracyjnego zdobytych ziem. Powiat sierpecki razem z powiatem płockim z uwagi na znaczny stopień

nasycenia żywołem niemieckim został włączony do Prus Wschodnich w ramach mniejszej struktury, jaką była Rejencja Płocko-Ciechanowska. Siedzibą Prus Wschodnich był Królewiec z Erichem Kochem nadprezydentem prowincji. Tuż za Sierpcem na Skrwie przebiegała granica z Prusami Zachodnimi, gdzie rządził Albert Adler. Na południe od Rejencji znajdowało się Generalne Gubernatorstwo z Hansem Frankiem urzędującym na Wawelu. Ci trzej hitlerowscy urzędnicy różnili się w rozumieniu swej roli jako zarządców na podporządkowanym im terenie. Adler uznawał całą ludność Prus Zachodnich za niemiecką i przy zastosowaniu różnych środków przymusu faktycznie uzyskał imponujące rezultaty akcesu Polaków do niemieckości. W Prusach Wschodnich Koch nie był aż tak pryncypialny. Doceniał liczebność żywołu polskiego. Urzędowe przypomnienie o niemieckim rodowodzie stosowano do osób o niemiecko brzmiących nazwiskach, zachęcając ich do podpisania volkslisty. Stosowano natomiast wysiedlenia chłopów z dobrych gospodarstw do Generalnego Gubernatorstwa i osadzanie na ich miejsce niemieckich rolników. Z Prus Wschodnich jak i Zachodnich wysiedlano także Żydów. W ten sposób Hans Frank dostał do zarządzania dzielnicę, gdzie zagęszczenie żywołu polskiego i żydowskiego było największe, co z czasem zaczęło stanowić coraz większy problem dla okupanta.

Niemcy zachowali administracyjny kształt powiatu sierpeckiego. Na czele powiatu stał landrat. Był odpowiedzialny za działanie administracji i policji oraz umocnienie niemieckości. W gminach do działań administracyjnych wyznaczono komisarzy. Administracja niemiecka wspierana była przez gestapo (tajną policję), policję ochrony gmin, policję kolejową, oddziały SA, Wehrmacht i żandarmerię wojskową, strażników więziennych i wachmanów z obozów pracy. Cały ten system osaczał Polaków, którzy byli ustawicznie kontrowani. Miejscowi Niemcy, znający bardzo dobrze całokształt przedwojennych stosunków, zaczęli odgrywać znaczącą rolę w administracji i nie można było liczyć na ich życzliwość do polskich sąsiadów – obecnie podludzi.

Już na początku okupacji na mocy rozporządzenia Goeringa z 17 X 1940 r. zaczęto odbierać Polakom ich własność. Dotyczyło to gospodarstw chłopskich funkcjonujących na dobrych gruntach i zakładów pracy. Wiele rodzin chłopskich przenosiło się do powiatu radzyńskiego, gdzie przejmowali słabe ziemie opuszczone przez niemieckich rolników. Nie wszyscy mieli tyle szczęścia. Wiele chłopskich rodzin trafiło do Altreichu na roboty przymusowe. W latach 1939–1945 z powiatu sierpeckiego wywieziono 9372 osoby na roboty, a stałego miejsca zamieszkania pozbawiono 5345 Polaków².

Wysiedlenia objęły także Żydów. W listopadzie 1939 r. do Generalnego Gubernatorstwa wysiedlono około 3 tys. sierpeckich Żydów. Znaleźli oni częściowo w Warszawie, częściowo w Częstochowie. Pozostała grupa 500 Żydów żyła w nieogrodzonym getcie i była zmuszana do pracy. Likwidacja sierpeckiego getta nastąpiła w styczniu 1942 r. Tę część sierpeckich Żydów wywieziono do Strzegowa, a potem do Oświęcimia i Treblinki.

Niemcy ustawicznie demonstrowali swą wyższość nad miejscową ludnością, której istnienie było usprawiedliwione wyłącznie przez pracę dla III Rzeszy. Obowiązkowi pracy podlegały dzieci od 12 roku życia. Obowiązywał 10–12 godzinny dzień pracy, głodowe płace i racjonowanie żywności. Podesierpecka wieś była zmuszona do dostarczania płodów rolnych i rozmaitych robót publicznych.

Niemcom potrzebni byli niewykształceni niewolnicy do wykonywania ciężkiej pracy. Częścią ich dalekosiężnego planu po zgładzeniu Żydów było rozprawienie się z żywiołem słowiańskim jako nie przedstawiającym dla nich większej wartości. Realizacja tego planu wymagała w pierwszej kolejności likwidacji inteligencji i ograniczenia roli Kościoła katolickiego. Rozprawa z sierpecką inteligencją i wszystkimi osobami mającymi społeczne znaczenie w liczbie około 600 osób nastąpiła na przełomie 1939 i 1940 r. Osoby te zamordowano w Mauthausen i Dachau. Represje dotknęły kler katolicki. Fara została zamieniona na magazyny. Jedyne czynny kościół św. Ducha obsługiwał ks. Stupecki, który miał posiadać paszport amerykański³.

W czasie okupacji administracja niemiecka wytworzyła atmosferę ciągłego zagrożenia, kiedy od kaprysu Niemca zależały sprawy o fundamentalnym znaczeniu dla Polaków. W tej aurze pełnej niepewności, strachu tworzyło się i funkcjonowało inne państwo ze wszystkimi jego instytucjami: sferą polityki uprawianej przez partię, szkolnictwem, pomocą społeczną, wymiarem sprawiedliwości, siłą zbrojną. Polskie Państwo Podziemne było także obecne na terenie powiatu sierpeckiego.

Należy powiedzieć o trzech jego wymiarach.

1. Delegat Rządu na Kraj reprezentujący polski Rząd na Wychodźstwie działał za pośrednictwem delegatur powiatowych, czyli konspiracyjnej administracji cywilnej. Ta administracja była tworzona przez lokalnych polityków, którym udało się przetrwać pierwsze fale aresztowań inteligencji i odzwierciedlała układ sił politycznych na danym terenie. Powiat sierpecki miał także taką administrację utworzoną przez Kazimierza Łowieckiego, działacza Stronnictwa Narodowego, właściciela fabryki cukierków Borkowie⁴. Z Delegaturą w powiecie sierpeckim łączy się na-

zwiska Franciszka Midury, Tadeusza Kozirowskiego, Lesława Brudnickiego.

2. W ramach działania Delegatury Powiatowej chlubną kartę w okresie okupacji hitlerowskiej zapisali nauczyciele prowadzący tajne nauczanie dzieci i młodzieży⁵. Funkcjonowała na terenie powiatu sierpeckiego Tajna Organizacja Nauczycielska, która na terenach północnego Mazowsza wcielonych do Rzeszy była zorganizowana w podokręgu „Zawkrze”. Na terenie powiatu TON łączy się z takimi nazwiskami jak Stanisław Byber, Roman Gnyp, Anastazy Kołodziejski, Adam Zwoliński, Mieczysław Chrzanowski, Zofia Gałęska, Józef Makowski. W Sierpcu w niemieckiej drukarni polscy drukarze: Józef i Apolinary Mroczyńscy, Henryk Moczulski i Leon Bramczewski wydrukowali polski elementarz ułożony przez Zofię Gałęską i Stanisława Kopyrę. Nauczanie odbywało się w domach prywatnych na tzw. kompletach. W szerszych zakresie tajne nauczanie dotyczyło poziomu szkoły powszechnej, w mniejszym – gimnazjum. W grudniu 1943 r. przeprowadzono dla 14 uczniów nawet egzamin maturalny. Przyjmuje się, że w latach 1939–1945 w powiecie sierpeckim w tajne nauczanie było zaangażowanych około 120 nauczycieli, a objętych nauką zostało około 2200 dzieci i młodzieży.

3. Najtrwalszą obecność na terenie powiatu sierpeckiego Polskie Państwo Podziemne zaznaczyło w obszarze wojskowej konspiracji. I o ile po wejściu Rosjan w styczniu 1945 r. nie funkcjonowała administracja cywilna Państwa Podziemnego, tajne nauczanie przekształciło się w jawne, o tyle struktury wojskowe nie przestały istnieć z dniem 19 stycznia 1945 r., kiedy to gen. Leopold Okulicki rozwiązał Armię Krajową.

W czasie okupacji niemieckiej w Sierpeckiem działały 4 organizacje zbrojne: Związek Walki Zbrojnej – Armia Krajowa, Polska Organizacja Zbrojna – „Ractawice”, (Straż Chłopska) Bataliony Chłopskie oraz (Gwardia) Armia Ludowa. Od jesieni 1942 roku, czyli po włączeniu POZ w struktury AK w powiecie sierpeckim współpracowały i rywalizowały z sobą trzy formacje zbrojne: AK, BCh i (GL)AL⁶.

Przed wojną powiat sierpecki należał administracyjnie do województwa warszawskiego. Dekret Hitlera o tworzeniu Generalnego Gubernatorstwa podzielił województwo na część północną i południową. Dla Polaków przez całą okupację granica między Prusami Wschodnimi a Generalnym Gubernatorstwem była faktem.

Natomiast dla polskich podziemnych władz wojskowych w Warszawie powiat sierpecki stanowił składową Obszaru Warszawskiego, wchodził w skład Podokręgu Północnego tego Obszaru, choć leżał poza granicami Generalnego Gubernatorstwa. Przynależność powiatu sierpec-

kiego do Obszaru Warszawskiego była przez całą okupację niemiecką niezmienna, czy to jeśli chodzi o struktury Służby Zwycięstwu Polski, Związku Walki Zbrojnej czy Armii Krajowej. Widoczna jest więc swoista 'niewrażliwość' Warszawy, jeżeli idzie o uznanie nowych granic ustanowionych przez okupanta i brak woli, aby strukturę podziemnej organizacji wojskowej dostosować do nowego podziału dokonanego przez Niemców na zajętych terytorium.

Logicznie rzecz biorąc, organizacja skierowana przeciw okupantowi najpierw powinna pojawić się w mieście powiatowym, gdzie było największe zaplecze ludzkie i materiałowe. W styczniu 1940 r. powstała w Sierpcu placówka POZ, której komendantem został zawodowy wojskowy wachmistrz Władysław Godlewski, ps. „Andrzej”, służący przed wojną w 4. pułku strzelców konnych w Płocku. Natomiast jeżeli idzie o teren powiatu sierpeckiego, to wiele przemawia za tym, że pierwszą placówką antyniemieckiej organizacji zbrojnej była placówka w Lipnikach (gmina Rościszewo) zawiązana w domu sołtysa Leopolda Mazurowskiego, choć trudno ustalić datę, ale najprawdopodobniej było to zimą na przełomie 1939–1940. Założycielem i komendantem placówki był zawodowy wojskowy Stanisław Bieniewski, ps. „Cichy” z Bieżunia, a jego zastępcą Leopold Mazurowski jr, ps. „Król”, a po jego straceniu 18 września 1942 roku – jego brat, Antoni Mazurowski⁷. Trudno odpowiedzialnie stwierdzić, czy była to placówka POZ czy ZWZ. Informacje na ten temat są niepełne i sprzeczne. W marcu 1940 roku powstała placówka w Zawidzu z komendantem Leonem Obrębskim, ps. „Sokół” (peowiak, uczestnik wojny 1920 roku) i zastępcą Dionizym Karpińskim. W skład sztabu placówki wchodził: Józef Mikołajczyk, ps. „Śmiały”, Kazimierz Pokorski, ps. „Klon” (podoficerowie 4. psk w Płocku), Stanisław Mikołajczyk, ps. „Odważny” i Władysław Woźniewski, ps. „Brzoza”. W domu Woźniewskiego we wsi Szumanie odbywały się spotkania i szkolenia. W 1941 roku do grupy dołączyli: Józef Naporowski, Walenty Lewandowski, Kazimierz Komorowski, Jan Różański i Stanisław Oleczek. Konspiratorzy z Zawidza przechwycili broń należącą do grupy Przysposobienia Wojskowego „Krakus”, która działała w Zawidzu od 1937 roku. Stanisław Mikołajczyk utrzymywał, że zawiązana w Zawidzu placówka należała do ZWZ. W sąsiedniej gminie Koziebrody istniała placówka, której komendantem był wachmistrz Leonard Ziółkowski, ps. „Lis”. Wszystko wskazuje na to, że była to placówka POZ.

Za założyciela i twórcę POZ na terenie powiatu sierpeckiego uważany jest zawodowy wojskowy kpt. Mieczysław Teodorczyk, ps. „Roman”, „Namur”, który działał także w samym Płocku i

powiecie płockim⁸. W swej pracy konspiracyjnej nie oszczędzał się, a jego zbytnia aktywność stanowiła zagrożenie dla organizacji. Do POZ należała grupa Leonarda Ziółkowskiego, ps. „Lis” w gminie Koziebrody, grupa Piotra Karwowskiego w Grąbcu, grupa Wita Cywińskiego w Borkowie Kościelnym. Mieczysław Teodorczyk jesienią 1941 roku został awansowany na komendanta III Okręgu „Mazowsze” w Płocku, a jego miejsce w Sierpcu zajął Henryk Praśniewski, ps. „Teofil”. W Sierpcu Teodorczyk współpracował ze Stanisławem Sękowskim, ps. „Michał”, który zorganizował grupę kolporterów gazetki POZ „Polska Podziemna” sprowadzanej z Płocka. Do grupy Sękowskiego należeli: L. Grodzicki, J. Przedpeński, J. Jabłoński. W 1941 roku „Polską Podziemną” drukowano w Sierpeckim: w Mieszakach, Białym Błocie i na końcu w Bledzewie. Redaktorem gazetki był dziennikarz z Warszawy, prawdopodobnie z przedwojennego „IKC”, który używał nazwiska Wiłkomirski, ps. „Stef”. Organizacją druku zajmował się Stanisław Kozłowski, ps. „Maciek”, nauczyciel sierpeckiego gimnazjum. Drukarzami i kolporterami „Polski Podziemnej” byli Feliks Gutowski „Witold”, Henryk Gutowski „Olgierd”, Stanisław Gumiński „Zbigniew”, Zbigniew Sikorski „Cezary”, Julian Jezierski „Wojtek”. Drukarnia w Białym Błocie została rozbita przez żandarmerię niemiecką 13 stycznia 1942 roku, ale tym razem obyło się bez ofiar. Uderzenie Niemców w drukarnię w Bledzewie 17 kwietnia 1942 roku było skuteczniejsze. Aresztowano wówczas Feliksa Gutowskiego, którego krótko potem zamęczono w płockim gestapo. Masowe aresztowania członków POZ na terenie powiatu sierpeckiego i Płockiego nastąpiły w nocy 5 maja 1942 roku. Po brutalnym śledztwie prowadzonym w płockim gestapo 18 września 1942 roku Niemcy dokonali jednocześnie 3 zbiorowych egzekucji przez powieszenie: w Rościszewie (14 straconych), Płocku (13 straconych) i w Bodzanowie (13 straconych). Stanisław Kozłowski, organizator prac drukarni, był w grupie 14 pojmanych i skazanych na śmierć działaczy miejscowego podziemia. Po tej egzekucji POZ w powiecie sierpeckim jako organizacja wojskowa już się nie podniosła. Ułatwiło to rzecz jasna proces scalania rozbitych struktur Polskiej Organizacji Zbrojnej z Armią Krajową utworzoną 17 lutego 1942 roku na mocy rozkazu Naczelnego Wodza, gen. Sosnkowskiego.

Powiat sierpecki w strukturze Okręgu Warszawskiego ZWZ należał do Podokręgu Północnego. Misję stworzenia i rozbudowania siatki Związku na terenie Podokręgu otrzymał wiosną 1940 r. por. rez. Eugeniusz Filipowicz, ps. „Czajka”. W czasie pełnienia swej misji por. Filipowicz ze Związku Walki Zbrojnej ustalił, że w Płockiem i

Sierpekiem działa także inna organizacja wojskowa. Organizacją tą była Polska Organizacja Zbrojna, która powstała w grudniu 1939 roku w Łodzi. Trzeba tu wspomnieć, że przedwojenna Polska dysponowała wcale pokaźną liczbą oficerów i podoficerów zawodowych, oficerów i podoficerów rezerwy, przeszkolonych żołnierzy rezerwistów, którzy po kampanii wrześniowej wrócili do domów i byli naturalnym zapleczem kadrowym do budowania organizacji zbrojnych skierowanych przeciwko okupantowi. W Płocku przed wojną stacjonował 8. pułk artylerii lekkiej i 4. pułk strzelców konnych, co dodatkowo tłumaczy względną łatwość rozbudowy tak ZWZ jak POZ na północnym Mazowszu.

W październiku 1940 roku Warszawa uznała, że siatka organizacyjna ZWZ w Podokręgu Północnym została założona. Obwody nie były kryptonimowane, a tylko numerowane. Obwód Sierpecki równoznaczny z obszarem powiatu oznaczono numerem 41. Komendantem Obwodu został Stanisław Kaźmierczak, ps. „Wilga”, a jego zastępcą Anastazy Kołodziejski, ps. „Gromek”, który jednocześnie prowadził referat szkoleniowo-bojowy. W skład sztabu „Wilgi” wchodził: Stanisław Maryniak, ps. „Wichura” (łączność), Jan Gawroński (kwatermistrz), Mieczysław Boruszewski, ps. „Jaracz” (wywiad).

Jesienią 1942 roku w mieszkaniu Leona Śliwińskiego w Płocku przy ul. Lenartowicza nastąpiło oficjalne połączenie trzech organizacji bojowych: ZWZ, POZ–„Ractawice” i Płockiego Samodzielnego Batalionu. Początkowo organizacje przyjęły nazwę Polski Związek Powstańczy, a następnie weszły w skład Armii Krajowej. W początkach 1943 roku dowództwo Podokręgu Północnego AK wydało rozkaz o reorganizacji Inspektoratu Płocko–Sierpeckiego złożonego z dwóch obwodów: I (Płock i powiat płocki) oraz II (Sierpc i powiat sierpecki). Komendantem Obwodu Sierpeckiego AK został Stanisław Kaźmierczak, ps. „Kępa”. Kurierem między sztabem Inspektoratu a sztabem Obwodu Sierpeckiego do wiosny 1944 roku (do chwili aresztowania) był Janusz Kujawa, ps. „Lis», „Wilczur». Później tę rolę pełniła Maria Boetzel, ps. „Graszyna”.

W roku 1943 struktura terenowa Armii Krajowej była już rozwinięta. Kraj podzielono na 17 okręgów. Okręg nr 2 nosił nazwę Obszaru Warszawskiego o kryptonimach: „Cegielnia”, „Folwark”, „Ojców”, „Wista” i dzielił się na 3 podokręgi: Wschodni, Zachodni i Północny. Podokręg Północny AK nosił kryptonimy: „Tuchoła”, „Olsztyn”, „Garbarnia”, „Kooperatywa” i dzielił się na 4 inspektoraty: Ciechanowski, Płocki, Mławski i Przasnyski. Inspektorat Płocko–Sierpecki składał się z dwóch obwodów (powiatów): płockiego z Płockiem i sierpeckiego z Sierpcem.

Aresztowania w 1943 roku naruszyły struktury organizacji w Płockiem i w Sierpekiem. Sztab Inspektoratu przeniósł się wówczas z Płocka w rejon Drobina⁹.

W 1943 roku komendant Obwodu Sierpeckiego AK, Stanisław Kaźmierczak, ps. „Kępa” zrezygnował z funkcji i przeszedł do Batalionów Chłopskich. Jego następcą został Anastazy Kołodziejski vel Lucjan Więckowski, ps. „Gromek”, „Lucjan”. W styczniu 1944 roku Inspektorat Płocko–Sierpecki otrzymał kryptonim „O”, a Obwód Sierpecki kryptonim „OB”. W tym czasie „Gromek” dysponował sztabem w składzie: Wacław Bednarski, ps. „Grabina” (referat organizacyjny), Mieczysław Boruszewski, ps. „Jaracz” (wywiad), Zbigniew Zieliński, ps. „Wąsik” (kontrwywiad), Franciszek Skwarczak, ps. „Socha” (referat taktyczno-bojowy), Ignacy Kaźmierski (kwatermistrzostwo), Stanisław Maryniak, ps. „Wichura” (łączność), Piotr Pszenny, ps. „Dziadek” (informacja i propaganda). Siedziba sztabu Obwodu Sierpeckiego mieściła się m.in. w mieszkaniu Olgi i Adama Gawlików we wsi Babiec Piaseczny. Sztab korzystał też ze schronu mieszczącego się w gospodarstwie Aleksandra Osieckiego, ps. „Olek”, w Piaskach. Łączność między placówkami wewnątrz Obwodu utrzymywały siostry Krystyna i Justyna Szumańskie (wieś Szumanie–Pustoły), Olga Gawlik (wieś Babiec Piaseczny), Jan Stankiewicz, ps. „Wolnik”. Stanisław Maryniak, ps. „Wichura”, sam wykonywał misje kurierskie do Warszawy i na Pomorze. Redagowaniem gazetki obwodowej w oparciu o nasłuchy radiowe prowadzone w domu państwa Szumańskich w Szumanie–Pustołach zajmował się Piotr Pszenny, ps. „Dziadek”. Powielaniem gazetki trudnił się Leon Bramczewski, ps. „Lubicz”, pracownik drukarni w Sierpcu.

Problemem Obwodu Sierpeckiego był brak broni. Przez całą okupację Armia Krajowa w Sierpekiem nie doczekała się obiecanych zrzutów uzbrojenia.

Żołnierze ZWZ–AK nie prowadzili na terenie Obwodu akcji zbrojnych przeciwko Niemcom, ale brali udział w takich akcjach poza terenem Obwodu, np. w akcji odbicia Anastazego Kołodziejskiego „Gromka” z aresztu w Zieluniu 20 września 1942 roku. Cena takich akcji była straszna, bo 4 października 1942 roku Niemcy na rynku w Zieluniu w odwecie powiesili 20 Polaków¹⁰.

Na terenie powiatu sierpeckiego oprócz Armii Krajowej działały od połowy 1941 roku Bataliony Chłopskie. Komendantem BCh został Kazimierz Kuligowski, ps. „Ful”, a od 1943 r. Stanisław Byber, ps. „Wrzos”. Bataliony Chłopskie nie włączyły się w struktury AK, ponieważ czuły swą siłę w terenie. Gotowe natomiast były do współpracy.

W Sierpcu jesienią 1942 roku powołano dowództwo powiatowe Gwardii Ludowej. Szefem sztabu powiatowego GL został Feliks Sołdek. Relacje między AK a AL-GL w Sierpeckim dzięki postawie Kołodziejskiego „Gromka” układały się bardzo poprawnie.

Niemcy skutecznie uderzyli w podziemie niepodległościowe w powiecie sierpeckim trzykrotnie: 5 maja 1942 roku, 6 lipca 1943 roku oraz 11 maja 1944 roku, dokonując masowych aresztowań, egzekucji i wywózek do kacetów lub na roboty 'do Prus', jak wtedy w Sierpeckim mówiono, chociaż z niemieckiego punktu widzenia Sierpeckie było częścią Prus. Uderzenie w maju 1942 roku skutecznie rozbiło POZ. Uderzenie 6 lipca 1943 roku (aresztowanie m.in. Władysława Godlewskiego) powiązane było z aresztowaniami przeprowadzonymi w Płocku. Uderzenie w maju 1944 roku miało zapewne związek z planami wyciszenia konspiracyjnego zaplecza wobec faktu, że Rosjanie stali już nad Bugiem.

Niemcy stworzyli tak sprawną organizację życia społecznego, że praktycznie nie załamywała się ona w obliczu nadchodzącego frontu, a jedynie 'zwijała się' wraz z cofającą się regularną armią. Najlepszym tego przykładem jest zachowanie się władz więzienia w Sierpcu i wymordowanie 180 osadzonych dosłownie w przeddzień wejścia Rosjan do Sierpca. Niemcy 'nie tracili głowy' w sytuacji silnej opresji.

Z punktu widzenia Niemców cele, jakie postawili sobie, zostały osiągnięte: dokonali eksterminacji ponad 3500 Żydów sierpeckich, poddali ludność polską szczernej kontroli administracyjnej, przejęli zakłady produkcyjne, majątki dworskie i gospodarstwa bogatszych chłopów, wysiedlając ich najczęściej do Generalnego Gubernatorstwa, dysponowali swobodnie polską siłą roboczą, realizując przy jej użyciu zamysły inżynierskie (budowa dróg bitych) oraz utrzymując w sprawności gospodarstwa niemieckichbauerów na Mazurach czy pod Królewcem. Niemcy nie pozwolili podnieść głowy konspiratorom w Sierpeckim. Po latach członkowie organizacji podziemnych zgodnie mówią o bezwzględności i okrucieństwie Niemców, ale w ich wspomnieniach przewija się element podziwu dla niemieckiego ładu i porządku.

Działalność POZ i ZWZ-AK w Sierpeckim w czasie okupacji niemieckiej skupiała się na prowadzeniu wywiadu, produkcji i kolportażu gazetek oraz na organizacji tajnego nauczania. Organizacje podziemne dyscyplinowały Polaków, którzy z racji doraźnych korzyści lub ze strachu szli na współpracę z Niemcami. Wiązało się to również z wykonywaniem wyroków na zdrajcach narodu. Zabicie volksdeutscha mogło przejść bez echa, natomiast śmierć cywilne-

go reichsdeutscha czy niemieckiego mundurowego pociągała za sobą serię nieszczęść dla organizacji i polskiej ludności cywilnej. Dowódcy POZ i ZWZ-AK w Sierpeckim ściśle stosowali się do wytycznych swoich centrali i nie prowokowali Niemców nierozsądnymi poczynaniami do represji wobec ludności cywilnej. Armia Krajowa w Sierpeckim wypełniła swoją misję i z pewnością w 1945 roku stanowiła dobre zaplecze kadrowe do przejęcia władzy w mieście i powiecie, gdyby nie szyderstwo historii. Polegało ono na tym, że AK w Sierpeckim swą najwyższą gotowość osiągnęła w chwili, gdy przestała 'być potrzebna'. Całkowita władza przechodziła w ręce miejscowej lewicy i jej zbrojnego ramienia w postaci formacji GL-AL oraz BCh.

Można było współpracować z komunistami, walczyć z nimi o władzę metodami politycznymi, przeciwstawiać się zbrojnie lub zachowywać bierność.

Ostatni rozkaz gen. Leopolda Okulickiego z 19 stycznia 1945 roku rozwiązujący Armię Krajową wcale nie zamykał sprawy Armii tak w Polsce, jak i w Sierpeckim. Wejście Rosjan do Sierpca oznaczało aresztowania znanych w swym środowisku członków AK. Wywieziony w głąb Rosji na 7 lat został Anastazy Kołodziejski.

Wiele nadziei społecznych budziły możliwości legalnej walki politycznej z komunistami. Jawnym stronnictwem grupującym ich przeciwników było powstałe 22 sierpnia 1945 roku Polskie Stronnictwo Ludowe. Stronnictwo uzyskało poparcie nie tylko wśród chłopstwa, ale także wśród inteligencji i mieszczaństwa. W styczniu 1946 roku PSL liczyło 540 tysięcy członków i mimo że było najliczniejszą partią w Polsce, dysponowało tylko 52 mandatami w 456-osobowej Krajowej Radzie Narodowej.

Walka PSL-u z PPR-em i jego wasalami miała kilka punktów kulminacyjnych, z których najważniejsze to referendum ludowe – 30 czerwca 1946 roku i wybory do Sejmu Ustawodawczego – 19 stycznia 1947 roku. PSL nie miała szans na wygraną. Taka była logika zaistniałego po wojnie układu.

Główna rozprawa komunistów ze zbrojnym podziemciem niepodległościowym zamyka się między dwiema amnestiami¹¹.

Pierwszą amnestię ogłosiła Tymczasowa Rada Jedności Narodowej w dniu 2 sierpnia 1945 roku. Amnestia obejmowała wszystkich żołnierzy polskiej konspiracji, którzy się dotąd nie ujawnili. Ujawniło się wówczas około 45 tysięcy osób związanych z Batalionami Chłopskimi, Stronnictwem Ludowym „Roch”, PPS/WRN, Stronnictwem Pracy i niektóre grupy Armii Krajowej.

Drugą amnestię uchwalił Sejm w dniu 22 lutego 1947 roku, czyli w miesiąc po sfalszowanych przez komunistów wyborach do Sejmu.

Przestępstwa z Małego Kodeksu Karnego (dekret z 13 czerwca 1946 roku o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa) zagrożone karą do 5 lat darowano całkowicie, kary od 5 do 10 lat zmniejszono o połowę, a kary powyżej 10 lat zmniejszono o jedną trzecią. Karę śmierci zamieniano na dożywotnie więzienie lub 15 lat. Oficjalnie amnestia objęła około 60 tysięcy osób. Amnestia ta faktycznie dokonała trwałego demontażu zbrojnego podziemia niepodległościowego.

Amnestia z 2 sierpnia 1945 roku była ze strony komunistów posunięciem taktycznym. Nie chodziło im wcale o normalizację osiągniętą w ten sposób, że byłym żołnierzom Polski Podziemnej pozwala się na powrót do cywilnego życia. Chodziło o eliminację tych częstokroć bardzo ideowych osób, które stanowiły dla nich źródło zagrożenia. Komunistyczny aparat represji i terroru został skierowany przeciwko ujawniającym się i dotąd ukrywającym. Na masowe aresztowania byłych akowców była tylko jedna odpowiedź: ucieczka do lasu.

W Sierpeckim miejscowi działacze PPR-u wykonywali zadanie „utrwalenia władzy ludowej”. Przed wszystkim rozdawali ziemię chłopom na mocy dekretu PKWN z 6 sierpnia 1944 r. Tu, na miejscu, ziemi obszarnej nie było tak dużo, więc przydziały te wynosiły maksymalnie 5 ha. Rozdawnictwu ziemi towarzyszyły nakazy o obowiązkowym odstawianiu przez rolników zboża i mięsa. Napotykało to na opór, który był przetamywany siłą.

Ani legalna opozycja, ani zbrojne podziemie nie miało najmniejszych szans w starciu z nową władzą. W kraju 200-tysięczne Wojsko Polskie było na rozkazy dowódców 300-tysięcznej Armii Czerwonej. Na początku 1947 roku komuniści dysponowali 130 tysiącami funkcjonariuszy MO, 100 tysiącami żołnierzy KBW, 50 tysiącami funkcjonariuszy UB. Mieli kontrolę nad wymiarem sprawiedliwości. Stanowili prawo. Panowali na rynku prasy: na 50 swoich tytułów dopuszczali tylko jedną cenzurowaną przez siebie opozycyjną „Gazetę Ludową” – organ PSL. Instytucjonalny opór stawiany nowej władzy nie mógł trwać długo. Gasło poparcie ze strony Zachodu. Tym samym polskie społeczeństwo w swej ogromnej większości utraciło punkt oparcia dla swej niezgody na nowe porządki. Drugi punkt oparcia w postaci Kościoła katolickiego na szczęście pozostał.

Rosjanie zajęli Sierpc i Sierpeckie 20 stycznia 1945 roku, a dzień wcześniej w Częstochowie gen. Leopold Okulicki „Niedźwiadek”, ostatni dowódca Sił Zbrojnych w Kraju, wydał rozkaz o rozwiązaniu Armii Krajowej.

Dalsze losy żołnierzy organizacji akowskiej, która przetrwała w Obwodzie Sierpeckim, poto-

czyłyby się o wiele spokojniej, gdyby nie Józef Marcinkowski, ps. „Wybój”. W okresie okupacji niemieckiej kierował w Radzyńskim oddziałem specjalnym AK, w którym służyło wielu sierpczan, jak Henryk Gutowski, Stanisław Gumiński, Zdzisław Ptaszyński, czy okresowo Mieczysław Chojnacki. Zanim Rosjanie weszli do Sierpca, Marcinkowski był tu przed nimi. W Sierpcu nie było już Anastazego Kołodziejskiego „Gromka” – legalnego komendanta Obwodu Sierpeckiego AK czy poprzedniego komendanta Stanisława Kaźmierczaka, ps. „Wilga”, gdyż obaj zostali wywiezieni w głąb Rosji. Faktycznie, brakowało w Sierpcu przywódcy 'rozwiązanej armii'. To puste miejsce zajął Józef Marcinkowski. Z niezwykłą energią przystąpił do działania. Podtrzymał aktywność istniejącej siatki rozwiązanej Armii Krajowej i rozbudowywał ją w ramach nowej organizacji pod nazwą Ruch Oporu Armii Krajowej. Zapewnił sobie zwierzchnictwo nad grupami leśnymi, np. nad grupą „Lisa” Ziółkowskiego z gminy Koźlebrody, próbował sobie podporządkować grupę „Cacki” Wiktora Stryjewskiego, zbudował własny oddział specjalny (Mieczysław Chojnacki, Zenon Mazurowski, Jerzy Czajkowski, Marceli Gajewski), zbudował siatkę wywiadu w sierpeckim Powiatowym Urzędzie Bezpieczeństwa (zastępcą komendanta Gelbberga-Ziółgórskiego był Bronisław Urbański, ps. „Ślepy”), zaktywizował nawet środowisko byłych peowiaków w gminie Gozdowo skupione wokół Stanisława Charzyńskiego, niezbyt czynne w czasie okupacji niemieckiej¹². Ludzie z otoczenia Marcinkowskiego byli chwytni przez bezpiekę i traceni (w płońskim więzieniu zginęli np. Bronisław Urbański, ps. „Ślepy”, Marceli Gajewski, ps. „Marcel”, Stanisław Ciarka), albo 'uwalniali się' od ciężarów przeszłości przez korzystanie z amnestii ogłoszonej w lutym 1947 roku (np. Leonard Ziółkowski, ps. „Lis” i ludzie z jego grupy), albo wyjeżdżali na Ziemię Zachodnie w nadziei zatarcia za sobą śladów (np. Mieczysław Chojnacki, ps. „Młodzik”, Tadeusz Biegański, ps. „Kresowiak”).

Grupa Józefa Marcinkowskiego zajmowała się wykonywaniem wyroków śmierci, napadami na posterunki milicyjne oraz rekwizycjami broni i pieniędzy.

Najbardziej interesująca jest sprawa umocowania decyzji o dokonaniu zamachu na życie konkretnych osób. Wydającym rozkaz o zabiciu Ignacego Nasionkowskiego (20 listopada 1945 r.), Zygmunta Lejmana (23 lutego 1946 r.), Franciszka Urbana (24 kwietnia 1946 r.) był Józef Marcinkowski. Powstaje pytanie, czy były to rozkazy od jakiegoś dowództwa, czy też były to decyzje podejmowane przez niego samodzielnie¹³. Wiele wskazuje na to, że pozostaniemy na zawsze w sferze domniemań.

Można jednak zadać sobie pytanie, czy wyroki na poszczególne osoby były wystarczająco uzasadnione z punktu widzenia zamachowców, czy nie występowały tu tragiczne pomyłki. Józef Marcinkowski miał doskonale zorganizowany wywiad środowiskowy. Członkowie oddziału Tadeusz Jebas ps. „Skafa” oraz Bronisław Urbański ps. „Ślepy” to funkcjonariusze Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Sierpcu, w tym drugi z nich to zastępca komendanta powiatowego UB w Sierpcu. W tej sytuacji Marcinkowski miał informacje z pierwszej ręki o tym, kto się nowej władzy szczególnie wystuguje. Największym zagrożeniem jest zawsze konfident, który z łatwością penetruje znane sobie środowisko i może niezauważalnie prowadzić działalność niszczyliską. Uderzanie w konfidentów pozbawiało władzę komunistyczną macek i uświadamiało jej, iż jest osamotniona.

Gdy Marcinkowski uświadomił sobie, że zbrojne działanie przeciwko władzy komunistycznej nie da oczekiwanych rezultatów, zajął się w ramach nowej organizacji o nazwie Samoobrona Ziemi Mazowieckiej głównie działalnością propagandową (gazetki). Towarzyszyli mu wiernie Jan Milewski, ps. „Szary” i Henryk Gutowski, ps. „Olgierd”. Wszyscy trzej zostali ujęci i mieli wspólny proces. Józef Marcinkowski został stracony w więzieniu mokotowskim w 1952 roku. Jan Milewski wyszedł z więzienia w 1956 roku. Henrykowi Gutowskiemu udało się odzyskać wolność w 1964 roku i wrócić do Sierpca.

Z „Informatora o nielegalnych antypaństwowych organizacjach i bandach zbrojnych działających w Polsce Ludowej w latach 1944–1956” (Wydawnictwo *Retro*, Lublin 1993), który został opracowany na zlecenie MSW w 1964 r. i wydany jako publikacja tajna dla wyższych funkcjonariuszy SB i MO wynika, że na terenie Sierpca i okolic działały następujące organizacje:

1. Ruch Oporu Armii Krajowej

Oddział działał w latach 1945–1947 na terenie pow.: Mława, Płock, Sierpc, Ciechanów i Płońsk, woj. warszawskie. Grupy oddziału działały również na terenie pow.: Działdowo, Ława, Ostróda, Nidzica i Szczytno, woj. olsztyńskie. Oddział w całości liczył ok. 200 ludzi.

2. Grupy poakowskie

Oddział działał w latach 1948–1953 na terenie pow. Mława, Przasnysz, Ciechanów i Sierpc, woj. warszawskie oraz Nidzica i Działdowo. Liczył 8 osób.

3. „Samoobrona Ziemi Mazowieckiej”

Organizacja działała od lata do listopada 1950 r. w Warszawie i w pow.: Sierpc, Radzymin, Wołomin. Organizacja liczyła ok. 25 osób.

4. Narodowe Zjednoczenie Wojskowe

Oddział do 1947 r. wchodził w skład ROAK, od 1947 r. do 1949 r. w skład NZW. Działał na

terenie pow. Mława, Sierpc i Płock. Liczył 20 osób.

Należy uczciwie sobie powiedzieć, że nie wszyscy członkowie grup uczestniczących w II konspiracji zachowywali wysokie morale. Niektórzy z nich w późnych latach 40. stacali się w zwykły bandytyzm. Nierzadkie były przypadki podszywania się różnych grup rozbójniczych pod partyzantkę niepodległościową.

Posumowanie.

Wspominałem na początku, że ostatnią najpoważniejszą próbą, jaką historia poddała państwo polskie i jego obywateli, był okres II wojny światowej. W wymiarze lokalnym, czyli w przypadku mieszkańców powiatu sierpeckiego, oznaczał on okupację hitlerowską od 8 września 1939 r. do 20 stycznia 1945 r.

W czasie okupacji niemieckiej Ziemia Sierpecka była obszarem włączonym do Rzeszy. Na tym terenie Niemcy mogli się czuć bezpiecznie. Nie udawała się na tym terenie partyzantka antyhitlerowska. Po pierwsze, nasycenie obecnym w Sierpcu i okolicy żywiołem niemieckim było duże. Po drugie, tereny wokół Sierpca były i są słabo zalesione. Po trzecie, obowiązywała zasada zbiorowej odpowiedzialności: za zabitego Niemca ginęło od 50 do 100 Polaków.

Obok funkcjonującej władzy niemieckiej na terenie powiatu ukształtowały się struktury Polskiego Państwa Podziemnego. Istniała administracja cywilna i organizacje zbrojne zorientowane na rząd polski w Londynie. Ta struktura państwowa była nastawiona na otwarcie porządku politycznego po zwycięstwie militarnym nad Niemcami. Działania konspiracyjne skupiały się na działalności wydawniczej i kolporterskiej oraz na prowadzeniu tajnego nauczania. Armia Krajowa nie przeprowadziła na terenie Sierpca i okolic ani jednej akcji zbrojnej.

Kim byli żołnierze Armii Krajowej w Sierpekiem?

Rekrutowali się z kręgu 'czynnych patriotów', czyli z tych rodzin, które były związane ze strukturami odrodzonego państwa polskiego. Należeli do tego kręgu przedwojenni zawodowi żołnierze, podoficerowie i oficerowie, policjanci, nauczyciele, urzędnicy, instruktorzy przysposobienia wojskowego, działacze polityczni i społeczni, właściciele zakładów pracy i właściciele ziemscy, zamożni chłopcy, patriotycznie wychowana przez przedwojenną szkołę młodzież bez względu na stopień jej zamożności. Upraszczając rzecz, można powiedzieć, że o przynależności do Armii Krajowej (poza przypadkami) przesądzał przedwojenny status majątkowy lub społeczno-zawodowy. Osoby te uważały za swą powinność włączenie się w konspirację przeciw Niemcom i działanie na ich szkodę, mimo tego że tego rodzaju zachowania były ryzykowne. Trzeba tu wyraźnie powiedzieć, że bierność wo-

bec okupanta zwiększała szanse na uniknięcie represji, szanse na przeżycie i dla większości mieszkańców Sierpeckiego była pokusą i... dokonany wyborem.

Żołnierze Armii Krajowej w Sierpeckim to inteligenci, byli wojskowi, synowie bogatych chłopów. Stanowili najwartościowszą, najbardziej ideową grupę społeczną. Z punktu widzenia AL i BCh akowcy byli 'reakcyjnym pańskim wojskiem'.

W Armii Krajowej w Sierpeckim najliczniejszą grupę stanowili ci, którzy przetrwali okupację i zakończyli swą działalność w chwili wejścia Rosjan (np. Stanisław Baranowski, Leon Domagalski, Piotr Suszczewicz). Część kontynuowała działania w organizacjach poakowskich do amnestii w lutym 1947 roku (np. Marcin Klimowski, Witold Ostrowski, Leonard Ziółkowski). Byli też tacy, którzy nie złożyli broni (np. Józef Marcinkowski, Henryk Gutowski, Mieczysław Chojnacki).

Wraz z wejściem Armii Czerwonej przejęli władzę miejscowi komuniści. Okres okupacji przyniósł zmiany w strukturze ludności: zniknęli sierpeccy Żydzi. Koniec wojny oznaczał opuszczenie terenu powiatu przez kolonistów niemieckich. Dawny, przedwojenny porządek społeczny zachwiały się, kiedy upaństwowiono zakłady pracy, a chłopom rozdano ziemię. Trwała skuteczna budowa bazy społecznej dla nowej władzy, która nie dopuszczała dla siebie politycznej alternatywy.

Okupanci hitlerowscy nie pozostawiali Polakom złudzeń. Byli panami ich życia i śmierci. Wobec tego przytłaczająca większość mieszkańców powiatu sierpeckiego zachowywała bierność wobec okupanta, ale emocjonalnie była po stronie tych, którzy angażowali się w działania przeciwko Niemcom. Można dziś powiedzieć, że system hitlerowski był dość prymitywny, zero-jedynkowy.

System sowiecki wprowadzony w Polsce po roku 1945 bił tamten na głowę stopniem złożoności. Wyraźnie określał, że reprezentuje przede

wszystkim uciśniony lud – robotników i chłopów, czyli większość społeczeństwa. Dawał ziemię, pracę, mieszkania. Wskazywał na wrogów ludu, jakimi byli przedwojenni posiadacze zakładów pracy, kamienicznicy, dziedzice i bogaci chłopci. Stosował jednak system wyjątków.

Wobec zmęczenia okupacją hitlerowską i wobec perspektywy stabilizacji życia społeczeństwo stanęło po stronie nowej władzy, a ci, którzy chcieli się tej władzy przeciwstawić, zostawali pozbawieni społecznego poparcia. W sytuacji komunistycznego monopolu władzy można było dowolnie kształtować obraz Polskiego Państwa Podziemnego. Stąd Armie Krajową przedstawiono jako sojuszników Niemiec hitlerowskich. Przekreślano propagandowo sens poniesionych ofiar, kwestionowano patriotyzm i ideowość wszystkich zaangażowanych w konspirację antyhitlerowską.

Przywrócenie dobrego imienia Polskiemu Państwu Podziemnemu nastąpiło dopiero po zmianie ustroju w 1989 r. W Sierpcu przywracaniem pamięci o Armii Krajowej zajęli się jej byli żołnierze skupieni w sierpeckim oddziale Świątowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. Prezesem oddziału był Henryk Gutowski ps. „Olgierd”, który doprowadził do nadania Szkole Podstawowej Nr 2 imienia Armii Krajowej i wystawienia pomnika Katyńskiego w parku Solidarności. W działaniach tych wspierał go Stefan Kośmider ps. „Jerzy”. Po śmierci Henryka Gutowskiego Andrzej Olechowski ps. „Żbik” jako prezes oddziału Związku prowadził intensywną pracę wychowawczą z dziećmi i młodzieżą sierpecką.

Spśród żołnierzy Armii Krajowej zrzeszonych w sierpeckim oddziale ŚZZAK żyją dziś nieliczni. To pokolenie niebawem odejdzie na wieczną wartę. Od nas, dziś żyjących, będących w pełni sił, zależy, czy potrafimy przenieść w przyszłość takie wartości jak wolność, niepodległość, własne państwo. Wartości, dla których AK-owcy ryzykowali swe życie.

Od nas zależy, aby nie stać się pękniętym ogniwem w tysiącletniej historii polskości.

Przypisy

- ¹ W artykule wykorzystałem w znacznym stopniu wyniki moich badań opublikowane w „Almanachu Sierpeckim” t. 2, wyd. „Iunctus”, Sierpc 1998, oraz w pracy „Obwód Sierpecki Armii Krajowej. Świadectwa i dokumenty”, wyd. Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej, Sierpc 2003.
- ² W. Brenda, *Okupacja i konspiracja w powiecie sierpeckim w latach 1939–1945* [w:] *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*. Praca zbiorowa pod red. Mariana Chudzyńskiego, wyd. Towarzystwo Naukowe Płockie, Urząd Miejski w Sierpcu, Sierpc 2003, s. 443.
- ³ Relacja Wacława Mazurowskiego [w:] „Almanach Sierpecki”, wyd. „Iunctus”, Sierpc 1997, s. 55.
- ⁴ W. Grabowski, *Delegatura Rządu Rzeczypospolitej na Kraj 1940–1945*, Warszawa 1995, s. 32.
- ⁵ W. Brenda, *Sierpecka tajna oświata w latach hitlerowskiej okupacji*, „Notatki Płockie”, 1993, nr 4, s. 27–29.

- ⁶ Por. A.K. Kunert, *Ilustrowany przewodnik po Polsce Podziemnej 1939–1945*, Warszawa 1996.
- ⁷ Z. Dumowski, *Obwód Sierpecki Armii Krajowej. Świadectwa i dokumenty*, Sierpc 2003, s. 26.
- ⁸ Por. J. Gozdawa-Gołębiowski, *Obszar Warszawski Armii Krajowej. Studium Wojskowe*, Lublin 1992.
- ⁹ Por. I. i J. Nowakowie, *Z dziejów Armii Krajowej w Inspektoracie Płocko-Sierpeckim*, Płock 1994.
- ¹⁰ Trzy okupacyjne wspomnienia Stanisława F. Maryniaka. *Akcja w Zieluniu* [w:] *Obwód Sierpecki Armii Krajowej*, Sierpc 2003, s. 241–247.
- ¹¹ Z. Dumowski, „Almanach Sierpecki”, Sierpc 1998, s. 7.
- ¹² Wspomnienie o Stanisławie Charzyńskim, [w:] *Obwód Sierpecki Armii Krajowej*, Sierpc 2003, ss. 60–68.
- ¹³ Por. Mieczysław Chojnacki, *Opowiadanie „Młodzika”*, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej, Sierpc 2003.

Bibliografia

1. „Almanach Sierpecki”, t. 1, Sierpc 1997.
2. „Almanach Sierpecki”, t. 2, Sierpc 1998.
3. Brenda W., *Aby pamięć o nich nie zaginęła*, Sierpc 1997.
4. Brenda W., *Sierpecka tajna oświata w latach hitlerowskiej okupacji*, „Notatki Płockie” nr 4, 1993, s. 27–29.
5. Chojnacki M., *Opowiadanie „Młodzika”*, Sierpc 2003.
6. Chojnacki M., *Radzymińscy żołnierze Armii Krajowej*, Radzymin 1992.
7. Chojnacki M., Stryjek J., *Armia Krajowa. Radzymiński Obwód*, Wołomin 1999.
8. *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*. Praca zbiorowa pod red. Mariana Chudzyńskiego, wyd. Towarzystwo Naukowe Płockie, Urząd Miejski w Sierpcu, Sierpc 2003.
9. Grabowski W., *Delegatura Rządu Rzeczypospolitej na Kraj 1940–1945*, Warszawa 1995.
10. *Informator o nielegalnych antypaństwowych organizacjach i bandach zbrojnych działających w Polsce Ludowej w latach 1944–1956*, Lublin 1993.
11. Gozdawa–Gołębiowski J., *Obszar Warszawski Armii Krajowej. Studium Wojskowe*, Lublin 1992.
12. Fijałkowski T., *Pod kryptonimem „Wkra”*, Warszawa 1987.
13. Krajewski M., *Płock w okresie okupacji 1939–1945*, Płock–Włocławek 2001.
14. Kunert A.K., *Ilustrowany przewodnik po Polsce Podziemnej 1939–1945*, Warszawa 1996.
15. Nowakowie I. i J., *Z dziejów Armii Krajowej w Inspektoracie Płocko–Sierpeckim*, Płock 1994.
16. *Obwód Sierpecki Armii Krajowej. Świadectwa i dokumenty*, opr. Zdzisław Dumowski, Sierpc 2003.
17. Zbierzchowski L., *Szczęściarz*, Sierpc 1997.
18. Zwoliński A., *Historyczne sierpeckie „Wyboje” w latach 1944–1947*, Warszawa 2002.
19. *Wspomnienia sierpczan 1900–1950*, Sierpc 1998.

SIERPC DISTRICT DURING GERMAN OCCUPATION AND THE SECOND CONSPIRACY PERIOD

Summary

The period between 1939–1945 was the most difficult test for the restored Polish state, having been occupied by Germany and the Soviet Union. The Polish Underground State existed in connection with the Polish Government in Exile and only disappeared after the complete elimination of the independent armed underground movement, in the early 50's of the 20th century.

Sierpc district was occupied by Germans from the 8th of September 1939 until the 20th of January 1945 and was incorporated into East Prussia. The Germans carried out a policy of extermination against the Jews and Polish intelligentsia. To the rest of the Polish population, a policy of oppression was applied.

The structures of the Polish Underground State such as: civil administration, underground education and military organisations, functioned in the Sierpc district. The most significant of the underground military resistance groups were the Polish Military Organisation and the Union of Armed Struggle, which later became the Home Army.

Following the Russian entry into Sierpc, local communists took over the district. The nationalisation of workplaces and land distribution to peasants changed the social structure. A group of former soldiers of the Home Army waged a campaign of resistance against the new government. This was the so-called Second Conspiracy. Anti-communist resistance, operating in the Sierpc district was broken in the early 50's of the 20th century.

The Communists forged accusations of collaboration with Germans against the armed forces of the Polish Underground State. They questioned the patriotism of the Home Army and the meaning of their sacrifice.

After the change of regime in 1989, it became possible to restore the good name of the Home Army; in Sierpc, this has been done by the members of the World Union of Home Army Soldiers.

GŁÓWNI INSPIRATORZY POWOŁANIA SIERPSKIEGO ODDZIAŁU TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO W 1908 ROKU

Abstrakt

W początkach XX wieku, a więc jeszcze pod zaborem rosyjskim powstała w Sierpcu cenna inicjatywa - odpowiedź na apel prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego - utworzenia "Sierpskiego Oddziału TNP". Założycielami byli członkowie elity mieszczan sierpeckich i okolicznych obywateli ziemskich o tradycjach patriotycznych. Wszystkie grupy społeczne współpracowały z pasją nad odbudową polskiego języka, kultury i nad poprawą warunków ekonomicznych współmieszkańców.

Słowa kluczowe: Sierpc w początkach XX wieku, założyciele oddziału TNP, Towarzystwo Naukowe Płockie

Wszędzie, wszędzie na planecie braci moich ryty ślad...

Ignacy Krasicki

W początkach XX wieku, a więc jeszcze pod zaborem rosyjskim powstała w Sierpcu cenna inicjatywa – odpowiedź na apel prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego – utworzenia „Sierpskiego Oddziału TNP”. Założycielami byli członkowie elity mieszczan sierpeckich i okolicznych obywateli ziemskich o tradycjach patriotycznych. Wszystkie grupy społeczne współpracowały z pasją nad odbudową polskiego języka, kultury i nad poprawą warunków ekonomicznych współmieszkańców.

W 100. rocznicę powołania w Sierpcu Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego obowiązkiem spadkobierców dziejowej spuścizny jest przypomnienie głosów inspiratorów zdarzeń naszych poprzedników sprzed wieku.

Prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego Aleksander Maciesza opracował „Wskazówki dla organizatorów Oddziału Towarzystwa Naukowego”¹, w których czytamy:

§ 1. Członkowie Towarzystwa Naukowego, pragnący założyć w danej miejscowości Oddział Towarzystwa Naukowego, zwołują zebranie organizacyjne dla wyboru zarządu i komisji rewizyjnej po uprzednim porozumieniu się z Zarządem Towarzystwa Naukowego o ile liczba członków wynosić będzie najmniej 10 osób.

§ 2. Zarząd Oddziału po ukonstytuowaniu się

i rozdzieleniu czynności zawiadomi o tym Zarząd Towarzystwa Naukowego z podaniem listy imiennej członków Zarządu oraz wszystkich uczestników Oddziału.

§ 3. Zawiadomienie władzy administracyjnej o zawiązaniu się Oddziału w danej miejscowości uskutecznia się za pośrednictwem Zarządu Towarzystwa Naukowego i dopiero po otrzymaniu od tegoż zawiadomienia, iż notyfikacja jest dokonana Oddział może rozpocząć swą jawną działalność.

§ 4. Pożądanym jest, aby Oddział, komunikując o swoim zawiązaniu się, zawiadomił Zarząd Towarzystwa Naukowego, jakie z zadań wyszczególnionych § 2. Ustawy Towarzystwa Naukowego Płockiego, ma zamiar przede wszystkim urzeczywistnić.

Apel prezesa Aleksandra Macieszy trafił na podatny grunt w społeczeństwie sierpeckim, znany już z aktywnych działań patriotycznych i społecznych.

Jeszcze w okresie zaborów, 345 osób sierpeckich mieszczan, kupców i okolicznych ziemian z pobudek czysto patriotycznych, dla odbudowywania polskości integrują się, by stworzyć filię organizacji patriotycznej w postaci filii Towarzystwa Naukowego Płockiego².

Z pisma datowanego na dzień 8 stycznia 1908 r., a kierowanego „Do szanownego Za-

rządu Sierpskiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego” pozyskujemy informację o głównych inspiratorach zawiązania „Oddziału Sierpskiego Towarzystwa Naukowego Płockiego”.

Byli nimi:

Dr Franciszek Gumowski – pierwszy przewodniczący prowizorycznego Zarządu Sierpskiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego. Był zastępczym lekarzem medycyny, specjalistą w wielu dziedzinach, szczególnie ceniony jako bezbłędny chirurg. Wspólnie z Felczerem Chorosiewiczem, przy lampie naftowej przeprowadzał często bardzo skomplikowane operacje. W razie potrzeby rozwijał i prowadził szpitale wojskowe, gdzie z równą troską leczył żołnierzy polskich, jak i obcych wojsk.

Dr Franciszek Gumowski – działał społecznie w Straży Ogniowej, której był komendantem oraz organizacjach charytatywnych, wojskowych i społecznych, ściśle współpracujących z Oddziałem TNP.

Rejent Waclaw Gurbcki – pierwszy sekretarz Sierpskiego Oddziału TNP. Zastępczy działacz zawodowy, społeczny i polityczny. Przez ponad 30 lat był „mózgiem i duszą” inicjatyw obywatelskich na różnych polach. Działał jako inicjator i pierwszy prezes rady nadzorczej Towarzystwa Drobno Kredytu, Towarzystwa Spółdzielczego „Rolnik” i rady nadzorczej Spółdzielni Spożywców „Zgoda”. Był także inicjatorem i pierwszym prezesem Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego. Należał do organizacji charytatywnej jako skarbnik Rady Opiekuńczej w Sierpcu – sprawował opiekę nad ofiarami wojny i uciekinierami.

Rejent Waclaw Gurbcki posiadał wysoki autorytet społeczny. Świadczy o tym powołanie Go na burmistrza Sierpca (ostatni burmistrz z nominacją władz rosyjskich). Po wybuchu pierwszej wojny światowej został wybrany na przewodniczącego Powiatowego Komitetu Obywatelskiego i członka Gubernialnego Komitetu Obywatelskiego w Płocku. Obok Tomasza Siekluckiego był czołowym działaczem Ligi Polskiej, a później Narodowej Demokracji i Związku Ludowo-Narodowego w powiecie sierpeckim³.

Maria Gajzlerowa – skarbnik TNP. Działała charytatywnie szczególnie w zakresie opieki nad dziećmi. Po śmierci Edmunda Gajzlera wyszła za mąż za rejenta Waclawa Gurbckiego.

Przełożona **Anna Piniarowicz** – nauczycielka, miłośniczka literatury, a także utalentowana organizatorka. Wraz ze swoją siostrą Stanisławą prowadziła pensję dla dziewcząt, w której nawiązywała do starych i dobrych tradycji sierpeckiego szkolnictwa dla dziewcząt. Tuż po śmierci Zofii Feist, Anna Piniarowicz przejęła pensję siostry Feist w roku 1926 przystając na propozycję

księdza Leona Pomaskiego, połączyła gimnazjum męskie i pensję w szkołę koedukacyjną. W tym „nowym” gimnazjum pełniła aż do wojny funkcję zastępcy dyrektora – Generalnej Wychowawczyni. Pracę nauczycielską traktowała jako misję społeczną i gorący patriotyzm.

Należała do szeregu organizacji (nie tylko oświatowych), m.in. sierpeckiego oddziału „Macierzy Polskiej”, Towarzystwa Naukowego Płockiego oraz Spółdzielni Spożywców „Zgoda”⁴.

Halina Radomska – czynna działaczka TNP, jak również endecka i społeczno-kościelna, żona Jana. Wchodziła w skład Zarządu Rady Opiekuńczej miasta Sierpca. Była współzałożycielką i członkinią Spółdzielni „Zgoda” oraz członkinią Zarządu Spółdzielni „Rolnik”. Wchodziła w skład Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa Powiatu Sierpeckiego oraz Zarządu Oddziału Sierpeckiego Towarzystwa⁵.

Jan Radomyski – współzałożyciel i członek Zarządu Oddziału TNP w Sierpcu. Aptekarz, działacz oświatowy, narodowo-demokratyczny i społeczno-kościelny w Sierpcu. Wchodził w skład Zarządu Powiatowej Rady Opiekuńczej w Sierpcu. Był współzałożycielem PMS w Sierpcu i jednym z budowniczych gmachu Progimnazjum Macierzy w Sierpcu⁶.

Józef Wierzbowski – nauczyciel szkoły elementarnej w Sierpcu. Wykładał język polski i dodatkowo język rosyjski. Wchodził w skład Komitetu Obrony w Sierpcu. Wraz z bratem Janem, zorganizował pułk piechoty dla obrony miasta⁷.

Zygmunt Umiński – brał odpowiedzialność za prowadzenie biblioteki i czytelnicy w Goleszynie⁸.

Jakub Rudowski – zastępca przewodniczącego Oddziału, aktywny działacz społeczny, patronował wielu miejscowym inicjatywom. Był współorganizatorem i pierwszym prezesem Straży Ogniowej w Sierpcu, jak również twórcą i wieloletnim prezesem Stowarzyszenia Spółdzielczego „Rolnik”.

Byli to ludzie charyzmatyczni o niepospolitych osobowościach, prawdziwi liderzy życia społecznego, politycznego i gospodarczego, którzy pozostawili po sobie trwałe ślady i wzory dla przyszłych pokoleń w poczuciu odpowiedzialności, determinacji i pasji w kreowaniu swojego otoczenia. Tworzyli prawdziwą sierpecką elitę nie z przynależności materialnej, ale rzeczywistej przywódczej roli jaką pełnili w ówczesnym czasie.

We wspomnieniach sierpczan, między innymi Ireny Kulasińskiej – szlachetnej nauczycielki i patriotki⁹ – społecznicy Ci byli wzorem integracyjnego działania na rzecz słabszych ekonomicznie grup społecznych, a także odbudowywania

Przewodnicząca sierpeckiego oddziału TNP dr Henryka Piekarska
Fot. M. Zgliński

literackiego języka polskiego i rozwoju kulturalnego miasta.

Dla współczesnych członków Sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego wiedza o inspiratorach działalności TNP sprzed stu lat stanowi powód do dumy. Możemy przyjmując jako własne przesłanie w stosunku do nie-dośćignionych poprzedników apel – motto określone przez Adama Asnyka:

*„Ale nie niszczyć przeszłości ołtarzy,
Choć macie sami doskonalsze wznieść;
Na nich się jeszcze święty ogień żarzy
I miłość ludzka stoi tam na straży,
I wy winniście im cześć!”*

Przypisy

- ¹ „Wskazówki dla organizatorów Oddziału Towarzystwa Naukowego” – Archiwum Towarzystwa Naukowego Płockiego
- ² *Protokół oddziału Sierpeckiego Towarzystwa Naukowego z dnia 8 stycznia 1908* – podpisany przez doktora Franciszka Gumowskiego – Archiwum TNP w Płocku
- ³ J. Burakowski, *Rejent niepospolity Wacław Gurbski [w:] Sierpczanie tysiąclecia*, Sierpc 2005, s. 73–75
- ⁴ Tamże, s. 81–83
- ⁵ A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płoczanie znani i nieznani*, Płock 2007, s. 516.
- ⁶ Tamże, s. 516.
- ⁷ H. Piekarska, *Sztandar honoru Polaka niósł wysoko. Jan Wierzbowski [w:] Sierpczanie tysiąclecia*, Sierpc 2005, s. 117–119.
- ⁸ Archiwum TNP w Płocku, psmo z dnia 8 stycznia 1908 r.
- ⁹ Irena Kulasińska – relacja z dnia 14 kwietnia 1988r., spisana przez autorkę (hp.) rodzina Kulasińskich należała do najwybitniejszych przedstawicieli mieszczan sierpeckich. Waleria z d. Podlecka i Seweryn Kulasiński, małżeństwo o głębokich tradycjach patriotycznych wychowało siedmioro dzieci, z których: Stefan (nauczyciel warszawskiego liceum im. Sw. Stanisława Kostki zginął w Starobielsku, ksiądz Leon Kulasiński – w Dachau, a Irena nauczycielka i Zenobia – pracownik służby zdrowia zamieszkiwały do końca życia w Sierpcu.

THE MAIN INSPIRERS OF THE PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY SIERPC DIVISION ESTABLISHMENT IN 1908

Summary

In the early twentieth century, so still under the Russian occupation, a valuable initiative was taken in Sierpc - in answer to the appeal of the President of the Płock Scientific Society – the creation of the „PSS Sierpc Divison”. The founders were members of the Sierpc citizens' elite and surrounding landowners with patriotic traditions. All the social groups worked with dedication on the reconstruction of the Polish language, culture and improvement of the residents' economic conditions.

STAN BADAŃ GENEALOGICZNYCH I MOŻLIWOŚCI BADAWCZE RODZIN SIERPICA I OKOLIC

Abstrakt

Od ponad dwudziestu lat wzrasta zainteresowanie przeszłością własnej rodziny oraz rodzin ważnych dla danego miejsca. Jest to czymś naturalnym wynikającym z potrzeb poznawania własnych korzeni. Badania genealogiczne dzielimy przeważnie na profesjonalne i amatorskie czyli prowadzone przez miłośników poznawania przeszłości. Ich wartość wynika z umiejętności i rzetelności prowadzących je osób.

Na temat genealogii rodzin związanych z Sierpcem i jego okolicami wypowiadali się w swoich dziełach dotyczących rozległej Rzeczypospolitej znani genealodzy i heraldycy: Bartosz Paprocki, a następnie Kacper Niesiecki, Adam Boniecki i Seweryn Uruski. W pracach tych jednak niewiele znajdujemy informacji o rodzinach drobnej szlachty mazowieckiej. Powstały w ostatnich latach „Herbarz mazowiecki” Jerzego Łempickiego prezentuje genealogię rodzin z powiatów płockiego, bielskiego i sierpeckiego. Możemy również odnotować szereg opracowań i artykułów dotyczących poszczególnych rodzin z okolic Sierpca.

Badania dotychczasowe dotyczyły przede wszystkim rodzin szlacheckich. Ostatnio powstają opracowania zajmujące się ludnością mieszczańską i chłopską, a także innowierczą. Efektem tego typu prac jest dokładniejsze poznanie społeczności Sierpca i okolic w kolejnych okresach historycznych.

Duże możliwości dla tych badań stwarzają bogate zasoby Archiwum Diecezjalnego i Archiwum Państwowego w Płocku. Zgromadzone w nich akta metrykalne i akta stanu cywilnego są nieocenionymi źródłami do poznawania przeszłości poszczególnych rodzin i lokalnej społeczności.

Słowa kluczowe: badania genealogiczne rodzin, Sierpc i okolice

Interesowanie się przeszłością własnej rodziny oraz rodzin, które znamy, w tym szczególnie tych ważnych dla danego miejsca jest czymś naturalnym. Stara, wręcz odwieczna nauka, jaką jest genealogia, miała zawsze swoich zwolenników. Ongiś interesowano się przede wszystkim rodowodami władców i rodzin odgrywających szczególną rolę w społeczności państwowej bądź lokalnej. Były czasy, gdy genealogia uchodziła za naukę niepotrzebną. Bardzo wyraźnie to widać w okresie PRL-u, kiedy postrzegano tę naukę jako pozostałość po dawnych krytykowanym czasach. Ale w świecie kapitalistycznym też pęd życia codziennego nie sprzyjał zbyt niemu zaciekawieniu się tą tematyką. Ciekawostką jest, że książka Alexa Haleya „Korzenie”, a potem nakręcony na jej podstawie film odcinkowy, emitowany również w Polsce, uruchomiły istną lawinę chętnych poznawania przeszłości własnej rodziny. Pokazana w powieści i filmie historia rodziny niewolniczej okazała się ciekawą, a zarazem przełamującą stereotyp, że należy zajmować się jedynie genealogią rodów z jakiejś przyczyny ważnych. To ożywienie zain-

teresowania genealogią trwa do dziś za granicą i w Polsce oraz dotyczy rodzin niezależnie od dawnej przynależności stanowej i kondycji materialnej.

Badania genealogiczne dzielimy przeważnie na profesjonalne i amatorskie. Ostatnie słowo należy jednak wywodzić od umiłowania tej dziedziny poszukiwań historycznych, a nie „amatorszczyzny” czyli bylejakości. Możemy zauważyć pewne zacieranie się granicy między badaniami profesjonalnymi i amatorskimi (w dobrym tego słowa znaczeniu). Decydujące są tu solidność i rzetelność prowadzonych badań oraz praktyczne umiejętności osób je prowadzących¹.

Aby przyjrzeć się stanowi badań genealogicznych dotyczących rodzin związanych z Sierpcem i okolicą, należy osobno omówić rodziny należące do różnych grup społecznych.

Oczywiście najwcześniej zainteresowano się szlachtą z jej rycerskimi korzeniami. Nasz szesnastowieczny heraldyk i genealog Bartosz Paprocki, pochodzący z Paprotek Gugoł, napisał i wydał szereg dzieł dotyczących genealogii rodzin polskich, śląskich, czeskich i morawskich.

W jego pracach poświęconych polskim rodom znajdujemy informacje dotyczące rodzin z okolic Sierpca. Możemy jednak śmiało powiedzieć, że Paprocki "nie dopieścił" swoich ziomków, wszak informacje o sierpeckich rodzinach są krótkie i lakoniczne². Warto zaznaczyć, że pewne informacje genealogiczne znajdziemy w dziele jego krewnego Łukasza Paprockiego poświęconym sanktuarium Matki Bożej Sierpeckiej³.

Późniejsze herbarze również zajmują się szlachtą całej wielkiej Rzeczypospolitej. Dziesięciotomowe dzieło Kaspra Niesieckiego zawiera pewną wiedzę genealogiczną dotyczącą rodzin szlacheckich, jaką autorowi udało się zgromadzić. Więcej jest o zamożniejszych, pełniących urzędy i odgrywających znaczącą rolę w życiu państwa. Rodziny szlachty drobnej, a takiej na Mazowszu było wiele, zostały tylko krótko wspomniane, a częstokroć niezauważone i pominięte⁴.

Z większym rozmachem były tworzone dwa herbarze z końca XIX i początku XX wieku. Są to dzieła Adama Bonieckiego⁵ i Seweryna Uruskiego⁶. Prace powstawały w oparciu o szeroką kwerendę źródłową i dotyczyły całej Rzeczypospolitej. Niestety, autorzy nie zdołali skończyć tak wielkich dzieł. Urywają się one na literze M (Boniecki) i R (Uruski). Znajdujemy w nich sporo danych dotyczących szlachty z okolic Sierpca. Niestety, są też błędy. Przykładowo, Uruski wprowadził spore zamieszanie u mocno rozgałęzionych Rościszewskich⁷. O rodzinach drobnej szlachty znajdujemy częstokroć oderwane informacje nie dające jednak szerszego spojrzenia na ich genealogię. Powód tego jest oczywisty. Drobna szlachta o wiele mniej występowała w źródłach historycznych. Odnotowani zostawali ci, którzy procesowali się i aktywnie uczestniczyli w życiu gospodarczym (transakcje majątkowe) i społecznym. Warto podkreślić, że na omawianym terenie w niektórych parafiach szlachta stanowiła nawet około 25% społeczeństwa⁸.

Mając świadomość niebezpieczeństwa jakie niesie opracowywanie genealogii wszystkich rodzin i ujmowania ich w układzie alfabetycznym, Jerzy Łempicki, twórca „Herbarza mazowieckiego”, przyjął inną zasadę. Poszczególne tomy jego dzieła miały objąć rodziny pochodzące z danego powiatu. W ten sposób nie powstawało zagrożenie, że rodziny mające nazwiska rozpoczynające się na dalsze litery alfabetu mogą nie doczekać się opracowania. Do tego każdy z tomów stawał się odrębną całością. Niestety, zamierzenie udało się zrealizować tylko częściowo. Ukazały się tomy poświęcone powiatom płockiemu, bielskiemu oraz już pośmiertnie powiatowi sierpeckiemu⁹. Bogaty materiał zebrany w oparciu o księgi ziemskie, grodzkie oraz hipoteczne i inne źródła, którego nie opracowano i nie wydano drukiem, znajduje się w Bibliotece Kórnic-

Paweł Bogdan Gąsiorowski
Fot. M. Staniszevska

kiej Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu. Jest przechowywany w postaci elektronicznej, a korzystanie z niego jest niestety ograniczone.

Opracowania najważniejszych rodzin elity mazowieckiej późnego średniowiecza podjął się Jan Piętka¹⁰. Kilkustronicowe genealogie zaprezentowanych rodzin porządkują w jakimś stopniu wiedzę o nich i skłaniają do dalszego badania.

Rodziną Sieprskich pierwiej zwanych Gulczewskimi (bądź Gólczewskimi), zajął się ks. Tadeusz Żebrowski¹¹. W wyniku skrupulatnej analizy źródeł archiwalnych zaprezentował poza typowym rodowodem powiązania z innymi rodzinami ważnymi dla dziejów Sierpca (Piwami, Potulickimi, Gostomskimi, Sieniawskimi).

Tu warto wspomnieć, pracę Sławomira Leitgebera poświęconą rodzinie Potulickich herbu Grzymała¹². Pośród omawianych kolejnych generacji, od średniowiecza poczynając do XX wieku dochodząc, znajdujemy dzieje właścicieli połowy Sierpca. Byli to Piotr żonaty z Urszulą z Ostroroga Lwowską (córką Urszuli z Sieprskich) oraz ich potomkowie, którzy są związani z początkami klasztoru benedyktynek sierpeckich.

Genealogią Nałęczów z Borkowa w XIV–XVI wieku, rodziny odgrywającej ważną rolę na ówczesnym Mazowszu, zajęła się Anna Supruniuk¹³. Poznajemy tu środowisko rodzinne Abrahama Sochy, wojewody płockiego, który poległ wraz z właścicielem Sierpca Jaśkiem Pilikiem w 1399 roku w bitwie z Tatarami nad Worską.

Wyjątkowo skrupulatne badania poświęcone czasom wybitnego władcy Mazowsza Siemowita IV przeprowadziła Anna Supruniuk. Precyzując one wiele więzi genealogicznych elity mazowieckiej przełomu XIV/XV wieku. Zawarte w książce poświęconej otoczeniu tegoż księcia biogramy osób odgrywających ważną rolę na ówczesnym Mazowszu Płockim pozwalają poznać dzieje ro-

dzin, które wydały owych dygnitarzy¹⁴. Dalsze ustalenia przynosi kolejna praca tejże badaczki poświęcona wiekowi (1341–1442) dziejów Mazowsza pod panowaniem Siemowitów od III do V¹⁵. Wielce cenny jest tu spis urzędników omawianego okresu.

Kolejną publikacją, którą należy zaprezentować, jest praca Tomasza Sławińskiego poświęcona Kretkowskim herbu Dołęga na przestrzeni sześciu wieków¹⁶. Rodzina ta chociaż pochodząca z sąsiedniej ziemi dobrzyńskiej, a szczególnie znana z działalności na Kujawach, miała gałąź mazowiecką zwaną też biezuńską i mającą szereg związków z okolicami Sierpca oraz liczne koligacje z rodzinami mazowieckimi.

Inne rodziny wywodzących się z ziemi dobrzyńskiej miały również różnorakie związki z okolicami Sierpca. Dodatkowo należy zwrócić na nie uwagę z racji przynależności do obecnego powiatu sierpeckiego terenów położonych na zachód od Skrwy. Dlatego też należy wymienić pracę Antoniego Bilińskiego poświęconą szlachcie ziemi dobrzyńskiej w czasach ostatnich Jagiellonów¹⁷. Trzeba także wspomnieć artykuł Janusza Bieniaka prezentujący średniowieczną elitę ziemi dobrzyńskiej¹⁸.

Dość egzotyczną rodziną zajął się Andrzej Sikorski. Są to Kampenhausenowie mający swoje korzenie na Inflantach¹⁹. Jedna z ich gałęzi związała się w XVIII wieku z Mazowszem i z miejscowościami położonymi w okolicach Sierpca (Piastowo oraz wioski w parafiach Kurowo, Łukomie i Rościszewo). Doszło wówczas nie tylko do szeregu transakcji majątkowych ale i powiązań matrymonialnych.

Do zaprezentowanych w skrócie prac należy dodać publikacje, które nie są stricte genealogicznymi, aczkolwiek bardzo cennymi dla tego typu badań. Trzeba tu wymienić wszelkie słowniki biograficzne. W wydawanym od międzywojnia „Polskim słowniku biograficznym” przedstawiono szereg osób związanych z Sierpcem i jego okolicami, podając ustalone w trakcie badań powiązania genealogiczne. Dla zainteresowanych okolicami Sierpca cennym opracowaniem jest „Dobrzyński słownik biograficzny” autorstwa Mirosława Krajewskiego²⁰. Zamieszczono w nim również postaci związane z okolicami Sierpca. Pośród publikacji o charakterze słownikowym nie sposób przecenić dzieła ks. Michała Mariana Grzybowskiego „Duchowieństwo diecezji płockiej”²¹. Znajdujemy tam powiązania rodzinne przedstawianych duchownych z XIX i XX wieku. Gdy przeniesiemy się w odleglejsze czasy, podobną pomocą służy nam praca Andrzeja Radziwińskiego poświęcona prałatom i kanonikom płockim XIV–XV wieku²².

Rozwój badań amatorskich przynosi też efekty. Wiele rodzin usiłuje poznać w miarę możliwości

swoją genealogię i swoje dzieje. Efektem są powstające opracowania, wymagające niekiedy dodatkowego doprecyzowania i uzupełniania. Jaworowscy, organizujący od lat rodzinne zjazdy, wydają kolejne edycje publikacji dotyczącej swojej genealogii²³. Inne rodziny tworzą stosowne strony internetowe²⁴. Funkcjonują one swoim życiem dając asumpt do dalszego poznawania danej rodziny.

Zupełnie inaczej wygląda problem wiedzy o rodzinach mieszczańskich i włościańskich (chłopskich). Ich genealogią prawie w ogóle się nie zajmowano, poniekąd rezerwując tę naukę (w łączności z heraldyką) dla szlachty. Od kilku lat zaczęły się pojawiać artykuły przybliżające fragmenty historii rodzin mieszczańskich odgrywających ciekawą rolę w lokalnej społeczności²⁵. Ostatnio w ramach cyklu „Opowieści genealogiczne” zaprezentowałem kilka rodzin nieszlacheckich. Są to Szczypiorscy (nie istniejący już w Sierpcu) i Piniarowiczowie, z których pochodziły Anna i Stanisława zasłużone dla sierpeckiej oświaty przełomu XIX/XX wieku²⁶. Spośród rodzin o korzeniach włościańskich ukazały się teksty o Piotrowskich, Okraszewskich i Łukasziakach²⁷. Badania genealogii chłopskich pozwalają przybliżyć niezwykle interesujące zjawisko powstawania i kształtowania się nazwisk w XVIII i w początkach XIX wieku. Przykład Łukasziaków (od Łukasza), którzy wcześniej określani byli Grzelakami (od Grzegorza), jest jednym z wielu, jakie można prześledzić w źródłach historycznych wielu parafii z okolic Sierpca.

Szereg osób prowadzi własne amatorskie poszukiwania genealogiczne dotyczące wielu rodzin związanych z Sierpcem. Niestety, efekty ich żmudnej pracy przeważnie są dostępne jedynie najbliższym krewnym i nie ma możliwości ich weryfikacji. Miłośnicy poznawania własnej genealogii często mają tendencję „uszlachcania” rodzin nieszlacheckich. Różne są tego powody.

Bardzo znikomy jest stan wiedzy dotyczącej genealogii rodzin innowierczych. Pewne badania amatorskie dotyczące ewangelików prowadzone są przez osoby przeważnie mieszkające za granicą. W dużej mierze korzystają z mikrofilmów wykonanych i udostępnianych przez mormonów. Przyjeżdżają także do Polski, aby próbować coś znaleźć w archiwach i urzędach stanu cywilnego. Kilka ciekawych kontaktów zostało nawiązanych w związku z pracami renowacyjnymi na cmentarzach ewangelickich wykonywanymi przez młodzież kierowaną przez Tomasza Kowalskiego i związaną z grupą Ultima Thule.

Mimo że badający genealogię tych rodzin mają niekiedy poważne kłopoty związane z niewielką znajomością języka polskiego, starają się wyjątkowo skrupulatnie prowadzić swoje poszu-

kiwania. Poza tym nie mają obciążenia chęcią doszukiwania się na siłę szlacheckich korzeni²⁸.

Nie podjęto badań nad genealogią dotyczącą społeczności żydowskiej. Pewnie niektóre z ocalałych rodziny w możliwy dla siebie sposób opracowują fragmenty swojej genealogii²⁹.

Prawosławni przeważnie krótko zamieszkiwali w Sierpcu i były to jedynie epizody w ich dziejach. Ow brak „zasiedzenia” nie skłania do prowadzenia badań genealogicznych tych rodzin z sierpeckiego regionalnego punktu widzenia.

Powyższa skrótowa analiza stanu wiedzy o genealogii rodzin związanych z okolicami Sierpca pokazuje, że w ostatnich latach przybyło szeregu publikacji poświęconych tej tematyce. Jednocześnie sobie uświadamiamy, jak wiele można zrobić, by poprzez poznawanie dziejów wielu rodzin kształtować szerszą wiedzę o miejscowej społeczności w kolejnych okresach historycznych.

Możliwości w tej dziedzinie są bardzo duże. W znacznej mierze zostały już wykorzystane księgi ziemskie i grodzkie płockie znajdujące się w Archiwum Głównym Akt Dawnych oraz księgi hipoteczne. Pozyskane z nich informacje znalazły swoje miejsce między innymi w „Herbarzu mazowieckim” Jerzego Łempickiego³⁰. Natomiast ciągle w niewielkim stopniu wykorzystane są zespoły obejmujące akta metrykalne i akta stanu cywilnego przechowywane w Archiwum Diecezjalnym w Płocku oraz w Archiwum Państwowym w Płocku.

W Archiwum Diecezjalnym znajdujemy akta poszczególnych parafii sięgające niekiedy nawet XVII wieku³¹. Niestety, stan zachowania źródeł dotyczących poszczególnych parafii jest różny. Niekiedy starsze akta nie zostały zachowane, gdyż zostały strawione przez pożary, które dotykały plebanii. Przykładowo, tak się stało na początku XIX wieku z aktami parafii Stupia, a stare księgi prowadzone od 1692 roku w parafii Rościszewo spłonęły w 1869 roku. Tu na szczęście zachował się wykonany nieco wcześniej w 1854 roku „Sumariusz” czyli indeks obejmujący dawne akta sprzed 1808 roku. Owe sumariusze tworzone zgodnie z zarządzeniami władz państwowych i kościelnych z 1852 roku są niezwykle

cenne w przypadku braku oryginalnych ksiąg. Stanowią też dużą pomoc podczas wyszukiwania danych w zachowanych księgach obejmujących akta sporządzane zgodnie z zaleceniami soboru trydenckiego i nie posiadające żadnych indeksów. Sumariusze nie rozwiązują jednak wszystkiego, gdyż zawierają tylko niektóre informacje z aktu: imię i nazwisko danej osoby oraz rodziców (o ile były wymienione w akcie) i datę danego wydarzenia. Nie podawano w nich miejscowości, wieku osób zmarłych i innych informacji. Należy zwrócić uwagę, że sumariusze będące źródłami wtórnymi zawierają niekiedy pomyłki, dlatego też należy, gdzie tylko jest to możliwe, sięgać do oryginalnych ksiąg.

W latach 1808–1815 zgodnie z Kodeksem Napoleona akta dotyczące ludności ewangelickiej i żydowskiej prowadzono razem z katolickimi. Później zakładano osobne księgi dla ludności poszczególnych wyznań. Zachowały się tylko nieliczne akta z przełomu XIX/XX wieku dotyczące ludności prawosławnej. Akta poczynając od 1808 roku do (aktualnie) 1911 roku przechowywane są w Archiwum Państwowym w Płocku³².

Cenną inicjatywą są podjęte kilka lat temu działania dotyczące indeksacji akt znajdujących się w archiwach. Archiwum Państwowe w Płocku na swojej stronie internetowej posiada zamieszczony indeks obejmujący akta parafii Płock, Radziwie i Blichowo. Pozwala to szybko odnaleźć potrzebne dane. Nie zindeksowano jeszcze akt żadnej parafii z powiatu sierpeckiego.

Przechowywane w Archiwum Państwowym księgi notarialne dają pewne możliwości uściślenia wiedzy zdobytej w oparciu o akta stanu cywilnego. Zawierają one przeważnie niewiele informacji genealogicznych, ale ułatwiają poznanie kondycji materialnej danej rodziny.

Rozwój indeksacji i digitalizacji akt znajdujących się w archiwach ułatwi dostęp do zawartych w nich informacji. Efektem tego będzie rozwój badań genealogicznych i poszerzenie wiedzy o społeczności okolic Sierpca w kolejnych okresach historycznych.

Przypisy

¹ R.T. Prinke, *Poradnik genealoga amatora*, Warszawa 1992.
² B. Paprocki, *Gniazdo cnoty, z kąd herby Rycerstwa Polskiego swój początek mają*, Kraków 1578 [dostępne w Internecie]; tenże, *Herby rycerstwa polskiego na pięcioro ksiąg rozdzielone*, wyd. K.J. Turowski, Kraków 1858.
³ Ł. Paprocki, *Łaski cudowne przy kościele sieprskim Wniebowzięcia Pełnej Łaski Bogarodzice Panny w Województwie Płockim*, Warszawa 1652; wydanie współczesne – Sierpc 2004.
⁴ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. I–X, Lipsk 1839–1845.

⁵ A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. I–XVII, Warszawa 1899–1913.
⁶ S. Hrabia Uruski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. I–XV, Warszawa 1904–1931.
⁷ S. Hrabia Uruski, *op. cit.*, t. XI, Warszawa 1931, 249–252.
⁸ Przykładowo taki wynik otrzymujemy dla parafii Rościszewo na przełomie XVII/XVIII wieku analizując „Sumariusz akt z lat 1692–1807”. Zachowały się dwa jego egzemplarze: w Archiwum Diecezjalnym w Płocku i w Archiwum Państwowym w Płocku.
⁹ J. Łempicki, *Herbarz mazowiecki*, t. I–II (Wprowadzenie, Powiat płocki), Poznań 1997; t. III (Powiat bielski), Poznań 1998; t. IV

- (*Herbarz szlachty powiatu sierpeckiego*), Sierpc 2008.
- 10 J. Piętko, *Mazowiecka elita feudalna późnego średniowiecza*, Warszawa 1975.
 - 11 T. Żebrowski, *Gulczewscy z Sierpca h. Prawdzic w XV–XVI wieku*, [w:] *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Sierpc 2003, s. 114–123.
 - 12 S. Leitgeber, *Potulicy*, Londyn 1990.
 - 13 A. Supruniuk, *Wojewoda Abraham Socha. Przyczynek do genealogii Nałęczów mazowieckich*, [w:] *Personae–Colligationes–Facta*, Toruń 1991, s. 50–65.
 - 14 A. Supruniuk, *Otoczenie księcia Siemowita IV (1374–1426)*, Warszawa 1998.
 - 15 A. Supruniuk, *Mazowsze Siemowitów (1341–1442). Dzieje polityczne i struktura władzy*, Warszawa 2010.
 - 16 T. Sławiński, *Kretkowscy i ich dzieje od połowy XIV wieku*, Włocławek–Warszawa 2007.
 - 17 A. Biliński, *Szlachta ziemi dobrzyńskiej za ostatnich Jagiellonów. Studium historyczno–heraldyczne*, Warszawa 1932.
 - 18 J. Bieniak, *Elita ziemi dobrzyńskiej w późnym średniowieczu i jej majątki*, [w:] *Stolica i region. Włocławek i jego dzieje na tle przemian Kujaw i ziemi dobrzyńskiej*, Włocławek 1995.
 - 19 A. Sikorski, *Kampenhausenowie*, <http://www.bkpan.poznan.pl/biblioteka/JW70/kampen.htm> [dostęp: V 2012]. Autor prowadzi dalsze badania dotyczące tejże rodziny.
 - 20 M. Krajewski, *Dobrzyński słownik biograficzny*, Włocławek 2002.
 - 21 M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej*, t. I, cz. I, Płock 2007; t. I, cz. II, Płock 2008; t. II, Płock 2010.
 - 22 A. Radziwiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w.*, Toruń 1991.
 - 23 *Zeszyt genealogiczny Rodu Jaworowskich*, Gdynia–Wrocław 2007.
 - 24 Wątro tu przykładowo podać strony poświęcone Żółtowski i Czachorowski: <http://www.uwm.edu.pl/czachor/czachorowiana>; <http://www.zoltowscy.org.pl/> [dostęp: V 2012]
 - 25 Przykładowo zamieszczone w pracy: H. i J. Burakowscy, *Sierpczanie Tysiąclecia*, Sierpc 2005.
 - 26 P.B. Gąsiorowski, *Szczypiorscy*, *Sierpeckie Rozmaitości*, nr 4/2009, s. 18–20; *Piniarowiczowie*, *Sierpeckie Rozmaitości*, nr 2/2010, s. 36–38.
 - 27 P.B. Gąsiorowski, *Piotrowscy*, *Sierpeckie Rozmaitości*, nr 1/2009, s. 14–16; *Okraszewscy*, *Sierpeckie Rozmaitości*, nr 1/2010, s. 36–39; *Łukasiakowie*. Jak ustaliłem, że Łukasiakowie byli kiedyś Grzelakami, *Sierpeckie Rozmaitości*, nr 4/2010, s. 36–38.
 - 28 Oglądałem efekty ich prac dotyczące między innymi rodzin Sche-we, Liedtke, Wunsch, Marks, Brischke, Lemke.
 - 29 Znam przykład przekazania tego typu materiałów dotyczących rodzin Taca i Koniec do Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc.
 - 30 J. Łempicki, *op. cit.*, t. I, s. 26–29; t. IV, s. 35–38.
 - 31 D. Majewski, *Inwentarz ksiąg metrykalnych*, Archiwum Diecezjalne w Płocku, Płock 2006.
 - 32 A. Stogowska, H. Fałek, *Informator o zasobach archiwalnych*, Płock 1992; <http://www.archiwum.plock.com> [dostęp: V 2012].

THE STATE OF GENEALOGICAL STUDIES AND RESEARCH POSSIBILITIES CONCERNING FAMILIES FROM SIERPC AND ITS NEIGHBOURHOOD.

Summary

For over twenty years the interest in the past of our own families and important families for a given place has been increasing. It is natural and it results from the need of knowledge about our own roots. The genealogical studies are usually divided into professional and amateur categories, the latter being conducted by those wishing to acquaint themselves with the past. The value of such studies results from the skills and reliability of the people who undertake them.

In their works concerning past Poland the well-known genealogy and heraldry specialists - Bartosz Paprocki, Kacper Niesiecki, Adam Boniecki and Seweryn Uruski have written about the genealogy of the families connected with Sierpc and its neighbourhood. However, in these works there is very little information about the families of the lesser gentry class from the Masovian region. The latest 'Herbarz mazowiecki' (Masovian Heraldic Register) by Jerzy Łempicki presents the genealogy of families from the Płock, Bielsk and Sierpc districts. Nowadays a number of papers and several articles concerning particular families from the Sierpc neighbourhood may also be noted.

So far the studies have been mostly connected with gentry families. Papers about townspeople, peasants and also religious dissenters have also appeared lately. The result of such works is a more detailed knowledge concerning the society of Sierpc and its neighbourhood in successive historical periods.

The great wealth of information accumulated by The Diocesan Archive and The State Archive in Płock creates great possibilities for these studies. The birth certificates and registry files gathered in those archives are a priceless source of knowledge about the past of particular families and local society.

690 LAT SIERPCA – REFLEKSJE ROCZNICOWE

Abstrakt

Autorzy przedstawili zarys dziejów Sierpca oraz przebieg uroczystości rocznicowych

Słowa kluczowe: 690. rocznica nadania praw miejskich Sierpca, obchody rocznicowe

Za datę lokacji Miasta Sierpca przyjmujemy dzień 8 maja 1322 r., czyli datę listu arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarostawa sporządzonego w Gąbinie, opisującego projekt wymiany wsi między księciem płockim Waclawem i biskupem płockim Florianem. Do transakcji nie doszło i Sierpc nie stał się własnością kościelną, ale nie jest to najważniejsze. Fragment listu arcybiskupa mówi o osadzie Seprcz, która zasługuje już na to, aby stać się miastem lokowanym na prawie średzkim. Nadanie praw miejskich Sierpcowi było zatem w 1322 roku przesądzone i stało się faktem krótko po tej symbolicznej dacie.

Nic nie wiemy, czy w odległej przeszłości dla mieszkańców miasta było ważne wspomnianie o jego początkach. W Sierpcu wyraźnie w pamięć społeczną zapadły obchody 650-lecia lokacji obchodzone w 1972 r. O rocznicy nadania praw miejskich przypomniano także w roku 1992. Wobec zbliżającej się rocznicy 700-lecia miasta Sierpca, która przypadnie w 2022 roku, zasadne było w 2012 roku kolejne przypomnienie mieszkańcom Sierpca o przeszłości miasta.

Z inicjatywą obchodów 690. rocznicy lokacji miasta Sierpca wystąpił radny Zdzisław Dumowski w imieniu Komisji Społecznej. Na XVII sesji Rady Miasta 26 października 2012 r. powołano Komitet Organizacyjny.

Obchody zaplanowano w okresie 26 kwietnia – 13 maja 2012 r. Do planu obchodów włączono imprezy organizowane przez władze miejskie w tym czasie, jak np. coroczną akcją zbiórki krwi „Motoserce” czy szkolne konkursy wiedzy obywatelskiej i historycznej wraz z konkursami plastycznym i fotograficznym, ale zarazem otwarto szeroko drzwi dla nowych inicjatyw instytucji miejskich, np. dla wydania przez Miejską Bibliotekę Publiczną folderu ze starymi pocztówkami przedstawiającymi Sierpc oraz zorganizowania pierwszej w historii miasta wystawy regionalistów czy wystawy historycznej w Centrum Kultury i Sztuki przygotowanej przez Pracownię Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpca.

Do programu obchodów zgłaszały swe propozycje organizacje pozarządowe i osoby pry-

watne. Dlatego 11 maja 2012 zorganizowano biesiadę jeździecką na os. Witosy, zawody sportowe dla młodzieży na stadionie miejskim skoordynowane przez Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji wraz z nowymi propozycjami typu Bieg im. Zdzisława Krzyszkowiaka oraz Turniej Piłkarski im. Jana Kwiatkowskiego. Filmem pt. „1483” traktującym o doniosłym wydarzeniu w dziejach miasta, jakim było objawienie się Najświętszej Marii Panny, opisane w dziele ks. Łukasza Paprockiego „Łaski cudowne przy kościele sierpskim” wydanym w 1652 roku, swą obecność w obchodach zaznaczyło młode pokolenie miłośników historii lokalnej skupione w Nieformalnej Grupie Historycznej „Ultima Thule” Tomka Kowalskiego.

Do obchodów włączył się także Kościół katolicki. Mszę w farze 13 maja 2012 r. odprawił pierwszy w historii Sierpca ksiądz biskup Piotr Jarecki, sekretarz prymasa Józefa Glempa.

Szczególnie cenny wkład w obchody włożyło Zarząd Towarzystwa Naukowego Płockiego Oddział w Sierpcu z Panią Prezes dr Henryką Piekarską. W dniu 11 maja 2012 r. w Centrum Kultury i Sztuki odbyła się konferencja naukowa, która miała za zadanie przekrojowo przybliżyć dzieje miasta. Konferencję zaszczylił Prezes Zarządu TNP w Płocku prof. Zbigniew Kruszewski. Do Sierpca przybyli z Płocka wybitni regionaliści: ks. prof. Michał M. Grzybowski oraz ks. prof. Tadeusz Żebrowski. Wśród prelegentów występujących na konferencji dominowały osoby związane z Sierpcem, co stanowiło jawny dowód, iż miasto dysponuje własnym zastępem badaczy przeszłości. Na podkreślenie zasługuje jeszcze fakt, że dla materiałów pokonferencyjnych otwartą się łamy „Notatek Płockich”. Dla środowiska sierpeckich regionalistów ma to swoją wagę.

Włączając się w klimat rocznicowy przekazujemy garść naszych refleksji na temat historii grodu nad Sierpienicą.

W średniowieczu na ziemiach polskich miasto zakładano na dwa sposoby.

– w wybranym niezamieszkałym miejscu i to była lokacja na tzw. surowym korzeniu.

- istniejącej już osadzie, która pełniła już funkcje usługowe, produkcyjne i handlowe, a czasem i administracyjne, nadawano prawa miasta.

W przypadku Sierpca wystąpił ten drugi przypadek.

Osada, która stała się miastem Sierpc, 700 i więcej lat temu znajdowała się na skraju terenów skolonizowanych przez ludność lechicką, a graniczących od północy z plemionami Prusów. Z ich strony istniało trwałe zagrożenie najazdami, natomiast od północnego wschodu istniało zagrożenie ze strony Litwinów i Jadzwingów. Bagnista pradolina Sierpienicy była dobrym miejscem do wybudowania i utrzymywania warowni czyli gródka. W pobliżu grodu było bezpieczniej, więc w tym miejscu powstawało osiedle.

Podstawowym zajęciem żyjących tu ludzi siedemset lat temu była uprawa roli i hodowla zwierząt. Przez obcych zostali nazwani mazochami, czyli ludźmi ubrudzonymi ziemią. A ponieważ wszyscy byli ubrudzeni, stąd powstała nazwa Mazowsze.

Podziwiamy naszych przodków, którzy wzniesli swe pierwsze domostwa na wyspie okolonej przez rozwidloną Sierpienicę, wykorzystując walory topograficzne tego miejsca dla celów obronnych. Ale to nie tłumaczy wszystkiego. Osada miała szansę na rozwój, ponieważ obok biegł szlak handlowy na północ nad Bałtyk. Stała się miejscem wymiany towarowej i świadczenia usług rzemieślniczych dla okolicznej ludności. Zaczęła mieć znaczenie nie tylko gospodarcze, ale i administracyjno-wojskowe dla jej pierwszych właścicieli, czyli Piastów.

Rządy tej dynastii na Mazowszu Płockim trwały do roku 1495. W oficjalnych dokumentach pisali o sobie: *domines naturales* – panowie przyrodzeni, czyli tacy, którzy od Stwórcy otrzymali ziemię i wszystko, co na niej się znajduje. Dlatego mieli nieograniczone prawo do dysponowania tym, co posiadali.

W liście arcybiskupa Jarosława z 8 maja 1322 roku, sporządzonym w Gąbinie, zawarty jest projekt zamiany posiadłości między księciem płockim, Waławem, a biskupem płockim, Florianem.

Natrafiamy w tym liście na nazwę naszego miasta.

Arcybiskup pisze: *Insuper admisimus eidem domino Episcopo seu suis succesoribus nomino dicte Ecclesie Plocensis, in villa, sive loco predicto Seprcz Castrum et Civitatem munire ac firmare.*

Jak dostojnie brzmią te słowa: gród i miasto obmurować i umocnić.

I dalej: *Et ipsum castrum ac civitatem nec non omnes illas supredictas locare jure Srodensis, sive novifori.*

Czyli mieszkańcy tego warownego miejsca mają być rządzani według prawa średniego, bę-

Ks. prof. Tadeusz Żebrowski polemizował z przyjętą datą lokalizacji miasta Sierpca.

Fot. J. Grodzicki

dącego odmianą prawa niemieckiego, jaką zastosowano przy lokacji Środy Śląskiej w roku 1235.

Transakcja opisana w liście arcybiskupa pozostała jedynie projektem. Nie ma zatem twardego dowodu, że Sierpc był lokowany na prawie średzkim. Nie jest to ostatecznie takie istotne.

W przeszłości miasta było kilka lokacji, które potwierdzały status społeczności zamieszkałej w tym miejscu, np. lokacja Kazimierza Wielkiego z 1356 r. na prawie magdeburskim czy lokacja Nowego Miasta na prawym brzegu Sierpienicy z roku 1581. Dla naszych przodków od X–XI wieku istnienie porządku prawnego zaczyna mieć podstawowe znaczenie.

Uzyskanie od władcy praw do zamieszkiwania w konkretnym miejscu przez daną grupę ludzi oznaczało przyznanie tej grupie statusu w ówczesnej strukturze społecznej. A prawo jest synonimem ładu, porządku i bezpieczeństwa.

Szczególne znaczenie miało uzyskanie przez zorganizowaną społeczność praw miejskich.

Dlaczego było to takie ważne.

Na to pytanie odpowiemy, jeżeli uświadomimy sobie, co jest istotą miasta? Istota miasta sprowadza się do życia wielu osób na wydzielonej, niewielkiej powierzchni. Następstwem tego jest intensywny kontakt międzyludzki, szybszy przepływ myśli, większa zdolność współdziałania.

Miasto to wzrost możliwości bezpiecznego bogacenia się, wygodniejszego życia. Także pasożytowania na cudzy koszt, co było wykluczone w społeczności wiejskiej.

Życie w mieście daje korzyści tym wszystkim, którzy są w obrębie jego murów.

Dało się zauważyć paradoksalne zjawisko, które podsumowuje średniowieczne powiedzenie: *Stadtluft macht frei* – powietrze miejskie czyni wolnym. Czyli wolnym się czuł ten, kto był zamknięty w murach miasta.

Na tempo rozwoju Sierpca we wczesnym średniowieczu miała wpływ polityka książąt płockich.

Bardzo szybko Sierpc stał się miastem prywatnym, bo od około 1375 roku jest własnością Jaśka Pilika herbu Rogala.

Szczególną rolę w historii Sierpca odegrała rodzina Sieprskich herbu Prawdzic, rządząca tu w latach 1400–1572. W mieście prywatnym władza książęca była słaba. Stąd w Sierpcu urzędował kasztelan, a nie starosta.

Na przyspieszenie rozwoju miasta wpłynął rok 1483, rok objawienia się w Sierpcu Matki Bożej. Objawienie zostało potwierdzone licznymi uzdrowieniami, a nawet powrotami do życia osób zmarłych.

Nastąpił intensywny, trwający półtora wieku ruch pielgrzymkowy do Sierpca ze wszystkich stron Rzeczypospolitej, co przyniosło miastu zamieszanie. Z tego okresu pochodzą nasze późnorennesansowe kościoły.

Od II połowy XVII wieku Sierpc nie miał szczęścia.

Fatalnie na jego rozwoju odbiła się 100-letnia obecność Rosjan: od 1815 do 1915 r. Dla Petersburga Sierpc to skraj Imperium graniczącego z Prusami, który powinien być jak najbardziej zaniedbany. A więc żadnych inwestycji w drogi, w kolej żelazną (najbliższa stacja była w Mławie – 60 km na północny wschód). Żadnego przemysłu. Polityki carskiej nie równoważyła decyzja z 1870 r. o przywróceniu Sierpcowi rangi miasta powiatowego.

W okresie II Rzeczypospolitej o Sierpc zadbał rząd. Nasze miasto włączono do województwa warszawskiego. Znalazły się pieniądze na budowę linii kolejowych północ–południe i wschód–zachód krzyżujących się w Sierpcu. Nie zlikwidowało to jednak zacofania gospodarczego i biedy mieszkańców.

Po wojnie dbał o nas rząd realnego socjalizmu. Ponownie znaleźliśmy się w województwie warszawskim. Pod koniec lat 60. dostaliśmy ogromną szansę na rozwój, kiedy w ramach uprzemysławiania rolniczego Mazowsza zapadła decyzja o budowie browaru. Browar uruchomiony w 1972 r. oznaczał nowy etap w rozwoju miasta z uwagi na oczyszczalnię ścieków i ciepłownię, które „dał” miastu. Możliwe stało się budowanie bloków z wielkiej płyty.

Ten mocny impuls rozwojowy dla Sierpca ostatecznie przetrwała reforma gierkowska z lat 1973–1975, kiedy Sierpc przestał być miastem powiatowym i znalazł się w województwie płockim po nowym podziale administracyjnym kraju.

Szansą dla miasta okazała się zmiana ustroju w 1989 roku, wprowadzenie zasad gospodar-

ki rynkowej i upodmiotowanie gmin.

Dobre prawo obudziło w ludziach zapał do pracy. Praca przyniosła dobre rezultaty.

Jest wprawdzie obecny w Sierpcu zachodni kapitał, ale o rozwoju Sierpca w nowych warunkach ustrojowych zdecydowali sierpczanie.

Pojawiło się duża grupa utalentowanych osób, która działa w prywatnym biznesie.

Sierpc od 1990 roku zmienił się.

W tej zmianie ma swój znaczny udział władza samorządowa kolejnych kadencji, która zadbała o podniesienie na wyższy poziom cywilizacyjny infrastruktury technicznej i społecznej służącej sierpczanom.

Dobrym przykładem odpowiedzi lokalnej władzy na potrzeby mieszkańców jest zmodernizowany Dom Kultury przekształcony w Centrum Kultury i Sztuki, wspólne dzieło obecnego burmistrza i radnych V i VI kadencji.

Nie byłoby to możliwe bez udziału środków unijnych i współpracy z Marszałkiem Województwa Mazowieckiego – Panem Adamem Struzikiem.

Sierpc, położony na skraju Mazowsza Płockiego, nie ma takich bogactw naturalnych, których wykorzystanie pozwoliłoby na zbudowanie jego wyjątkowej pozycji w regionie.

Te bogactwa są wciąż te same: woda i produkty rolne, które można przetworzyć.

Położenie Sierpca na skrzyżowaniu szlaków komunikacyjnych może okazać się dla nas w przyszłości korzystne.

Cud, który wpłynął na rozwój miasta, zdarzył się raz i to dawno.

Na co więc liczyć?

Na ludzi.

Największym bogactwem Sierpca są ludzie.

Możemy być dumni z dokonań naszych przodków z czasów świetności, a w trudnych, trwających wieki niekorzystnych okresach, po prostu z ich umiejętności przetrwania.

Możemy być dumni z nas, współcześnie żyjących, uczestniczących w procesie przyspieszonych przemian, których celem jest dobro mieszkańców miasta.

Wiele zostało zrobione, ale im większe dokonania, tym większa skala potrzeb.

Od 22 lat nieprzerwanie mamy poczucie, że uczestniczymy w wydarzeniu niezwykłym.

Wpływamy realnie na życie Sierpca i jest to wpływ pozytywny.

I niech ta perspektywa trwających przeobrażeń będzie jak najdłużej przed miastem otwarta.

690 YEARS OF SIERPC – ANNIVERSARY REFLECTIONS

Summary

Authors presented the outline history of Sierpc and the course of anniversary celebrations.

WSPÓŁCZESNY SIERPC

Abstrakt

Autorzy przedstawili obraz rozwoju Sierpca od II poł. XX wieku akcentując przy tym rolę mieszkańców miasta.

Słowa kluczowe: Sierpc, inwestycje

Sierpc jest dziewiętnastotysięcznym miastem, położonym w północno-zachodniej części województwa mazowieckiego. Peryferyjne położenie, z dala od centrum administracyjnego, a przede wszystkim ponad stuletni zabór rosyjski oraz szereg innych uwarunkowań historycznych, spowodowały, że w drugiej połowie XX wieku Sierpc znalazł się w gronie miast zaniedbanych gospodarczo i praktycznie bez żadnej infrastruktury technicznej.

W latach powojennych, szczególnie siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, powstało szereg znaczących zakładów przemysłowych, z istniejącymi do dziś – browarem i słodownią. Na ich przede wszystkim potrzeby, wybudowano oczyszczalnię ścieków i kolektor magistralny, obsługujący centralne segmenty miasta, w tym osiedle spółdzielcze. Uznać je należy za znaczące osiągnięcie tamtych czasów, gdyż chroniczny brak mieszkań był problemem szczególnie dokuczliwym. Pogłębiała go dominująca zabudowa drewniana, przeważnie niskiej jakości. Centrum miasta „ucywiliżowały” asfaltowe nawierzchnie, a szereg placówek oświatowo-wychowawczych otrzymało nowe obiekty.

Ten znaczący impuls rozwojowy nie był jednak w stanie nadrobić ogromnego zapóźnienia cywilizacyjnego. Dlatego spadek zadaniowy, który przejęły, w 1990 roku, władze samorządowe stanowił trudne wyzwanie. Problemów wymagających pilnego rozwiązania było wiele. Większość miasta była poza zasięgiem kanalizacji sanitarnej, dla wielu jeszcze mieszkańców woda z kranu stanowiła dobro nieosiągalne. Pilnego zajęcia się wymagała infrastruktura drogowa i oświetlenie uliczne.

W ubiegłym roku obchodziliśmy jubileusz dwudziestolecia samorządu miejskiego. Dokonałiśmy, z tej okazji, bilansu osiągniętych efektów. Na pewno nie do końca nas satysfakcjonują. Podobnie jak wielu jeszcze mieszkańców. Zawsze chciałoby się więcej. Zawsze jednak wolę działania limitując czas i pieniądze. Jednak bardzo wiele, uciążliwych dla mieszkańców problemów, udało się rozwiązać. Miasto wzbogaciło się o ponad 22 kilometry kolektorów sanitarnych i przyłączy oraz około 50 kilometrów rozbudowanej i zmodernizowanej sieci wodociągowej. Dzięki podjętej rozbudowie i modernizacji, dysponujemy nowoczesną oczysz-

czalnią ścieków. Na poddawanych, podobnym zabiegom, Składowisku Odpadów Komunalnych w Rachocinie powstała bezpieczna kwatera do składowania wyrobów azbestowych. W niedługim czasie zostanie tam uruchomiona mechaniczna sortownia odpadów. Inwestycje te rozwiązują bardzo ważne dziś problemy z zakresu ochrony środowiska, wychodząc naprzeciw rygorystycznym wymogom unijnym.

W minionych dwóch dekadach sierpeckie placówki oświatowo-wychowawcze pozyskały rozbudowaną i zmodernizowaną bazę lokalową i dydaktyczną. W tym czasie przybyły także kilometry, o twardej nawierzchni, dróg, chodników i wiele parkingów.

To tylko najważniejsze z katalogu zrealizowanych zadań. Wymagały ogromnego wysiłku planistyczno-inwestycyjnego i dużych nakładów. Mogliśmy je podjąć dzięki pozyskiwanym, preferencyjnym środkom zewnętrznym. Przed nami kolejne zadania. Będziemy je sukcesywnie rozwiązywać.

Budując Sierpc jutra, nie możemy gubić z pola widzenia jego przeszłości – niezwykle bogatej historii i ludzi, którzy ją tworzyli. Bo to nasze korzenie i fundament tożsamości. To warunek budowania więzi w miejscu zamieszkania. Bez tego miasto staje się, dla jej mieszkańców, jedynie noclegownią.

Możemy i powinniśmy być dumni z naszej historii. Sierpc należy bowiem do najstarszych grodów Mazowsza Płockiego. Prawa miejskie otrzymał w 1322 roku, jednak odnotowane wzmianki o nim są o wiele wcześniejsze.

Od początku swego istnienia, aż po lata sześćdziesiąte XIV wieku, był własnością księżęcą i królewską. Od XV wieku staje się miastem prywatnym. Po właścicielach – Sieprskich – przejmuje nazwę.

W wiekach XIV–XVI Sierpc jest niezwykle silnym ośrodkiem rzemiosła i handlu. Utrzymywał kontakty handlowe z Zakonem Krzyżackim i nadwiślańskimi miastami. Na całym Mazowszu powszech-

Burmistrz Sierpca Marek Kośmider

nie znane było i wysoko cenione piwo z sierpeckich browarów. Jeszcze dalej sięgała sława miejskich sukienników. Wysoką jakość ich wyrobów zauważył i wyróżnił król Zygmunt Stary.

Dynamiczny rozwój Sierpca, zaliczanego do najludniejszych miast mazowieckich, przerwał potop szwedzki. Podzielił los innych grodów i do dawnej świetności już nie powrócił.

Nigdy, w ciągu całej historii, nie brakowało w Sierpcu ludzi myśli i czynu. Wielu zaznaczyło chlubnie swój udział daleko poza granicami tej ziemi. Stawiali się licznie, gdy trzeba było dać odpór wrogowi. Walczyli z najeźdźcą szwedzkim, byli przy Kościuszcze, w powstaniu listopadowym i styczniowym. Byli na frontach obu wojen.

Ta ziemia wydała wiele świątłych umysłów, ludzi, którzy, w czasach nawet najtrudniejszych, motywowani poczuciem obywatelskiej odpowiedzialności, oddawali się działaniom społecznikowskim i oświatowym. Do takich należeli na pewno inicjatorzy i członkowie, powołanego przed stu laty, sierpeckiego oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego.

W Sierpcu, od dawna, żywa jest potrzeba dokumentowania swojej przeszłości i ludzi, którzy ją tworzyli. Z tych przesłanek wyrasta ożywiona działalność twórcza, wydawnicza i popularyzatorska. Co roku, niemalże, pojawiają się nowe pióra. Te formy działalności z pomyślnym skutkiem realizuje sierpecki oddział Towarzystwa Naukowego Płoc-

kiego, Biblioteka Miejska i Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej. Materiałnym wyrazem aktywności intelektualnej sierpczan jest ponad sto druków zwartych, znajdujących się w zasobach Biblioteki Miejskiej.

Takie działania zawsze popiera i wspiera finansowo samorząd miejski. To te przesłanki zdecydowały o powołaniu Pracowni Dokumentacji Dziejów Sierpca.

Przekazywana obecnie publikacja „Sto lat sierpeckiego oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego” jest dopełnieniem wiedzy o naszej lokalnej historii. Cennym tym bardziej, że odkrywa praktycznie nieznaną jej kartę. Cennym nie tylko dzięki walorom poznawczym, ale przede wszystkim płynącemu z niej przesłaniu, że warto i trzeba podejmować służący dobru wspólnemu trud.

Zarządowi Sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego i wszystkim, którzy do wydania tej książki się przyczynili, serdecznie gratuluję i składam wyrazy uznania i szacunku. Zaś mieszkańców Sierpca zachęcam do jej lektury. Bo warto, dla wiedzy i refleksji.

Stanisław Majchrzak

CONTEMPORARY SIERPC Summary

The authors presented the development of Sierpc from the mid XX century accentuating the role of the townspeople.

Od lewej w pierwszym rzędzie: ks. dziekan Andrzej Więckowski, organizatorzy Marek Chrzanowski – przewodniczący Rady Miasta, w drugim rzędzie od lewej: ks. prof. Tadeusz Żebrowski, ks. kanonik Marian Orzechowski, Marek Kośmider – burmistrz m. Sierpca, Stanisław Majchrzak – rzecznik prasowy burmistrza, Wojciech Wiśniewski – członek TNP Fot. W. Pulkowski

DRZWI PŁOCKIE JAKO SYMBOL WIARY

Abstrakt

Kazanie wygłoszone przez Dyrektora Muzeum Diecezjalnego ks. kan. mgr. Stefana Cegłowskiego, 26 lutego 2012 r. w Płockiej Katedrze na mszy św. o godz. 10⁰⁰ w I Niedzielę Wielkiego Postu, (Ewangelia wg św. Marka 1,12–15) w trzydziestą rocznicę poświęcenia Drzwi Płockich.

Słowa kluczowe: Wiara, Jakub Chojnacki, Drzwi Płockie, Brama, TNP

Czcigodni Księża, Drodzy Radiosłuchacze, Siostry i Bracia.

W płockiej katedrze, jak również i w całym Kościele, słyszymy dzisiaj, w pierwszą Niedzielę Wielkiego Postu, słowa: „Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię”. Nawrócenie zakłada przemianę, a przemiana to przejście od tego, co znamy do tego, co nieznanne. Często stajemy w swoim życiu na progu takiej przemiany - boimy się, bo może to nawrócenie nas ograniczy, ograbi z czegoś, sprawi, że nie będziemy „wolni”...

Nieraz z obawy przed czymś nowym zamykamy się w sobie, zatrzasujemy za sobą drzwi – tymczasem przesłanie dzisiejszej ewangelii mówi nam wyraźnie:

Nawracajcie się i wiercie w Dobrą Nowinę;
Nawracajcie się wierząc ewangelii.

Jedno bez drugiego – nawrócenie bez wiary – nie ma sensu.

Siostry i Bracia

To wspomniane wcześniej nawrócenie, przekroczenie progu, kieruje nasze myśli do tego, co jest fizycznym wyrażeniem idei przejścia, ku **Drzwiom**. Jest ku temu okazja, gdyż 28 lutego 1982 roku, a więc przed bez mała trzydziestu laty, uroczystie poświęcono replikę Romańskich Drzwi Płockich w naszej płockiej katedrze. Uczynił to ówczesny arcybiskup Józef Glemp wraz z Biskupem Płockim Bogdanem Sikorskim. To poświęcenie ukoronowało wysiłek wielu osób, które przez swe starania doprowadziły do tego, iż zabytkowe Drzwi niejako powróciły do Płocka.

Nie można tu nie wspomnieć wielce zasłużonego dla miasta Płocka, wieloletniego prezesa Towarzystwa Naukowego w Płocku, Pana doktora inżyniera Jakuba Chojnackiego – Sierpczanina, który odkąd zobaczył gipsową kopie tych Drzwi w roku 1970 w Muzeum Historycznym w Moskwie z błędnym opisem, powziął myśl, aby i dla naszego miasta wykonać replikę tychże Drzwi, i aby one zawisły tu w katedrze. W przedmowie do dzieła „Płock. Monografia Historycz-

na”, abp Nowowiejski, dziś już błogostawiony, zapisał: „Poprzednicy autora tej książki utorowali mu [Abp Nowowiejskiemu] drogę do jej napisania. Tak samo książka ta kiedyś posłuży za wskazówkę przyszłemu badaczowi”. I dalej; „Droga przeszłości, co stoisz za nami, jakże miło z tobą przebywać! Zapach życia i pracy twojej, jakże drogim jest dla tych, co otrzymali w spuściznie imię Mazura i Płocczanina”. Można powiedzieć, że słowa Arcybiskupa sprawdziły się w stosunku do Jakuba Chojnackiego, który właśnie z tego dzieła Drzwi Płockie poznawał.

I tak, kopię z brązu Romańskich Drzwi Płockich, dzięki usilnym i trwającym ponad jedenaście lat staraniom Prezesa Jakuba Chojnackiego i całego Zarządu Towarzystwa Naukowego Płockiego, wykonały Oddziały Pracowni Konserwacji Zabytków w Szczecinie i w Warszawie w latach 1978–1981 w Pracowni Konserwacji Metalu w Warszawie. Nadzór konserwatorski nad ich wykonaniem prowadził dr Janusz Krauze z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Drzwi nasze ważą 2400 kg, z tego 500 kg to podkład dębowy. Adaptacja portalu do przyjęcia nowych Drzwi została rozpoczęta 1 lipca 1981 roku, polegała ona na podwyższeniu ościeży o 34 cm, zaś szerokość otworu pozostawiono bez zmian. Po prostu Drzwi pasowały; mówiono wówczas, że Drzwi wróciły na ich dawne miejsce. Montaż zawieszenia, którym kierował Pan inż. Janusz Balski, odbył się w poniedziałek 23 listopada 1981 roku w ciągu niespełna dwóch godzin. I tak kopia Drzwi Płockich, która jest darem Rządu Polskiego na rzecz Bazyliki Katedralnej, zawisła w katedrze. Jej wartość to 6 mln ówczesnych złotych, z czego 4,5 mln ofiarowała Płocka Petrochemia.

Pisząc o brązowych Drzwiach Płockich w 1971 roku Kazimierz Askanas zaznaczył: „Zabytki przeszłości stanowią tym cenniejsze ogniwo więzi współczesności z tradycją, im lepiej i powszechniej są udostępniane”; tak więc potoczyły Drzwi Płockie tradycję ze współczesnością, gdyż szybko stały się ikoną naszego miasta.

Siostry i Bracia

O Drzwiach Płockich można by mówić wiele, pozwólcie, że przypomnę kilka wydarzeń z nimi związanych. Niektóre z nich są dobrze udokumentowane inne to hipotezy. Drzwi Płockie powstały pomiędzy 1152 a 1154 roku w Magdeburgu na zamówienie biskupa Aleksandra z Malonne, o czym świadczy postać biskupa na nich umieszczona i stosowny napis ALEXANDER EPC DE BLUCICH (Aleksander biskup Płocki). Wykonał je Riquin, gdyż przy figurze odlewnika na dole lewego skrzydła możemy przeczytać; *Riquin me fecit.* (co oznacza Riquin mnie [drzwi] stworzył). Być może w 1262 roku, pod nieobecność Księcia Siemowita I odwetowy najazd Litwinów i Prusów spustoszył Płock, i prawdopodobnie wówczas Drzwi zostały zrabowane. Nie do końca wiadomo jak Drzwi znalazły się w Nowogrodzie, sądząc po dodanych napisach wykonanych cyrylicą, są one w Soborze Sofijskim od około XIV wieku.

Ostatnio demontowane były w 1941 roku w z powodu zbliżającej się linii frontu. Te podróże, demontaże i scalanie sprawiły, że początkowy układ tablic (scen) uległ zatarciu. Ks. prof. Ryszard Knapiński w swej pracy doktorskiej, odtworzącej pierwotny układ ikonograficzny i ikonologiczny, doszedł do wniosku, że w Drzwiach Płockich zawarte jest WYZNANIE WIARY. Poszczególne zdaniom Składu Apostolskiego odpowiadają odpowiednie sceny ze Starego i Nowego Testamentu. Dodatkowo przedstawiono na Drzwiach walkę cnót z występkami, to zaś było ilustracją do Psychomachii, średnio-wiecznego dzieła Prudencjusza.

Siostry i Bracia

Czy dzisiaj symbole i idee sprzed 860 laty mogą nam jeszcze coś powiedzieć?

Sądzę, że tak trzeba odwołać się jednak do tekstów biblijnych i teologicznych, spróbować, na ile jest to możliwe, na nowo odkryć bogactwo symboli tekstu i obrazu. Z pewnością nie uda się to w czasie tego kazania, zatem tylko kilka ogólnych uwag.

Po pierwsze Jezus powiedział o sobie: „Ja jestem BRAMĄ. Jeżeli ktoś wejdzie przeze mnie, będzie zbawiony” (J 10,9). a zatem: przez drzwi się wchodzi – to oczywiste stwierdzenie, – ale, o jakie Drzwi tu chodzi i o jakie przejście? ...

Drzwi coś OTWIERAJĄ I ZAMYKAJĄ, dzieląc świat na ZEWNĘTRZNY I WEWNĘTRZNY, ZNANY I NIEZNANY. Są granicą DWÓCH ŚWIATÓW. Niektórym WEJŚCIE będzie wzbronione innym dozwolone. Drzwi strzegą jakiejś tajemnicy, w najgłębszym sensie oznaczają przejście ze ŚWIATA DOCZESNEGO DO WIECZNEGO. Drzwi mają również strzec bezpieczeństwa i nie naruszalności majątku. Mówimy również w sensie rozszerzonym o drzwiach jako o BRAMIE do

Dr inż. Jakub Chojnacki – Prezes TNP w latach 1968–2002

NIEBA i PIEKŁA w naszej kulturze świetnie to ukazał Dante w *Boskiej komedii*.

Siostry i Bracia

W tym podstawowym stwierdzeniu Jezusa: Ja jestem Bramą, wyraża się nie tylko symbolika DRZWI. Patrząc na kontekst dzisiejszej ewangelii dostrzeżemy, że Jezus najpierw przygotowywał uczniów, do tego aby zrozumieli prawdę, że właśnie ON jest tym zapowiadzianym MESSJASZEM, a dalej, iż JEST również jestem BRAMĄ. Kto przez nią przejdzie będzie bezpieczny.

My, zapewne co tydzień, przechodzimy przez Drzwi Płockie, DRZWI, które symbolizują Chrystusa, wchodzimy do świątyni, zbieramy się w niej właśnie OWCZARNIA. Przez bramę wchodzi pasterz, aby wyprowadzić OWCE na pastwisko, czyli dać nam pokarm i chronić.

Czy tak spostrzegam moje wejście do ŚWIĄTYNI?

Czy tak rozumiem moje wyjście z Chrystusem w świat, gdy świątynię opuszczam? Czy ja w te prawdy wierzę?

Przecież właśnie ta WIARA w obecność Chrystusa, wiara w jego opiekę, chroni od niebezpieczeństwa i ostatecznie przynosi ZBAWIENIE. Czy mam świadomość, że wchodząc do świątyni przez BRAMĘ / DRZWI mogą tu skorzystać z SAKRAMENTU?

Prawda ta wyrażona jest również w symbolice obrzędowo-liturgicznej drzwi. Według nauczania Apostołów „otwierać drzwi” to przyjąć wiarę, np. w Dziejach Apostolskich opisane jest jak

Barnaba i Paweł, kiedy przybyli do Antochii zebrałi miejscowy kościół i opowiedzieli jak Bóg (...) otworzył poganom podwoje wiary (por. Dz 14,27n). W przenośnym sensie również Maryję nazywamy BRAMĄ NIEBIESKĄ w litanii loretańskiej, a w modlitwie. Ave Regina Caelorum zapisani, iż jest ona [Maryja]: Bramą, która jasność zrodziła światu.

W Rzymie, obrzęd otwarcia Porta Sancta, czyli świętych drzwi, rozpoczyna tzw. Rok Święty, który ma ożywić życie religijne.

Wszystkie te stwierdzenia trafnie podsumował św. Augustyn: Dwie zatem są bramy - brama rajy i brama kościoła; przez bramę kościoła wkraczamy do bramy rajy.

Siostry i Bracia

Możemy być dumni, że tak zacne Drzwi zawisły w Płocku ok. dwadzieścia lat wcześniej niż Drzwi Gnieźnieńskie. Możemy śmiało powiedzieć, że były to najstarsze w Polsce, brązowe Drzwi, które głęboko wpisały nasze miasto w KULTURĘ łacińskiej Europy. To dzieło o głębokim znaczeniu teologicznym i symbolicznym, Biblia pauperum, Biblia ubogich i bogatych, analfabetów i uczonych z niezwykle przemyślaną i zilustrowaną historią zabawienia, od grzechu pierworodnego po Sąd Ostateczny. Na Drzwiach jest zapisane wyznanie wiary naszych przodków. Czy jest tam również nasze wyznanie wiary? Nieprzypadkowo obrzęd chrztu świętego, gdzie wyznawana jest wiara, rozpoczyna się właśnie przy drzwiach kościoła. Są zatem nasze Drzwi również i swoistym katechizmem. Jest na nich Adam i Ewa [stworzenie], prorocy Eliasz i Elizeusz [wniebowstąpienie], Boże Narodzenie, ucieczka do Egiptu, wjazd do Jerozolimy i Ukrzyżowanie – ta ostatnia scena wykonana w srebrze ofiarowana była przez rzemieślników z Płocka Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II w czasie jego wizyty w naszym mieście – jest również sce-

na Sądu Ostatecznego; jednym słowem jest tu ujęty początek i koniec życia ludzkiego; jest tu wprowadzenie do życia wiecznego.

Siostry i Bracia, i ostatnia uwaga.

Jesienią rozpoczyna się w Kościele Powszechnym obchody Roku Wiary. Te uroczystości zostały zapowiedziane przez Ojca Świętego Benedykta XVI, w Liście Apostolskim z 11 października 2011 r., pod znamienym tytułem Porta Fidei [Brama Wiary]. Posłuchajmy fragmentu tego listu: „Podwoje wiary” (por. Dz 14, 27) są dla nas zawsze otwarte. Wprowadzają nas one do życia w komunii z Bogiem i pozwalają na wejście do Jego Kościoła. Próg ten można przekroczyć, kiedy głoszone jest Słowo Boże, a serce pozwala się kształtować łaską, która przemienia. Przekroczenie tych podwoi oznacza wyruszenie w drogę, która trwa całe życie. Zaczyna się ona chrztem (por. Rz 6, 4), dzięki któremu możemy przyzywać Boga zwracając się do Niego jako do Ojca, a kończy wraz z przejściem poprzez śmierć do życia wiecznego, które jest owocem zmartwychwstania Pana Jezusa, który wraz z darem Ducha Świętego, pragnął włączyć w Swą własną chwałę tych, którzy w Niego wierzą (por. J 17, 22). Jak trafnie słowa te oddają również idee zawarte na Drzwiach Płockich. Jak nieoczekiwanie nasz zabytek świetnie ilustruje to, co wkrótce stanie się aktualnym tematem rozważań całego Kościoła.

Siostry i Bracia

Możemy być dumni, że posiadamy tak cenne i bogate treściowo w swoich przedstawieniach DRZWI. Nie zapominajmy jednak, co one ukazują. Niech pobudzą one naszą wiarę, niech będą przypomnieniem słów Chrystusa: Nawracajcie się wierząc w ewangelię oraz Ja jestem drzwiami, kto przez nie wejdzie będzie zbawiony.

Amen

THE PŁOCK DOORS AS A SYMBOL OF FAITH.

Summary

A sermon delivered by the Director of the Diocesan Museum Canon Stefan Cegłowski at Płock Cathedral on the 26th of February 2012 at the Holy Mass celebrated at 10.00 on the first Sunday of Lent (Mark 1:12-15) on the thirtieth anniversary of the blessing of the Płock Doors.

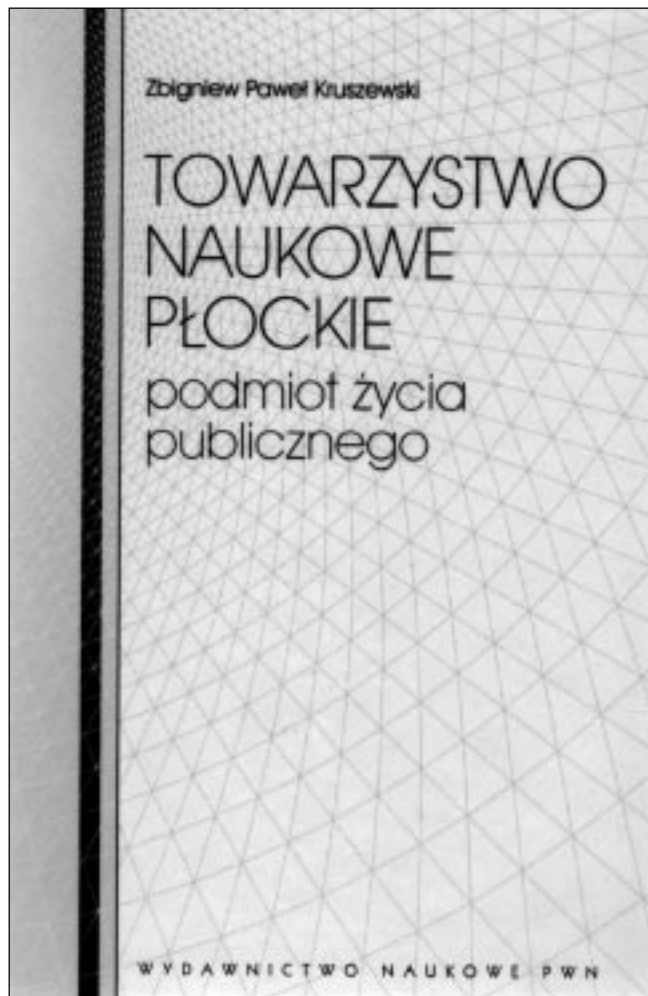
RECENZJA

ZBIGNIEW P. KRUSZEWSKI, *Towarzystwo Naukowe Płockie, podmiot życia publicznego*, PWN, Warszawa 2011, ss. 428.

W końcu 2011 r. na rynku wydawniczym, nakładem Wydawnictwa Naukowego PWN w Warszawie, ukazała się kolejna książka prof. dr. hab. inż. Zbigniewa Kruszeńskiego, prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego zatytułowana *Towarzystwo Naukowe Płockie, podmiot życia publicznego*. Wydrukowana została w twardej oprawie o objętości 428 stron, zilustrowana czarno-białymi zdjęciami. Recenzentami tej publikacji są prof. zw. dr hab. Józef Półturzycki z Uniwersytetu Warszawskiego i prof. zw. dr hab. Witold Wojdyło z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Prof. Zbigniew Kruszeński w swoim dorobku ma ponad 200 prac naukowych. Obok nauk ścisłych zajmuje się problematyką organizacji i pedagogiki w niepaństwowym szkolnictwie wyższym. Jest autorem wielu artykułów i redaktorem prac dotyczących kształcenia studentów i rozwoju kadry naukowej, a także traktujących o roli towarzystw naukowych w podnoszeniu poziomu wiedzy społeczeństw lokalnych. To ostatnie zagadnienie prof. Kruszeński szerzej rozwinął w prezentowanej pracy. Na koncepcję kształcenia ustawicznego spojrzął poprzez pryzmat towarzystw naukowych ogólnych, a głównie Towarzystwa Naukowego Płockiego. Takie ujęcie tematu wynika również z faktu, że Autor łączy funkcję rektora Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku i prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Swoje zamierzenie badawcze Autor określił w tytule pracy, nazywając Towarzystwo Naukowe Płockie „podmiotem życia publicznego”. Podmiot w rozumieniu filozoficznym według definicji *Słownika języka polskiego* to „osoba fizyczna poznająca, przeżywająca, działająca”. Celem towarzystw naukowych jest właśnie m.in. działanie twórcze i edukacyjne dokonujące się poprzez ich członków. Towarzystwa te odgrywają poważną rolę w kształceniu ustawicznym i upowszechnianiu wiedzy, realizując politykę publiczną w tym zakresie. Towarzystwo Naukowe Płockie politykę tę kreuje „poprzez tworzenie struktur i modeli, które ułatwiają działania w sferze publicznej innym członkom społeczeństwa”. Podkreślić przy tym należy, że sam Autor jest osobowością dynamiczną i kreatywną, potrafi podejmować trafione działania marketingowe, wprowadzając TNP na drogę gospodarki rynkowej, co podkreślił we wstępie do publikacji

ks. prof. dr. hab. Michał M. Grzybowski. I co ważne, jest też m.in. inicjatorem Centralnego Okręgu Wiedzy na Mazowszu.

Koncepcja kształcenia ustawicznego nie jest ideą nową. Pojawiła się już w XVIII wieku u czeskiego pedagoga Jana Amosa Komeńskiego w dziele *Pampaedia*. O samokształceniu ustawicznym mówiono w dwudziestolecie międzywojennym. Ale szybszego tempa idea uczenia się przez całe życie nabiera współcześnie. Ma to związek z rozwojem technologii, cyfryzacją, informatyzacją życia, a co za tym idzie, potrzebą ciągłego podnoszenia kwalifikacji przez pracowników. Pojawiają się więc nowe koncepcje oraz nowe wartościowe opracowania na ten temat. Samo pojęcie „pedagogika permanentna” Rada Europy wprowadziła w latach 70. ubiegłego wieku. Terminem tym określone zostały takie procesy, jak: kształcenie, stałe poradnictwo edukacyjne, samokształcenie przy zastosowaniu no-

woczesnych technik komunikacyjnych. W ostatnim raporcie UNESCO pod redakcją Jacquesa Delorsa metoda ta uznana została za jedną z dwu naczelnych zasad edukacji XXI wieku.

Studium prof. Kruszewskiego składa się z sześciu rozdziałów, bibliografii, spisu tabel, wykazu ilustracji, indeksu nazwisk, streszczenia w języku angielskim oraz dziewięciu aneksów.

Rozdział pierwszy omawia rolę nauki i edukacji ustawicznej w społeczeństwie wiedzy. Są w nim podjęte kwestie etymologiczne i semantyczne nauki oraz edukacji permanentnej. Istotą edukacji ustawicznej jest wychowanie człowieka nowego typu, „człowieka nowoczesnego, twórczego, dynamicznego, mobilnego, doskonałego się, człowieka otwartego na zmiany, potrafiącego zmieniać warunki życia i doskonalić je dla dobra społeczeństwa”. Zaprezentowane zostały tu również badania światowe i krajowe nad edukacją ustawiczną, a także różne poglądy na temat problemów związanych z kształceniem przez całe życie.

Natomiast kolejne rozdziały dotyczą działalności edukacyjnej towarzystw naukowych w Polsce. Mamy tu zarys dziejów Towarzystwa Naukowego Płockiego do roku 2007, łącznie z oddziałami w Sierpcu, Wyszogrodzie i Łęczycy. Omówiona została też działalność edukacyjna TNP w różnych okresach jego funkcjonowania: w latach 1820–1830 i po jego reaktywowaniu w 1907 r. Autor zreasumował dotychczasowe opracowania dotyczące historii TNP. Opisano szczegółowo liczne inicjatywy edukacyjne Towarzystwa poczynając od 1907 r.: posiedzenia naukowe, odczyty, wystawy, działalność wydawniczą i popularyzatorską. Rola edukacyjna TNP ściśle zespolona jest z funkcjonowaniem Biblioteki im. Zielińskich. Ważną inicjatywą w kształceniu ustawicznym jest też seminarium doktoranckie prowadzone przez Towarzystwo nieprzerwanie od 1970 r.

Autor dokonał także skrupulatnych wyliczeń inicjatyw edukacyjnych TNP w formie tabel i diagramów, obrazujących ich dynamikę w poszczególnych latach zarówno w okresie międzywojennym jak i w latach po 1945 r. Przykładowo – najwięcej odczytów wygłoszono w 1980 r. i w 2006 r., najwięcej wystaw zorganizowano w 2004 r., a publikacji zwartych wydano w 1970, 1980 i 2008 r. po dziesięć, gdy zaś w latach 1945–1953 nie wydano w TNP żadnej pozycji książkowej.

Pisząc o Towarzystwie Naukowym Płockim trudno pominąć jego nadrzędną rolę, jaką jest upowszechnianie wiedzy o regionie. Zagadnienie to omówione zostało w rozdziale piątym. W części tej Autor przypomniał początkowe badania dotyczące regionu w latach 1820–1830, wyeksponował związek Towarzystwa z miastem i

Prof. dr hab. inż. Zbigniew P. Kruszewski – Prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego

regionem, współpracę ze szkołami, popularyzowanie wiedzy o regionie. Podkreślone zostały zasługi ludzi na tym polu zarówno w czasach tworzenia Towarzystwa, w okresie międzywojennym, kiedy to nastąpił rozkwit regionalizmu w Płocku, m.in. za sprawą Aleksandra Macieszy, jak i współcześnie.

Kluczowy i podsumowujący rozważania Autora na temat kształcenia ustawicznego jest rozdział szósty, ukazujący ewolucję edukacyjnej roli Towarzystwa Naukowego Płockiego jako podmiotu życia publicznego. Przedsięwzięcia w zakresie edukacji ustawicznej podejmowane przez TNP przedstawione zostały w oparciu o dokumenty oraz dotychczasowe opracowania na podstawie badań sondażowych przeprowadzonych w 2008 r. Okazało się, że najbardziej popularne wśród inicjatyw i usług Towarzystwa są konferencje i sesje naukowe oraz odczyty, przez większość respondentów ocenione wysoko pod względem ich wartości poznawczej. Stosunkowo małą popularnością cieszą się wśród młodzieży lekcje biblioteczne, choć ich oferta jest bogata. Natomiast ponad 60 proc. ankietowanych stwierdziło, że wydawany od 1956 r. przez TNP kwartalnik „Notatki Płockie” jest na bardzo wysokim poziomie. Podobnie wysoko oceniono wydawnictwa książkowe Towarzystwa.

Dodatkowym dowodem potwierdzającym tezę, że Towarzystwo Naukowe Płockie stanowi podmiot życia publicznego są aneksy, z których czytelnik dowiaduje się w liczbach ile odbyło się po-

siedzeń naukowych, ile wygłoszono interdyscyplinarnych odczytów i referatów, ile zorganizowano wystaw i wydano książek. Podana jest również ich tematyka i zakres badawczy do roku 2007.

Jak wynika z tych ustaleń kwestie związane z kształceniem ustawicznym w aspekcie naukowym pojawiły się w Towarzystwie Naukowym Płockim wraz z powołaniem sekcji pedagogicznej w listopadzie 2004 r. Z inicjatywy członków tej sekcji w 2006 r. odbyła się w TNP sesja naukowa „Aktualność problemów edukacji ustawicznej”, a w 2007 r. Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Możliwości i ograniczenia kształcenia ustawicznego w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem województwa mazowieckiego”.

Towarzystwo Naukowe Płockie od początku skupiało i skupia ludzi nauki i kultury, którzy mają potrzebę pracy społecznej, na niwie naukowej, upowszechniania wiedzy, podnoszenia poziomu wykształcenia społeczeństwa, jego rozwoju, wychowania i popularyzowania wiedzy o regionie. Aneks drugi książki zawiera 28 biografów członków honorowych Towarzystwa, którzy godność tę otrzymali za szczególne zasługi na rzecz tej instytucji.

Aby dokonać uogólnień, opracować syntezy, należy wcześniej przeprowadzić badania szczegółowe, jak uczynił to profesor Kruszewski. Po-

stąpił się przy tym kilkoma metodami badawczymi, oprócz monograficznej, historycznej, etnograficznej zastosował również metody badań społecznych, a zwłaszcza pedagogicznych, m.in. metodologii teorii ugruntowanej, jak wywiady, obserwacje, analiza dokumentów. Praca jest też bogato udokumentowana źródłowo. Autor zgromadził obszerną, bo liczącą 225 pozycji, bibliografię druków zwartych dotyczących towarzystw naukowych oraz kształcenia permanentnego. Uzupełnienie stanowią dane z witryn internetowych.

Opracowanie prof. Zbigniewa Kruszewskiego *Towarzystwo Naukowe płockie, podmiot życia publicznego* jest pozycją ważną i trafioną, przy tym zostało napisane językiem wartkim i klarownym. Stanowi usystematyzowane kompendium wiedzy o Towarzystwie Naukowym Płockim w 190. rocznicę istnienia, a przy tym eksponuje jego najcenniejszą rolę – upowszechniania wiedzy i to w sposób wciąż ewoluujący, tak ważny we współczesnym „społeczeństwie wiedzy”. Cytując prof. Witolda Wojdyłę „prezentowana praca w obecnym kształcie wypełnia przysłowiową niszę badawczą, albowiem do tej pory brak na polskim rynku wydawniczym szerszego systematycznego opracowania monograficznego dotyczącego omawianego zagadnienia”.

Barbara Konarska-Pabiniak

BIBLIOGRAFIA MAZOWSKA PŁOCKIEGO za okres 1 IV – 30 VI 2011 r.

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

- 1. Bibliografia Mazowska Płockiego za okres 1 IV - 30 VI 2010 r.** / oprac. Małgorzata Bielak, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. // Notatki Płockie. – 2011, nr 2/227, s. 55–71
Czasopisma i wydawnictwa ciągłe
- 2. Aktualności Teatru Płockiego** / red. kolegium. – 2011, [R.4], nr marzec–kwiecień, maj–czerwiec. – Płock: Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego, 2011. – Niereg.
- 3. Auto Kurier Płock i region:** dwutygodnik informacyjno-reklamowy. – 2011, [11], nr 7(351)–12(356). – Płock: [b.w.], 2011. – Dwutygod.
- 4. Bibliotekarz Płocki:** biuletyn informacyjno-metodyczny / [red. zespół]. – 2011, [R. 17], nr 1. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2011. – Półroc. – ISSN 1234-1215
- 5. Biuletyn:** kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku / red. nac. Joanna Sokółowska. – 2011, [R.21], nr 1 (109). – Płock: OIL, 2011. – Kwart. – ISSN 1509-0051
- 6. Echo Mochowa:** Biuletyn Informacyjny Samorządu Gminnego / red. zespół. – 2011, nr 54 (kwiecień). – Mochowo: Urząd Gminy, 2011. – Niereg.
- 7. Edukacja Otwarta** / Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica; [red. nac. Anna Frąckowiak]. – 2011, [R. 10], nr 1. – Płock: SWPW, 2011. – Półroc. – ISSN 1642-5227
- 8. Express Płocki** / red. nac. Rafał Wereszczaka. – 2011, nr 14–26. – Płock: Milenium Media, 2011. – Tyg. – ISSN 2080-3850
- 9. Express Sochaczewski** / red. nac. Jerzy Szostak. – 2011, nr 14–26. – Sochaczew: Milenium Media, 2011. – Tyg. – ISSN 164353X
- 10. Express Tumski** / red. zespół. – 2011, [R. 2], nr 1–4. – Płock: Stowarzyszenie Przyjaciół Muzeum Mazowieckiego, 2011. – Rocz.
- 11. Extra Wiadomości plocek.pl** / red. nac. Anna Lewandowska. – 2011, nr 14–20. – Płock: Plocek.pl Sp. z o.o., 2011. – Tyg. – ISSN 2082-5633
- 12. FanFary:** Czasopismo Parafii św. Bartłomieja w Płocku / Red. zespół, opiekun ks. Wojciech Kruszewski. – 2011, [R.7], nr 1(34), 2(35). Płock: Parafia św. Bartłomieja, 2011. – Niereg.
- 13. Fundusze Europejskie dla Mazowsza:** Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007–2013 / red. Ilona Nasiadka, Dorota Obzejta-Zbikowska, Maciej Martyniak. – 2011, [R. 2], nr 2. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2011. – Kwart. – ISSN 2082-3517
- 14. Fundusze Europejskie dla Rozwoju Mazowsza:** Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007–2013 / red. Ilona Nasiadka, Magdalena Kubacz, Michał Nędziałak. – 2011, [R. 2], nr 2. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2011. – Kwart. – ISSN 2082-3436
- 15. Gazeta Łącka:** Informator Urzędu i Rady Gminy w Łącku / red. zespół, przewod. Alicja Zbyszewska. – 2011, [R.17], nr 1(53). – Łąck: UG, 2011. – Niereg.
- 16. Głos Gostynina:** Gostynińska Wspólnota Samorządowa / red. nac. Aleksandra Mrówka. – 2011, nr 2–4. – Gostynin: Gostynińska Wspólnota Samorządowa, 2011. – Mies. – ISSN 2082-2359.
- 17. Głos PSML-W:** 2011, [R. 7], nr 10. – Płock: Płocka Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa, 2011. – Niereg.
- 18. Głos Słupna:** Gminny Biuletyn Informacyjny / red. Emilia Adamkowska. – 2011, [R.7], kwiecień (nr 23). – Słupno: UG, 2011. – Niereg.
- 19. Gościniec Sztuki:** magazyn artystyczno-literacki / red. nac. Andrzej Dorobek. – Nr 1/16, R. 15(2011). – Płock: Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki, 2011. – Półroc. – ISSN 1505-5299
- 20. Gość Niedzielny:** tygodnik katolicki / red. nac. ks. Marek Gancarczyk. – 2011, R. 88, nr 13–25. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2011. – Tyg. – ISSN 0137-7604
Zawiera dod. „Gość Płocki”
- 21. HarcWięści Płockie:** magazyn Hufca ZHP Płock / red. nac. Małgorzata Foliński. – 2011, [R.3], nr 8. – Płock: Harcerski Krąg Akademicki „Feniks”, 2011. – Niereg.
- 22. Humanizacja Pracy** / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku; [red. nac. Danuta Walczak-Duraj]. – 2011, nr 2(260). – [S.l.]: FHP; Płock: SWPW, 2011. – Dwumies. – ISSN 1643-7446
- 23. Kontakt:** Biuletyn Informacyjny Burmistrza i Rady Miejskiej w Drobinie / red. nac. Sławomir Wiśniewski. – 2011, nr 79. – Drobin: UMiG, 2011. – Kwart. – ISSN 1730-8208
- 24. Kronika Mazowiecka:** Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red. nac. Elwira Kasprzak. – 2011, [R. 9], nr 4(98)–6(100). – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2011. – Mies. – ISSN 1730-749X
- 25. Kurier Sierpecki** / red. nac. Anna Matuszewska. – 2011, [R. 3], nr 14–26. – Sierpc: Mazowiecka Agencja Prasowa, Klaudiusz Kwieciński, 2011. – Tyg. – ISSN 2080-1556
- 26. Lokalna Gazeta Kutna i Regionu:** plus Łęczycza, Gostynin / red. nac. Patryk Ślęzak. – 2011, [R. 3], nr 100–112. – Kutno: „IMEDIA”, 2011. – Tyg. – ISSN 2080-2269
- 27. M jak Miszewko** / red. zespół. – 2011, [R.6], nr 4(54)–6(56). – Miszewko Strzałkowskie: Parafia św. Mikołaja, 2011. – Mies.
- 28. Małachowiak:** Biuletyn Towarzystwa Wychowawców, Wychowawców i Przyjaciół Gimnazjum i Liceum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku / red. Kolegium. – 2011, [R.5], czerwiec. – Płock: TWWiPGiLMSM, 2011. – Rocz. – ISBN 978-83-62201-01-3
- 29. Mariawita:** pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów / red. Kolegium. – 2011, [R. 53], nr 4–6. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2011. – Mies. – ISSN 0209-3103
- 30. Mazowiecka Szwajcaria:** bezpłatne pismo społeczno-kulturalne Towarzystwa Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica / red. nac. Andrzej Dwojnych. – 2011, nr 2(17)–3(18). – Brudzeń Duży: TPGb, 2011. – Dwumies. – ISSN 1642-9214.
- 31. Mazowiecki Rynek Pracy:** Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2011, [R. 8], nr 2(40), 3(41). – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2011. – Dwumies. – ISSN 2082-856X
- 32. Mazowsze:** Studia Regionalne / red. nac. Zbigniew Strzelecki. – 2011, nr 6. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2011. – Niereg. – ISSN 1689-4774
- 33. Meritum:** Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nac. Janina Ziętek. – 2011, [R. 6], nr 2(21). – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2011. – Kwart. – ISSN 1896-2521
- 34. Miesięcznik Pasternicki Płocki:** organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Dariusz Majewski. – 2011, [R. 95(105)], nr 4–6. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2011. – Mies. – ISSN 0209-3642
- 35. Miesięcznik Politechniki Warszawskiej:** Pismo Społeczności Akademickiej PW / red. nac. Iwona Kolińska. – 2011, [R. 14], nr 4(160)–6(162). – Warszawa: Politechnika War-

- szawska, 2011. – Mies. – ISSN 1640-8411
- 36. Na Szlaku Książąt Mazowieckich** / red. Piotr Marczak, Daniel Sukniewicz. – 2011, [R.3], nr kwiecień–czerwiec. – Warszawa: Wydawnictwo Polish Geographic; Wydawnictwo AiR, 2011. – Niereg. – ISBN 978-83-63019-00-6
- 37. Nasz Gostynin:** biuletyn miejski / red. nacz. Barbara Kolarska-Pabiniak. – 2011, nr 4–7. – Gostynin: Gmina Miasta Gostynina. Wydział Promocji Miasta, 2011. – Mies. – ISSN 2081-4364
- 38. Nasz Płock:** bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nacz. Jan Bolesław Nycek. – 2011, [R.8], nr 1–2. – Płock: Wydawnictwo MAROW – Jan Bolesław Nycek, 2011. – Niereg. – ISSN 1713-5484
- 39. Notatki Płockie:** kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nacz. Wiesław Koński]. – 2011, [R. 55], nr 2/227. – Płock: TNP, 2011. – Kwart. – ISSN 0029-389X
- 40. Nowy Płoczanin:** Pismo Ruchu Społecznego Płoczanin. – 2011, [R.1], nr 01. – Płock. 2011. – Niereg.
- 41. Orlen Ekspres:** magazyn wewnętrzny Polskiego Koncernu Naftowego ORLEN Spółka Akcyjna / red. nacz. Renata Krawczyńska. – 2011, R.[12], nr 8–10. – Płock: PKN ORLEN SA, 2011. – Mies. – ISSN 1641-0629
- 42. Oświata Mazowiecka:** Biuletyn Informacyjny Kuratorium Oświaty w Warszawie / red. nacz. Mariusz Dobijański. – 2011, [R. 3], nr 02(06). – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2011. – Kwart. – ISSN 1896-2521
- 43. Parki Krajobrazowe Mazowsza:** Kwartalnik Mazowieckiego Zespołu Parków Krajobrazowych / red. nacz. Jolanta Brzezik. – 2011, [R. 1], nr 1(1)–2(2). – Otwock: Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych, 2011. – Kwart. – ISSN 2083-375X
- 44. Powiat Płocki:** Biuletyn Samorządowy / red. prow. Małgorzata Struzik, Elżbieta Subotowicz. – 2011, nr 47–48/ styczeń–czerwiec. – Płock: Rada i Zarząd Powiatu w Płocku, 2011. – Kwart. – ISSN 1507-6652
- 45. Rocznik Mazowiecki** / [Kolegium red. Krzysztof Braun, Benon Dymek (redaktor)]. – T. 23 (2011). – Warszawa: Mazowieckie Towarzystwo Naukowe w Warszawie: Wyższa Szkoła Rozwoju Lokalnego w Żyrardowie, 2011. – Rocz. – ISBN 978-83-61552-39-0
- 46. Sierpecka Fara:** pismo Parafii p.w. Św. Wita, Modesta, Krescencji. Na prawach maszynopisu / red. zespół. – 2011, nr 4–6. – Sierpc: Parafia p.w. Św. Wita, Modesta, Krescencji, 2011. – Mies.
- 47. Sierpeckie Rozmaitości:** gazeta–magazyn społeczny i historyczno–literacki / red. nacz. Ryszard Suty. – 2011, nr 2. – Sierpc: „Budexpol” Sp. z o.o. 2011. – Kwart.
- 48. Słowo Gozdowa:** biuletyn Wójta i Rady Gminy /red. zespół. – 2011, [R.15], nr 2. – Gozdowo: Urząd Gminy, 2011. – Kwart.
- 49. Tygodnik Płocki** / red. nacz. Tomasz Szatkowski. – 2011, [R. 39], nr 14–26. – Płock: Dziennikarsko–Wydawnicza Spółdzielnia Pracy „AKAPIT”, 2011. – Tyg. – ISSN 0208-6992
- 50. W Duchu i Prawdzie:** katolicka gazeta gostynińska / red. nacz. Janina Przygocka. – 2011, [R. 13], nr 4–6. – Gostynin: Parafia św. Marcina, 2011. – Mies.
- 51. Wiadomości Parafialne** / red. zespół. – 2011, [R.6], nr 52/53 – 54/55. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Miłosierdzia Bożego, 2011. – Mies.
- 52. Wiś Mazowiecka:** Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Warszawie / red nacz. Ewa Gregor-czyk. – 2011, [R. 13], nr 4(134)–6(136). – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2011. – Mies. – ISSN 1507-4714
- 53. Wieści Gminne (Bielsk):** pismo Urzędu Gminy Bielsk. 2011, [R.5], nr 17(1). – Bielsk: Urząd Gminy, 2011. – Niereg.
- 54. Wieści z Ziemi Sochaczewskiej:** Magazyn Informacyjny Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Podsek. – 2011, [R. 4], nr 2(26). – Sochaczew: Starostwo Powiatowe w Sochaczewie, 2011. – Niereg. – ISSN 1898-9756
- 55. Wieści znad Wisły** /red. Ewa Smuk–Stratenwerth, Renata Maślanka. – 2011, [R.18], nr 81/kwiecień. – Grzybów: Stowarzyszenie „Ziarno”, 2011. – Niereg. – ISSN 1643-7810
- 56. Zagraj to Sam:** przeboje w zapisie nutowym / red. nacz. Janusz Wiśniewski. – 2011, [R. 17], nr 1. – Płock: Studio „Bis”, 2011. – Kwart. – ISSN 1231-0980
- 57. Zeszyty Jagiellońskie:** Pismo Uczniów, Nauczycieli i Przyjaciół LO im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku / opiekun zespołu Wiesław Kopeć. – 2011, [R.11], nr 54–60. – Płock: LO im. Wł. Jagiełły, 2011. – Niereg.
- 58. Zeszyty Naukowe** – Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku Filia w Wyszkwowie. – Vol. 51. – Płock: SWPW: Wydawnictwo Naukowe Novum, 2011. – Niereg. – ISBN 978-83-62709-05-2
- 59. Zeszyty Naukowe** – Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku Filia w Wyszkwowie. – Vol. 52. – Płock: SWPW: Wydawnictwo Naukowe Novum, 2011. – Niereg. – ISBN 978-83-62709-06-9
- 60. Znaj:** kwartalnik artystyczno–naukowy: ogólnopolskie pismo Stowarzyszenia Autorów Polskich / [Stowarzyszenie Autorów Polskich. Oddział w Płocku; Krzysztof Bieńkowski red. nacz.]. – Nr 10 (kwiecień–czerwiec 2011). – Płock: SAP OP, 2011. – Kwart. – ISSN 1899-8976
- 61. Źródło wiary:** pismo Parafii Świętego Mikołaja w Gąbinie / red. Beata Żabka. – 2011, [R.6], nr 2. – Gąbin: Parafia Świętego Mikołaja w Gąbinie, 2011. – Niereg.

Poszczególne okręgi i miejscowości Gmina Sierpc

- 62. Przedstawiamy Gminę Sierpc:** inwestycje, zabytki, wydarzenia kulturalno–sportowe. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2011, nr 2, s. 44–53, 60, il. Dot. lat 2007–2010.

Łódź

- ZIENTARA, Wiesława.: Ziemia łódzka = poz. 122

Płock

- 63. PŁUCIENNIK,** Stanisław: Przewodnik po Płocku / [tekst i kalendarium Stanisław Płuciennik; fot. Halina Płuciennik]. – Wyd.2 popr. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2011. – 95, [1] s.: il. (gf. kolor.); 20 cm. – Streszcz. ang. – ISBN 978-83-61193-83-8

Sanniki (gmina)

- 64. NYCEK,** Jan Bolesław (1947–): Gmina Sanniki : Przyroda. Dzieje. Społeczeństwo / [pomysł, układ i tekst] Jan Bolesław Nycek ; [zdjęcia Anna Ziółkowska i Patryk Ziółkowski]. – Płock: Wydawca Marow – Jan B. Nycek, 2011. – 216 s.: il. kolor.; 30 cm. – (Miasta i gminy Północnego Mazowsza). – ISBN 978-83-88779-09-1

Sierpc

- 65. WIŚNIEWSKA,** Maria.: Z dnia na dzień kwiecień–lipiec 2011 / Maria Wiśniewska. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2011, nr 2, s. 4–5, il.

Wyszogród (gmina)

- BIENIEK, Mariusz.: Gmina Wyszogród = poz. 216

Biografie. Pamiętniki. Wspomnienia

- CHOLEWIŃSKI, Karol: Podolszyce – tu wracałem = poz. 71
— (m.a.): 90 lat mojego życia = poz. 90

- 66. RATZ,** Daniel (1948–): Kolegialna. Spacer pierwszy / Daniel Ratz. // Gościńiec Sztuki. – Nr 1/16 (2011), s. 98–98, il.

- 67. Mówią o sobie:** są lepsi od nas: kto Płoczaninem Roku. / Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 102, s. 2, il. Ablewska Ewa, Kozera Anna, Mieszkowicz Paweł, Nych Renata, Rybicka Grażyna. XI plebiscyt na Płoczanina Roku organizowany przez Urząd Miasta Płocka i Gazetę Wyborczą Płock.

- 68. SZYBKOWSKI,** Sobiesław.: Moźnowładztwo i szlachta ziemi gostynińskiej w późnym średniowieczu. Uzupelnienia genealogiczne i prozopograficzne / Sobiesław Szybkowski. // Rocznik Mazowiecki. – T. 23(2011), s. 11–27

- 69. WOŹNIAK**, Hubert.: Płocczanin Roku 2010: zaczynamy po raz 11. / Hubert Woźniak. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 102, s. 1, il.
- Bielecki, Jerzy**
- 70. MOKROWIECKI**, Marek.: Jerzy Bielecki / Marek Mokrowiecki. // *Aktualności Teatru Płockiego*. – 2011, nr marzec–kwiecień, s. [3–4], il.
Jerzy Bielecki – aktor płockiego teatru w latach 1981–2004.
- Cholewiński, Karol**
- 71. CHOLEWIŃSKI**, Karol (1898–1991).: Podolszyce – tu walcą / Karol Cholewiński; [red. Krzysztof Wiśniewski; przypisy Krzysztof Wiśniewski, Zbigniew Chlewiński]. – Płock: Stowarzyszenie Przyjaciół Muzeum Mazowieckiego w Płocku, [2011]. – 115, [1] s.: fot.; 21 cm.
- Gostomski, Bronisław**
- 72. MAŁACHOWSKI**, Adam.: O księdzu Bronisławie: rocznica katastrofy pod Smoleńskiem / Adam Małachowski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 81, s. 2, il.
Ks. Bronisław Gostomski – uczestnik tragicznego lotu na uroczystości katyńskie w 2010 r.
- Guterman, Jakub**
- 73. KOWALSKI**, Rafał.: Lepiej wbij ten nóż w moje serce / Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 127, s. 4, il.
Spotkanie w izraelskim kibucu Ha–Ogen z pochodzącym z Płocka Jakubem Gutermanem.
- Janiszewski, Jerzy**
- 74. LEWANDOWSKA**, Anna.: Płock. Sąd pochodzę: Jerzy Janiszewski – twórca logo polskiej prezydencji w UE / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 109, s. 1, il.
Jerzy Janiszewski – autor logo „Solidarności” z 1980 r. i płockiej prezydencji w UE w 2011 r.
- Krawczyński, Karol**
- 75. WOŹNIAK**, Hubert.: Płockie skrzydła / Hubert Woźniak. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 141, s. 5, il. – (Z płockiego strychu.)
Karol Krawczyński – pilot Dywizjonu 303.
- Kubiak, Dominik**
- **MARCINIAK**, Jola.: Nasz człowiek na Igrzyska Olimpijskie = poz. 294
- Kwiatkowska, Wiesława**
- **MAŁECKA**, Agnieszka.: Obrazy z bogatej wyobraźni = poz. 280
- Lissowski, Ludomir Wincenty**
- 76. SMASZCZ**, Waldemar.: Ks. Ludomir Lissowski w biografii Barbary i Krzysztofa Baczyńskich / Waldemar Smaszcz. // *Sierpeckie Rozmaitości*. – 2011, nr 2, s. 17–20, il.
Proboszcz i dziekan w Sierpcu.
- Lutyński, Roman Wincenty**
- 77. MŚ.**: Doczekał się patrona / mś. // *Tygodnik Płocki*. 2011, nr 17, s. 4, il.
Skwer Romana Wincentego Lutyńskiego – adwokata, działacza ludowy, prezesa TNP, społecznika.
- Łoś, Julia**
- 78. ZIĘTEK**, Maria.: Zasłużony pedagog / Maria Ziętek. // *Głos Gostynina*. – 2011, nr 4, s. 6, il.
Julia Łoś – nauczycielka języka polskiego w Gimnazjum nr 2 w Gostyninie.
- Mazowiecscy (ksiądzeta)**
- 79. GAŚIOROWSKI**, Paweł Bogdan.: Ksiądzeta mazowiecscy (część II) / Paweł Bogdan Gaśiorowski. // *Sierpeckie Rozmaitości*. – 2011, nr 2, s. 21–25, il.
- Mazowiecki, Tadeusz**
- 80. DYBIEC**, Aleksandra.: 11 lat i koniec dzieciństwa: premier Tadeusz Mazowiecki w Płocku / Aleksandra Dybiec. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 134, s. 2, il.
Premier Tadeusz Mazowiecki w Płocku z okazji nadania mu tytułu Honorowego Obywatela Miasta Płocka.
- 81. MAZOWIECKI**, Tadeusz (1927–): Tadeusz Mazowiecki: Honorowy Obywatel Płocka / red. Hubert Woźniak. – Warszawa: „Gazeta Wyborcza”, 2011. – 16 s.: il. (w tym kolor.); 30 cm.
Stanowi dodatek do „Gazety Wyborczej” z 9 czerwca 2011.
- 82. WOŹNIAK**, Hubert.: Tadeusz Mazowiecki Honorowym Obywatel Płocka / Hubert Woźniak. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 82, s. 1, il.
- 83. WOŹNIAK**, Hubert.: W Płocku są moje korzenie / Hubert Woźniak. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 133, dod. Tadeusz Mazowiecki Honorowy Obywatel Płocka s. 2–5, il.
- Mierzyński Witold**
- 84. (LESZ).**: Sto lat dla Witolda Mierzyńskiego: benefis płockiego aktora / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 16, s. 9, il.
- 85. Witold Jan Mierzyński.** // *Aktualności Teatru Płockiego*. 2011, nr marzec–kwiecień, s. [11], il.
- Mikulski (rodzina)**
- **GALICKA**, Izabella.: Moje gostynińskie lata = poz. 120
- Milke, Waclaw**
- 86. ROSTOWSKA**, Małgorzata.: By zbliżyć narody, trzeba zaprzyjaźnić ich dzieci / Małgorzata Rostowska. // *Extra Wiadomości plock.pl*. – 2011, nr 20/38, s. 6, il.
Waclaw Milke we wspomnieniach syna, Andrzeja Milke.
- Nych, Renata**
- 87. SIUTA**, Małgorzata.: Renata Nych Płocczaninem Roku 2010 / Małgorzata Siuta. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 129, s. 1, il.
R. Nych prezes Mazowieckiego Stowarzyszenia Pracy dla Niewidomych „De Facto” w Płocku.
- Olewnik, Krzysztof**
- **KOWALSKA**, Dorota.: Raport Olewnika = poz. 235
- 88. NIEMCZYK**, Zbigniew.: Noc w Drobinie: nowe śledztwo w sprawie śmierci Olewnika / Zbigniew Niemczyk; rozm. przepr. Bogdan Wróblewski. // *Gazeta Wyborcza*. – 2011, nr 93, s. 6–7, il.
Rozmowa z prokuratorem Zbigniewem Niemczykiem, nadzorującym nowe śledztwo w sprawie zabójstwa Krzysztofa Olewnika.
- **SKUBIŚ**, Ireneusz.: Ostrzeżenie przed niemoralnością = poz. 236
- **WRÓBLEWSKI**, Bogdan.: Co ukryta policja = poz. 237
- Papiernik, Wawrzyniec**
- 89. PAPIERNIK**, Cezariusz.: Dziewiętnastoro dzieci dziadka Wawrzyńca / Cezariusz Papiernik, foto Marek Papiernik. // *Sierpeckie Rozmaitości*. – 2012, nr 2, s. 8–10, il.
Wawrzyniec Papiernik mieszkający w Kuskach w gminie Rościszewo w XIX wieku.
- Rychlik, Genowefa**
- 90. (M.A.).**: 90 lat mojego życia: „Przeptacony bilet” w Muzeum Mazowieckim / (m.a.). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 16, s. 11, il.
Zawiera rec. książki: *Przeptacony bilet* / Genowefa Rychlik. – Płock, 2011.
- Sękowska, Zofia**
- **(lesz).**: Wspomnienie o Zofii Sękowskiej = poz. 257
- Skierkowski, Władysław**
- 91. KOWALSKI**, Rafał.: Wypyty, rozpleciny i oczepiny / Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 77, s. 5, il.
Ks. Władysław Skierkowski – pasjonat kurpiowskiego folkloru.
- 92. (LESZ).**: „Moim Kurpikom z Puszczy Zielonej”: ksiądz Grzybowski o księdzu Skierkowskim / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 23, s. 9, il.
Zawiera rec. książki: *Ksiądz Władysław Skierkowski. Etnograf Kurpiowszczyzny 1886–1941* / Miachał Marian Grzybowski. – Myszyniec, 2010.
- Themerson, Stefan**
- 93. KOWALSKI**, Rafał.: Wyspa im. Themersona: przypomniemy sobie prekursora kina awangardowego / Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 92, s. 1, il.
Sprrowadzenie do Płocka pamiątek po Stefanie Themersonie.

Tyszkiewicz, Jolanta

94. **TYSZKIEWICZ, Jolanta.**: Śpiew, czyli mowa uczuć / Jolanta Tyszkiewicz; rozm. przepr. Leszek Skierski. // Znaj. – 2011, nr 10 (kwiecień–czerwiec), s. 97–99, il. Rozmowa z płocczanką, wybitną sopranistką, pedagogiem śpiewu.

Wakulski, Franciszek Ksawery

95. **KONARSKA-PABINIĄK, Barbara.**: Gostynianin – światu: śladem Ksawerego Wakulskiego / Barbara Konarska-Pabiniak. // Nasz Gostynin. – 2011, nr 7, s. 4–5, il.

Zglenicki, Witold

96. **CHODUBSKI, Andrzej Jan (1952–).**: Górnik, geolog Witold Zglenicki [1850–1904]: „Polski Nobel” / Andrzej Jan Chodubski. – Wyd. 2 poszerz. – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2011. – 190 s.: faks., fot., portr.; 21 cm. – Streszcz. ang. i niem. – ISBN 978-83-60348-24-6

Zieliński, Gustaw

97. **STOGOWSKA, Anna Maria.**: Czas poety Gustawa Zielińskiego (1809–1881) – pobyt na syberyjskim zesłaniu / Anna Maria Stogowska. // Znaj. – 2011, nr 10 (kwiecień–czerwiec), s. 86–91

Zieliński, Janusz

98. **PORTALSKI, Mariusz.**: Profesor Janusz Zieliński odznaczony przez Prezydenta RP: kronika / Mariusz Portalski. // Notatki Płockie. – 2011, nr 2/227, s. 53–54, il.

Żmijewski, Lech

99. **ŻMIJEWSKI, Lech.**: Jeździłem na koniu generała Andersa [cz. I]: opowiada Lech Żmijewski / Lech Żmijewski. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2011, nr 2, s. 27–29, 38–39, il.

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Hydrologia

- **CHODUBSKI, Andrzej Jan.**: Górnik, geolog Witold Zglenicki [1850-1904] = poz. 96
100. **MRÓWKA, Piotr.**: Czekają na opinię Komisji Europejskiej – terminy wymagają poprawek / Piotr Mrówka. // Express Płocki. – 2011, nr 23, s. 11, il. „Termy Gostynińskie”.

Roślinność. Zwierzęta

101. **JOL.**: Dąb Chrobry w Białoobrzegach / Jol. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 25, s. 12, il.
102. **LEWANDOWSKA, Anna.**: O tacie Tadeuszu, który zoo w Płocku założył / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 111, s. 4–5, il. – (Z płockiego strychu.) Tadeusz Borkowski założyciel płockiego ZOO.
- **LEWANDOWSKA, Anna.**: Odpocznij w dworskim stylu = poz. 289
103. **MŚ.**: Zoo – duma Płocka / mś. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 20, s. 6, il. Obchody 60-lecia Miejskiego Ogrodu Zoologicznego.
104. **NIWELIŃSKI, Aleksander.**: Chciałbym mieć hodowlę słoń... / Aleksander Niweliński; rozm. przepr. Marcin Śmigiel-ski. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 21, s. 18, il. Rozmowa z dyrektorem Miejskiego Ogrodu Zoologicznego z okazji 60-lecia placówki.
105. **ROSTOWSKA, Małgorzata.**: Dzięki wiewiórcze, jeżowi i sowie: 60 lat zoo w Płocku / Małgorzata Rostowska. // Extra Wiadomości płocke.pl. – 2011, nr 18/36, dod. Extra TV, s. V, il.

Ochrona środowiska

106. **RYNCARZ, Ludwik.**: Brudzeński Park Krajobrazowy / Ludwik Ryncarz. // Parki Krajobrazowe Mazowsza. – 2011, nr 1, s. 10–11, il.
107. **RYNCARZ, Ludwik.**: Zarys historii i walory kulturowe regionu BPK: Brudzeński Park Krajobrazowy / Ludwik Ryncarz. // Parki Krajobrazowe Mazowsza. – 2011, nr 2, s. 12–13, il.
108. **WĄSIK, Sławomir.**: Płazy i gady Mazowieckiego Zespołu Parków Krajobrazowych / Sławomir Wąsik. – Warszawa: Wy-

dawnictwo Epograf, 2011. – 102, [2] s.: il.; 23 cm. – ISBN 978-83-62910-12-0

109. **Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku ku zrównoważonej przyszłości** / red. Janina Kawatczewska. – Płock: Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku, 2011. – 16 s. il. kolor.; 21 cm. – ISBN 978-83-61177-31-9

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

- **Mazowsze** = poz. 125
- **MICHALIK, Piotr.**: Stara Biała = poz. 133
- **MICHALIK, Piotr.**: Wyszogród = poz. 134
110. **MICHNIEWICZ, Justyna.**: Uroki północno-zachodniego Mazowsza: Łąck–Płock–Sierpc / Justyna Michniewicz. // Kronika Mazowiecka. – 2011, nr 6, s. 42–43, il.
- **PŁUCIENNIK, Stanisław.**: Przewodnik po Płocku = poz. 63
- **RYNCARZ, Ludwik.**: Brudzeński Park Krajobrazowy = poz. 106

III. LUDNOŚĆ

- **ZALEWSKA-OPASIŃSKA, Bogumiła.**: Życie gospodarcze powiatu gostynińskiego w latach 1918–1939 = poz. 149

IV. HISTORIA

- Nauki pomocnicze: numizmatyka, heraldyka, archiwistyka**
111. **CHOJNACKI, Marek.**: Historia herbu najstarszego w Polsce Liceum im. Stanisława Małachowskiego w Płocku / Marek Chojnacki. // Małachowiak. – 2011, czerwiec, s. 20–21, il.
112. **FRANCISZKIEWICZ, Leszek.**: Archiwum Państwowe w Płocku: zarys historii i charakterystyka zasobu / Leszek Franciszkiewicz. // Express Tumski. – 2011, nr 2, s. 3, il.
- **KOWALSKI, Rafał.**: Wyspa im. Themersona = poz. 93
113. **LEMANOWICZ, Dariusz.**: 31 lat zorganizowanego ruchu numizmatycznego w Płocku / Dariusz Lemanowicz. // Express Tumski. – 2011, nr 3, s. 4
- Polskie Towarzystwo Numizmatyczne Oddział w Płocku.
114. **MILNER, Jan.**: Mennictwo ksiąg mazowieckich / Jan Milner. // Express Tumski. – 2011, nr 3, s. 2, il.
- **SZYBKOWSKI, Sobiesław.**: Moźnowładztwo i szlachta ziem gostynińskiej w późnym średniowieczu. Uzupelnienia genealogiczne i przopograficzne = poz. 68
- **WALUŚ, Konrad Jan.**: Falerystyczny zapis historii Płocka = poz. 128
115. **WALUŚ, Konrad Jan.**: Płockie nadruki okolicznościowe w numizmatyce: (katalog) / Konrad Jan Waluś. – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2011. – 82 s.: il. kolor., fot. kolor.; 23 cm. – Bibliogr. s. 82. – ISBN 978-83-60348-28-4

Archeologia

116. **Płock wczesnośredniowieczny** / red. nauk. Andrzej Gołębniak. – Warszawa: Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej [etc.], 2011. – 443 s.: il.; 30 cm. – (Origines Polonorum; t. 4). – Bibliogr. s. 392–409. Indeksy. – Streszcz., wstęp i spis treści również ang. – ISBN 978-83-7436-249-8
- Historia-opracowania ogólne**
- **CEGŁOWSKI, Janusz.**: Działalność Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży w diecezji płockiej (1919–2006) = poz. 335
117. **KASSAN, Nina.**: Stan dróg bitych w guberni płockiej w oparciu o wiadomości z „Korespondenta Płockiego” w latach 1876–1888 / Nina Kassin. // Rocznik Mazowiecki. – T. 23 (2011), s. 52–70.
- **ŚLIWIŃSKI, Paweł Tomasz.**: 150 lat żeglugi parowej na Wiśle = poz. 171

Historia miejscowości Bodzanów

118. **Dwa brzegi. Trochę jak sąsiedzi** / [oprac. Zdzisław Leszczyński, Iwona Marczak, Emilia Cybulska]. – Bodzanów: Koło Historyczne przy Publicznym Gimnazjum im. Polskiej Organizacji Zbrojnej; Płock: Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej, [2011]. – 60 s.: il.; 21 cm. – (Zeszyty Historyczne /

Koło Historyczne przy Publicznym Gimnazjum im. Polskiej Organizacji Zbrojnej.). – ISBN 978-83-61177-39-5

Gostynin

119. (EG): Dwadzieścia wieków miasta: dzieje Gostynina na 880 stronach / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 14, s. 14, il. Promocja książki „Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku” pod red. Barbary Konarskiej-Pabiniak, wydanej przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Gostyninie.
120. GALICKA, Izabella.: Moje gostynińskie lata: Izabella z Mikulskich Galicka / Izabella Galicka. // Nasz Płock. – 2011, nr 2, s. 6, il. Wspomnienia z cyklu „Moje gostynińskie lata” dr Izabelli z Mikulskich Galickiej.
121. KONARSKA-PABINIAK, Barbara.: Cel osiągnięty / Barbara Konarska-Pabiniak. // Nasz Gostynin. – 2011, nr 4–5, s. 4–5, il. Zawiera rec. książki: Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku. – Gostynin, 2011.

Łódź

122. ZIENTARA, Wiesława.: Ziemia łódzka: dawniej i dziś / Wiesława Zientara; [red. Grażyna Rybicka; oprac. graf. Marcin Kapuściński]. – Łódź: Urząd Gminy w Łódzku; Płock: Wydawnictwo „Korepetytor” Marian Gałczyński, 2011. – 270, [2] s.: il. kolor.; 29 cm. – ISBN 978-83-61117-51-3

Kowalewo (gm. Drobin)

123. GRODKIEWICZ, Waldemar.: Kowalewo 1827: epizod z życia Fryderyka Chopina / Waldemar Grodkiewicz. // Kontakt. – 2011, nr 79, s. 36–38, il. Pobyt Fryderyka Chopina w Kowalewie w gminie Drobin w lipcu 1827 roku.

Mazowsze

124. HEYMAN-KOWALCZYK, Elżbieta.: [Anna Supruniuk, Mazowsze Siemowitów (1341–1442). Dzieje polityczne i struktury władzy – recenzja] / Elżbieta Heyman-Kowalczyk. // Rocznik Mazowiecki. – T. 23(2011), s. 240–243 Zawiera rec. książki: Mazowsze Siemowitów (1341–1442). Dzieje polityczne i struktury władzy / Anna Supruniuk. – Warszawa, 2010.
- KOZYRA, Waldemar.: [Dzieje Mazowsza, t. IV: Lata 1918–1939, red. J. Szczepański – recenzja] = poz. 138
125. Mazowsze / Jolanta Choińska-Mika [et al.]. – Warszawa: Daupol Wydawnictwo Kartograficzne: na zlec. Samorządu Województwa, 2011. – 280 s.: il. kolor.; 25 cm + mapa. – Bibliogr. s. 266–267. – ISBN 978-83-7475-621-1
126. SZCZEPAŃSKI, Janusz.: [Józef Barański, Szkolnictwo elementarne na Mazowszu Północnym w latach 1815–1864 – recenzja] / Janusz Szczepański. // Rocznik Mazowiecki. – T. 23(2011), s. 247–248 Zawiera rec. książki: Szkolnictwo elementarne na Mazowszu Północnym w latach 1815–1864 / Józef Barański. – Pułtusk, 2010.

Płock

127. CS.: Pamięci bohaterów obrony Płocka / CS. // Express Tumski. – 2011, nr 1, s. 7 Bitwa o Płock w 1920 r.
- Płock wczesnośredniowieczny = poz. 116
- RATZ, Daniel: Kolegialna. Spacer pierwszy = poz. 66
128. WALUŚ, Konrad Jan.: Falerystyczny zapis historii Płocka / Konrad Jan Waluś, Jan Henryk Waluś. // Express Tumski. – 2011, nr 1, s. 4–5, il.
129. WOŹNIAK, Hubert.: Samotrzeć do kochanki jechał / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 105, s. 5, il. – (Z płockiego strychu.) Legendy o Domu pod Trąbami i rzekomym pobycie Karola Radziwiła „Panie Kochanku” w Płocku.

Sanniki (gmina)

- NYCEK, Jan Bolesław: Gmina Sanniki = poz. 64

Sierpc

- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz: Sierpc w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1920 r. – zapomniana relacja = poz. 136
130. KOWALSKI, Tomasz.: Raz jeszcze o żydowskim słupie / Tomasz Kowalski. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2011, nr 2, s. 56, il. Obiekt historyczny w Sierpcu w 18–20 w.
131. WĄSIEWSKI, Grzegorz.: 1936 – Uniwersytet Powszechny w Sierpcu: edukacja dorosłych w latach międzywojennych w Sierpcu / Grzegorz Wąsiewski. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2011, nr 2, s. 13–15, il.
132. ZADROŻNY, Krzysztof.: Żydzi w dekanacie sierpeckim: na podstawie archiwaliów diecezjalnych – cz. 1, XIX wiek. Krzysztof Zadrozny. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2011, nr 2, s. 6, il.

Słubice (gmina)

- Dwa brzegi. Trochę jak sąsiedzi = poz. 118

Stara Biała

133. MICHALIK, Piotr.: Stara Biała: spacerkiem po Mazowszu / Piotr Michalik. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 20, s. 24, il.

Wyszogród

134. MICHALIK, Piotr.: Wyszogród: spacerkiem po Mazowszu / Piotr Michalik. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 16, s. 23, il.

Opracowania według okresów

Historia do 1795 r.

- HEYMAN-KOWALCZYK, Elżbieta.: [Anna Supruniuk, Mazowsze Siemowitów (1341–1442). Dzieje polityczne i struktury władzy – recenzja] = poz. 124
- WOŹNIAK, Hubert.: Samotrzeć do kochanki jechał = poz. 129

Historia 1795–1918 r.

135. KOWALSKI, Tomasz.: Powstanie listopadowe na terenie ziemi sierpeckiej / Tomasz Kowalski. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 2, s. 59–60, il. Poprawiona i uzupełniona wersja artykułu zamieszczonego w numerze 1/2011 Sierpeckich Rozmaitości.

Historia 1918–1939 r.

- CS.: Pamięci bohaterów obrony Płocka = poz. 127
136. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz (1961–): Sierpc w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1920 r. – zapomniana relacja / Grzegorz Gołębiowski. // Notatki Płockie. – 2011, nr 2/227, s. 32–34, il. – Streszcz. w jęz. ang.
137. KOWALSKI, Rafał.: Przettrzymałem, było warto: absolwent Trzeciego Liceum autorem książki / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 142, s. 2, il. Zawiera rec. książki: Płock 1920. Płock w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 roku / Marcin Olechowski. – Warszawa, 2011.

138. KOZYRA, Waldemar.: [Dzieje Mazowsza, t. IV: Lata 1918–1939, red. J. Szczepański – recenzja] / Waldemar Kozyra. // Rocznik Mazowiecki. – T. 23(2011), s. 249–256 Zawiera rec. książki: Dzieje Mazowsza. T. IV / red. Janusz Szczepański. – Pułtusk, 2010.

139. OLECHOWSKI, Marcin.: Płock 1920 / Marcin Olechowski. – Warszawa: Taktyka i Strategia, 2011. – 64 s.: il. (w tym kolor.); 24 cm. – (Wielkie Bitwy Historii t. 11). – Bibliogr. s. 63. – ISBN 978-83-925675-0-8

140. PAPIEROWSKI, Andrzej Jerzy.: Enecja i jej rola w Płocku i powiecie płockim w latach 1918–1919. Walka o władzę / Andrzej Jerzy Papierowski. // Notatki Płockie. – 2011, nr 2/227, s. 16–31, il. – Streszcz. w jęz. ang.

141. WALUŚ, Jan Konrad.: Małachowiacy w roku 1920 / Jan Konrad Waluś, Jan Henryk Waluś. // Małachowiak. – 2011, czerwiec, s. 26–28, il. Uczniowie Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku.

Historia 1939–1945 r.

142. BARTOSIAK, Zbigniew.: Bohaterowie niezapomniani / Zbigniew Bartosiak. // Nasz Gostynin. – 2011, nr 4–5, s. 9–10, il. Policjanci Policji Państwowej z Gostynina zamordowani przez

hitlerowców i sowietów w czasie II wojny.

- **DYBIEC**, Aleksandra.: 11 lat i koniec dzieciństwa = poz. 80
- 143. KACPRZAK**, Krzysztof.: Podziemie zbrojne na Mazowszu Północnym w walce z systemem komunistycznym 1945–1952 / Krzysztof Kacprzak. – Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2011. – 388, [11] s.: il.; 21 cm. – (Monografie / Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu; t. 74). – Bibliogr. s. 329–349. Indeks. – ISBN 978-83-7629-267-0
- **WOŹNIAK**, Hubert.: Płockie skrzydła = poz. 75
- Historia 1944-1989 r.**
- „Oaza wolności” = poz. 346
- **KACPRZAK**, Krzysztof.: Podziemie zbrojne na Mazowszu Północnym w walce z systemem komunistycznym 1945–1952 = poz. 143

V. ETNOGRAFIA

- 144. SZANSER**, Mariusz.: Niekontrolowane żarty w półpościu nie wszystkich jednakowo bawią / Mariusz Szanser. // Express Płocki. – 2011, nr 14, s. 12, il.
- 145. Święta coraz częściej pod palmą jednak wcale nie pod wielkanocną.** // Express Płocki. – 2011, nr 16, s. 3, il. Tradycje Wielkiego Tygodnia.
- **WOŹNIAK**, Hubert.: Samotrzeć do kochanki jechał = poz. 129

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Zagadnienia ogólne

- 146. Dynamiczne, stałe zwiększanie nakładów na B+R do wysokości 3% PKB** – to minimum dla Cywilizacyjnej Odbudowy Polski w Drugiej Dekadzie XXI wieku / red. nauk. Zbigniew Kruszewski, Andrzej Straszak, Kazimierz Waluch. – Płock: Oficyna Wydawnicza Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica: Wydawnictwo Naukowe „Novum”, 2011. – 350 s.: il. kolor., wyk.; 24 cm. – Bibliogr. przy rozdz. – ISBN 978-83-60662-45-8
- 147. (JAC).**: Doradzi prezydentowi: Płocka Rada Gospodarcza / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 20, s. 3, il.
- Mazowsze = poz. 125
- 148. WOŹNIAK**, Hubert.: Rozwój parku przemysłowego zależy od Orłenu. Prezydent: czeka nas poważna rozmowa z PKN / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 88, s. 1, il. Płocki Park Przemysłowo-Technologiczny.
- 149. ZALEWSKA-OPASIŃSKA**, Bogumiła.: Życie gospodarcze powiatu gostynińskiego w latach 1918–1939 / Bogumiła Zalewska-Opasińska. // Rocznik Mazowiecki. – T. 23(2011), s. 71–98, tab.

Budownictwo. Inwestycje

- **BIENIEK**, Mariusz.: Gmina Wyszogród = poz. 216
- **DYBIEC**, Aleksandra.: Małachowianka: hurra! = poz. 255
- 150. LEWANDOWSKA**, Anna.: Odkrywamy nowe plany. Na Synagogalnej mogą być: POKiS, mediateka i... nauczyciele z Japonii / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 114, s. 1, il.
- **MRÓWKA**, Piotr.: Czekają na opinię Komisji Europejskiej – termy wymagają poprawek = poz. 100
- **STRADOMSKI**, Józef.: W gminie Staroźreby wspieramy inwestorów = poz. 227

Przemysł

- 151. DANIELUK**, Jacek.: Bez sponsorów ani rusz: Orlen, PERN, Energa i inne płockie firmy a społeczna odpowiedzialność biznesu / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 15, s. 1, 4, il.
- 152. KUCHARSKI**, Dawid.: Stolica polskiej chemii musi stać się bezpieczniejsza / Dawid Kucharski. // Express Płocki. – 2011, nr 20, s. 5, il. Zakłady Dużego i Zwiększonego Ryzyka awarii przemysłowych wokół Płocka.

- **ZALEWSKA-OPASIŃSKA**, Bogumiła.: Życie gospodarcze powiatu gostynińskiego w latach 1918–1939 = poz. 149

Energetyka

- **BARCIŃSKI**, Andrzej.: O szansach, nadziejach i oczekiwaniach gminy Mała Wieś = poz. 215
- 153. WOJNIAK**, Monika.: Wiatr zamiast atomu w gminie Wyszogród / Monika Wojniak. // Express Płocki 2011, nr 25, s. 9, il. // Express Sochaczewski. – 2011, nr 24, dod. Wiatraki rozkręca gminę, s. [1], il.
- 154. WOJNIAK**, Monika.: Wiatraki w gminie Wyszogród mają się kręcić zgodnie z normami / Monika Wojniak. // Express Płocki 2011, nr 26, s. 9, il.

Przemysł chemiczny

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

- 155. FRANEK**, Jerzy.: Sposób na rozwój oferty produktowej / Jerzy Franek. // Orlen Ekspres. – 2011, nr 8, dod. Nasza Grupa, nr 8, s. 4, il. ORLEN OIL.
- 156. KRAWIEC**, Jacek.: Możejki mniej już bolą / Jacek Krawiec; rozm. przepr. Jakub Kurasz, Cezary Szymanek. // Rzeczpospolita. – 2011, nr 114, s. B16, il. Wzrost mocy produkcyjnych rafinerii w Możejkach.
- 157. MAJCHRZAK**, Katarzyna.: Zarządzanie reputacją w przedsiębiorstwach sektora naftowego / Katarzyna Majchrzak. – Warszawa: Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza, 2011. – 450 s.: il.; 25 cm. – Bibliogr. s. 425–441. – ISBN 978-83-7378-663-9
- 158. MILKIEWICZ**, Wiesław.: Lubię duże wyzwania / Wiesław Milkiewicz; rozm. przepr. Grzegorz Rychlewski. // Orlen Ekspres. – 2011, nr 9, dod. Nasza Grupa, nr 9, s. 4, il. Rozmowa z wiceprezesem spółki ORLEN Deutschland.
- 159. RKA.**: Wspólnie działajmy na rzecz bezpiecznej pracy: „Zero wypadków – 100 proc. bezpieczeństwa” / rka. // Orlen Ekspres. – 2011, nr 9, s. 4, il. Zarządzanie Bezpieczeństwem i Higieną Pracy w PKN ORLEN.
- 160. RYCHLEWSKI**, Grzegorz.: Doskonały partner handlowy: nagrody dla ORLEN Centrum Serwisowego / Grzegorz Rychlewski. // Orlen Ekspres. – 2011, nr 10, s. 32–33, il. Orlen Centrum Serwisowe Ambasadorem Polskiej Gospodarki
- 161. SUSZEK**, Krzysztof.: Partner inwestycji drogowych: ORLEN Asfalt Sp. z o.o. w Programie Najwyższa Jakość QI 2011 / Krzysztof Suszek; rozm. przepr. Magdalena Tutecka. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2011, nr 82, dod. Forum Biznesu, s. H3, il. Rozmowa z Prezesem Zarządu ORLEN Asfalt Sp. z o.o..
- **WOŹNIAK**, Hubert.: Rozwój parku przemysłowego zależy od Orłenu = poz. 148

Przemysł rolno-spożywczy

- 162. SYLWIA.**: Kierunki rozwoju: zebranie sprawozdawcze w OSM / Sylwia. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 17, s. 5, il. Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Sierpcu.

Rzemiosło

- 163. NAWROCKA-NOWAK**, Danuta.: Sierpc – sukiennictwo w XV-XVII w. / Danuta Nawrocka Nowak. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2011, nr 2, s. 11, il.

Rolnictwo

- 164. BĘDZIKOWSKA**, Maria.: Rozmowa z mistrzami krajowymi Agroligi w kategorii rolnicy – państwem Marią i Szczepanem Będzikowskimi / Maria Będzikowska, Szczepan Będzikowski; rozm. przepr. Mariola Kopka. // Słowo Gozdowa. – 2011, nr 2, s. 20–22, il. Gospodarstwo Marii i Szczepana Będzikowskich – Mistrzem Województwa Mazowieckiego w konkursie AGROLIGA 2010.
- 165. GIEŁDA ROLNICZA** (20; 2011; Łąck): XX Giełda Rolnicza: Łąck, 29 maja 2011 r.: Gazeta Targowa. – Płock: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie. Odział w Płocku, 2011. – [24] s.: il. (gf. kolor.); 30 cm.
- 166. JAM.**: Superczempion z Rempina: VIII Regionalna Wystawa Zwierząt Hodowlanych / JAM. // Kurier Sierpecki.

- 2011, nr 20, s. 13, il.
VIII Regionalna Wystawa Zwierząt Hodowlanych w Sierpcu.
- 167. RADWAŃSKA–JUSTYŃSKA, Teresa.**: Mleczne puchary rozdane: najlepsi hodowcy spotkali się w Sierpcu / Teresa Radwańska–Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 20, s. 16, il.
VIII Regionalna Wystawa Zwierząt Hodowlanych w Sierpcu.
- Hydrotechnika. Stocznie**
- 168. LEWANDOWSKA, Anna.**: Prezydent Płocka otworzył molo: węzeł jest rozwiązany / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 147, s. 1, il.
- 169. WOŹNIAK, Hubert.**: Stocznia rzeczna zaczyna odrabiać straty / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 87, s. 1, il.
Realizacja zamówień na pięć tankowców w płockim Centrumście po przejęciu udziałów stoczni przez holenderską spółkę Veka.
- Żegluga śródlądowa**
- 170. KOWALSKI, Rafał.**: Tęskno za bocznokołowcem / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 117, s. 5, il. – (Z płockiego strychu.)
Prezentacja Pawła Śliwińskiego w Towarzystwie Naukowym Płockim nt. statków parowych w Płocku w XX w.
- 171. ŚLIWIŃSKI, Paweł Tomasz.**: 150 lat żegluga parowej na Wiśle / Paweł Tomasz Śliwiński. // Express Tumski. – 2011, nr 2, s. 8, il.
- Handel i usługi**
- **LEWANDOWSKA, Anna.**: Jest dobry klimat, by Tumska ożyła = poz. 311
- 172. PISARSKA–GOLAS, Maria.**: Trzy lata działalności Powiatowego Zespołu Ekonomicznego Szkół w Płocku / Maria Pisarska–Golas. // Powiat Płocki. – 2011, nr 47–48, s. 25–26, il.
- **ZALEWSKA–OPASIŃSKA, Bogumiła.**: Życie gospodarcze powiatu gostynińskiego w latach 1918–1939 = poz. 149
- Gastronomia. Żywność**
- **RADWAŃSKA–JUSTYŃSKA, Teresa.**: Kujawskie pierogi, kurpiowska przyzucha, małowieskie „kozy” = poz. 290
- 173. TOMASZEWSKA, Elżbieta.**: Komisja Rolnictwa i Terenów Wiejskich / Elżbieta Tomaszewska. // Kronika Mazowiecka. – 2011, nr 6, s. 8–9, il.
Karczma „Pohulanka” prowadzona przez rodzinę Stelmańskich na terenie sierpeckiego Muzeum Wsi Mazowieckiej w Europejskiej Sieci Dziedzictwa Kulinarne.
- Komunikacja. Transport**
- 174. AMR.**: Koledzy, znajomi i PKS / amr. // Głos Gostynina. – 2011, nr 4, s. 4, il.
- **KASSAN, Nina.**: Stan dróg bitych w guberni płockiej w oparciu o wiadomości z „Korespondenta Płockiego” w latach 1876–1888 = poz. 117
- **KOWALSKI, Rafał.**: Tęskno za bocznokołowcem = poz. 170
- 175. KUCHARSKI, Dawid.**: Płock może stać się wielką metropolią / Dawid Kucharski. // Express Płocki. – 2011, nr 14, s. 3, il.
Koncepcja infrastruktury drogowej wg Jana Wyrębkowskiego.
- 176. LEWANDOWSKA, Anna.**: Czerwoniaki wywrócone do góry nogami: jak będziemy jeździć po Płocku / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 146, s. 1, 4, il.
Inwestycje Komunikacji Miejskiej w Płocku sfinansowane przy pomocy środków unijnych, reorganizacja linii autobusowych i rozkładów jazdy.
- 177. LEWANDOWSKA, Anna.**: Unijne miliony dla KM / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 112, s. 1, il.
Akceptacja wniosku Komunikacji Miejskiej w Płocku o dotację unijną.
- 178. ROSTOWSKA, Małgorzata.**: Co z paskudnym dworcem PKP? / Małgorzata Rostowska. // Extra Wiadomości płock. pl. – 2011, nr 17/35, s. 1, il.
Budynek dworca PKP w Płocku.
- 179. RYBAK, Paweł.**: Niespełnione obietnice prezydenta miasta Płocka / Paweł Rybak. // Nowy Płocczanin. – 2011, nr 01, s. 1,4, il.
Obwodnica północna Płocka.
- **SUSZEK, Krzysztof.**: Partner inwestycji drogowej = poz. 161
- 180. SZATKOWSKI, Tomasz.**: Jak wyprowadzić ciężkie samochody z miasta: w Sierpcu szukają salomonowego rozwiązania / Tomasz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 16, s. 17, il.
- Gospodarka komunalna. Hotele. Pożarnictwo**
- 181. JAM.**: Nagrobki w gminnej drodze: śladem naszych artykułów / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 24, s. 7, il.
Cmentarz ewangelicki w Józefowie.
- 182. MARCINIAK, Jola.**: Jedyne taki hotel w mieście: Petropol – wspominamy zapomniany szczyt luksusu lat osiemdziesiątych / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 16, s. 20, il.
- 183. Młodzieżowa Orkiestra Dęta w Golezynie.** // Sierpeckie Rozmaitości. 2011, nr 2, s. 32, 40, il.
- 184. RADWAŃSKA–JUSTYŃSKA, Teresa.**: Wysypisko w Rachocinie do zamknięcia?: szkodzi czy nie szkodzi / Teresa Radwańska–Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 16, s. 7, il.
- 185. SZKOPEK, Grzegorz.**: Kobierniki do zamknięcia?: Płock potrzebuje definitywnego rozwiązania problemu śmieciowego / Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 21, s. 1, il.
Dot. Zakładu Utylizacji Odpadów Komunalnych w Kobiernikach.
- 186. Unia Europejska wspiera inwestycje Wodociągów Płockich!** // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 21, s. 16, il.
- 187. WIŚNIEWSKI, Sławomir.**: Miasto i Gmina Drob in / Sławomir Wiśniewski. // Powiat Płocki. – 2011, nr 47–48, s. 44–46, il.
Analiza zasobu mieszkań komunalnych i socjalnych w gminie Drob in.
- Gospodarka mieszkaniowa**
- 188. KOZANECKI, Jarosław.**: Wywiad z Jarosławem Kozaneckim / rozm. przepr. Lena Rowicka. // Miasto Płock i okolice. – 2011, nr 29, s. 5, il.
Płocki MTBS – inwestycje w 2011 r.
- 189. KOZANECKI, Jarosław.**: Zbudowaliśmy dwa tysiące mieszkań: rozmowa z Jarosławem Kozaneckim, dyrektorem ds. rozwoju MTBS sp. z o.o. w Płocku / Jarosław Kozanecki; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2011, nr 1, s. 6
- 190. Przewidywania termomodernizacyjne w PSML–W/ oprac. J.J.** // Głos PSML–W. – 2011, nr 10 (luty), s. 2–4, il.
Podsumowanie programu termomodernizacji budynków Płockiej Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko–Własnościowej.

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Zagadnienia ogólne

- **DYBIEC, Aleksandra.**: 11 lat i koniec dzieciństwa = poz. 80
- **KOZANECKI, Jarosław.**: Wywiad z Jarosławem Kozaneckim = poz. 188
- 191. WOJNIAK, Monika.**: Król drobiu najbogatszym postem w okręgu płockim i w Polsce / Monika Wojniak. // Express Płocki. – 2011, nr 23, s. 7, il.
Majtki płockich parlamentarzystów.
- **WOŹNIAK, Hubert.**: Tadeusz Mazowiecki Honorowym Obywatel Płocka = poz. 82
- **WOŹNIAK, Hubert.**: W Płocku są moje korzenie = poz. 83
- Unia Europejska**
- **Dynamiczne, stałe zwiększanie nakładów na B+R do wysokości 3% PKB** – to minimum dla Cywilizacyjnej Odbudowy Polski w Drugiej Dekadzie XXI wieku = poz. 146
- **Fundusze Europejskie dla Mazowsza** = poz. 13
- **Fundusze Europejskie dla Rozwoju Mazowsza** = poz. 14
- **LEWANDOWSKA, Anna.**: Czerwoniaki wywrócone do góry nogami = poz. 176
- **LEWANDOWSKA, Anna.**: Unijne miliony dla KM = poz. 177
- **MATTI.**: Aktywne kobiety = poz. 205
- **ORŁOWSKA, Milena.**: Kulturalny urzędnik X 80 = poz. 223
- **PIETRZAK, Grażyna.**: Gmina Bodzanów = poz. 224

- **PSZCZÓŁKOWSKA**, Dominika.: Przedszkola, które zmieniają rodziców = poz. 265
- **Unia Europejska wspiera inwestycje Wodociągów Płockich!** = poz. 186

Organizacje społeczne

- **ADAMSKA**, Hanna.: Sprawozdanie z realizacji Programu współpracy miasta Gostynina z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego za 2010 rok = poz. 213
- 192. GSZ.**: Dla dobra małej ojczyzny: organizacje pozarządowe w Radzanowie / GSZ. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 18, s. 12, il.
Działalność organizacji pozarządowych w gminie Radzanowo.
- 193. JAM.**: Pracowity rok: „Sierpeckie Partnerstwo” – podsumowanie pracy za 2010 rok / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 15, s. 7, il.
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Sierpeckie Partnerstwo”.
- 194. My dla regionu:** w hołdzie dla przeszłości, z myślą o przyszłości / [oprac. merytoryczne Lilianna Karol wespół. z Emilią Winiarską i Iwoną Marczak]. – Płock; Grzybów: Fundusz Lokalny Ziemi Płockiej „Młodzi Razem”, 2011. – 52 s.: il.; 30 cm. – Bibliogr. przy pracach. – ISBN 978-83-923261-9-9
- 195. POKORSKI**, Tadeusz.: Gmina Radzanowo / Tadeusz Pokorski. // Powiat Płocki. – 2011, nr 47–48, s. 52–54, il.
Działalność organizacji pozarządowych w gminie Radzanowo.
- 196. RADWAŃSKA–JUSTYŃSKA**, Teresa.: Nie wystarczy mapa / Teresa Radwańska–Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 21, s. 16
Działalność Mazowieckiego Stowarzyszenia Pracy dla Niepełnosprawnych „De Facto” na rzecz niewidomych.
- 197. RADWAŃSKA–JUSTYŃSKA**, Teresa.: Takie są płockie Amazonki: jak żyć z chorobą / Teresa Radwańska–Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 24, s. 8, il.
10-lecie Płockiego Stowarzyszenia „Amazonki”.
- 198. SIUTA**, Małgorzata.: Siedem życzeń: mam marzenie / Małgorzata Siuta. // Gazeta Wyborcza. – 2011, nr 123, dod. Wysokie Obcasy nr 21, s. 38–41, il.
Akcja „Gazety Wyborczej” i Toyoty „Spełniamy marzenia” na rzecz podopiecznych Stowarzyszenia Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym i Ich Rodzinom „Silni Razem” w Płocku.
- 199. SMUK–STRATENWERTH**, Ewa.: Raport Ziarna za rok 2010 / oprac. Ewa Smuk–Stratenwerth. // Wieści znad Wisły. – 2011, nr 81, s. 22–25, il.
Stowarzyszenie Ekologiczno–Kulturalne „Ziarno” z Grzybowa.
- 200. SZANSER**, Mariusz.: Stowarzyszenia i fundacje walczą marketingiem o jeden procent podatku / Mariusz Szanser. // Express Płocki. – 2011, nr 17, s. 3, il.
- **SZOSTAK**, Janusz.: Dlaczego prezydent Płocka zawierzył miliony prywatnym osobom? = poz. 279

Organizacje młodzieżowe

- **CEGŁOWSKI**, Janusz.: Działalność Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży w diecezji płockiej (1919–2006) = poz. 335
 - **(lesz).**: „Dzieci Płocka” = poz. 273
 - 201. ŚMIGIELSKI**, Marcin.: Harcerski Rajd Wisła: pod patronatem „Tygodnika Płockiego” / Marcin Śmigielski. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 24, s. 18, il.
 - **65 lat Harcerskiego Zespołu Pieśni i Tańca „Dzieci Płocka” im. druha Wacława Milke** = poz. 278
- #### Praca. Bezrobocie
- 202. BARCHANOWICZ**, Ewa.: Pieniądzy mało, a bezrobotnych przybywa: wywiad z Ewą Barchanowicz, dyrektor Urzędu Pracy / Ewa Barchanowicz; rozm. przep. Sylwia Krupińska. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 14, s. 7, il.
Bezrobocie w powiecie sierpeckim w 2010 r.
 - 203. DZIĘGIELEWSKA**, Elżbieta.: W trosce o zdrowie i dobrą pracę / Elżbieta Dzięgielewska, Justyna Mikołajczyk. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2011, nr 3, s. 24, il.

Szkolenie prowadzone przez Gminne Centrum Informacji w Gostyninie dla osób bezrobotnych z zakresu aktywizacji zawodowej kobiet oraz z zakresu profilaktyki zdrowotnej.

- 204. GSZ.**: Dramatyczna sytuacja bezrobotnych: mniejsze szanse na rynku pracy / GSZ. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 18, s. 5
Sytuacja na Mazowszu Płockim.
- 205. MATTI.**: Aktywne kobiety: projekt unijny / MATTI. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 18, s. 7, il.
Projekt „Swojskie wyroby – szansą na aktywację zawodową kobiet zamieszkałych we wsi Łukomie i Stopin w powiecie sierpeckim.

Opieka społeczna

- **DANIELUK**, Jacek.: Bez sponsorów ani rusz = poz. 151
- 206. GORCZYCA**, Agnieszka.: „Złotówki” dla niepełnosprawnych: rozmowa z Agnieszką Gorczycą, kierownik PCPR / Agnieszka Gorczyca; rozm. przep. Sylwia Krupińska. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 15, s. 6, il.
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sierpcu.
- **KOWALSKI**, Rafał.: Artyści tworzą przez całą dobę = poz. 334
- **RADWAŃSKA–JUSTYŃSKA**, Teresa.: Nie wystarczy mapa = poz. 196
- **SIUTA**, Małgorzata.: Siedem życzeń : mam marzenie = poz. 198
- 207 SZKOPEK**, Grzegorz.: Komfort mieszkańców : DPS "Przyjaznych Serc" po modernizacji / Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 24, s. 20, il.
- 208. ZAWADZKA**, Dorota.: Cele i działalność Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Płocku / Dorota Zawadzka. // Edukacja Otwarta. – 2011, nr 1, s. 127–133. – Streszcz. w jęz. ang.

Uroczystości. Obchody

- 209. ADAMSKI**, Andrzej.: Na obrzeżach Gostynina posadzono las smoleński / Andrzej Adamski. // Express Płocki. – 2011, nr 16, s. 10, il.
Upamiętnienie ofiar katastrofy smoleńskiej w Gostyninie.
- 210. JAM.**: Razem ponad barierami: „Otwarte serca – przyjazny świat” / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 25, s. 12, il.
Podsumowanie projektu „Otwarte serca – przyjazny świat” realizowanego przez licealistów i osoby niepełnosprawne w Sierpcu.
- **MAŁACHOWSKI**, Adam.: A przy hali obelisk = poz. 312
- 211. WOŹNIAK**, Hubert.: Armata przed odwachem?: jak upamiętnić płockich artylerzystów / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 98, s. 2, il.
Pomysł upamiętnienia płockich artylerzystów armatą z wyposażenia 8. Pułku Artylerii Lekkiej.

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

- 212. RAD.**: Pierwsi na świecie: międzynarodowe laury dla Urzędu Skarbowego / rad. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 21, s. 13, il.
Nagroda dla Urzędu Skarbowego w Sierpcu w Konkursie ONZ dla Służb Publicznych UNPSA 2011.

Samorząd terytorialny

- 213. ADAMSKA**, Hanna.: Sprawozdanie z realizacji Programu współpracy miasta Gostynina z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego za 2010 rok / Hanna Adamska. // Nasz Gostynin. – 2011, nr 6, s. 10–11
- 214. AMM.**: Budynek magistratu dla miasta? AMM. // Głos Gostynina. – 2011, nr 4, s. 2, il.
Historia budynku przy ulicy Rynek 26 w Gostyninie.
- 215. BARCIŃSKI**, Andrzej.: O szansach, nadziejach i oczekiwaniach gminy Mała Wieś: rozmowa z Andrzejem Barcińskim, wójtem gminy Mała Wieś / Andrzej Barciński; rozm.

- przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2011, nr 1, s. 8–9, il.
- 216. BIENIEK, Mariusz.:** Gmina Wyszogród / Mariusz Bieniek. // Powiat Płocki. – 2011, nr 47–48, s. 56, il. – (Z gmin powiatu płockiego.)
Dot. zrealizowanych i zaplanowanych inwestycji.
- 217. GSZ.:** Medale, nagrody i tańce: świętowali samorządowcy / GSZ. // Tygodnik Płocki. – 2012, nr 22, s. 16, il.
Dzień Samorządu Terytorialnego obchodzony przez Starostwo Powiatowe w Płocku.
- 218. GSZ.:** O edukacji, posterunkach policji i pracy skazanych: konwent powiatów województwa mazowieckiego / GSZ. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 19, s. 11, il.
Konwent w Cekanowie k. Płocka.
- (**jac**): Doradzi prezydentowi = poz. 147
- 219. KOLANKIEWICZ, Ewa.:** Działalność wójta i rady gminy / Ewa Kolankiewicz, Mariola Zdanowska. // Słowo Gozdowa. – 2011, nr 2, s. 3–5, il.
Samorząd Gminy Gozdowo w okresie od 01.04.2011 do 30.06.2011.
- 220. KOLANKIEWICZ, Ewa.:** Narada sołtysów nowej kadencji 2011–2015 / Ewa Kolankiewicz. // Słowo Gozdowa. – 2011, nr 2, s. 8–9, il.
Spotkanie sołtysów Gminy Gozdowo.
- **LEWANDOWSKA, Anna.:** Prezydent Płocka otworzył molo = poz. 168
- 221. MRÓWKA, Aleksandra.:** Wicestarosta nie lubi pytań? / Aleksandra Mrówka. // Głos Gostynina. – 2011, nr 4, s. 3, il.
Sesja Rady Powiatu Gostynińskiego.
- 222. NOWAKOWSKI, Andrzej.:** Liczę na dobrą współpracę: / Andrzej Nowakowski; rozm. przepr. Jan Bolesław Nycek. // Nasz Płock. – 2011, nr 1, s. 1-2, il.
Rozmowa z Prezydentem Miasta Płocka.
- 223. ORŁOWSKA, Milena.:** Kulturalny urzędnik X 80: szkolenie w starostwie, czyli *savoir-vivre* w czterogwiazdkowym hotelu / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza Płock. – 2011, r 113, s. 1, il.
Szkolenie pracowników Starostwa Powiatowego w Płocku w ramach Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki” ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.
- 224. PIETRZAK, Grażyna.:** Gmina Bodzanów / Grażyna Pietrzak // Powiat Płocki. – 2011, nr 47–48, s. 37–38, il. – (Z gmin powiatu płockiego.)
Wykorzystanie środków unijnych w działaniach na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- **PISARSKA-GOLAS, Maria.:** Trzy lata działalności Powiatowego Zespołu Ekonomicznego Szkół w Płocku = poz. 172
- **POKORSKI, Tadeusz.:** Gmina Radzanowo = poz. 195
- **Przedstawiamy Gminę Sierpc** = poz. 62
- **ROSTOWSKA, Małgorzata.:** Co z paskudnym dworcem PKP? = poz. 178
- 225. SIEROCKI, Adam.:** Z prac rady / Adam Sierocki. // Powiat Płocki. – 2011, nr 47–48, s. 4–7, il.
Podsumowanie prac Rady Powiatu Płockiego za I kwartał 2011 r.
- 226. SK.:** Plany i ich realizacja w Gminie Szczutowo na rok 2011 / SK. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 14, s. 8, il.
- 227. STRADOMSKI, Józef.:** W gminie Staroźreby wspieramy inwestorów: rozmowa z Józefem Stradomskim, wójtem gminy Staroźreby / Józef Stradomski. // Nasz Płock. – 2011, nr 2, s. 8, il.
- 228. SZOSTAK, Janusz.:** Sprawdzamy majątki obecnych prezydentów Płocka / Janusz Szostak. // Express Płocki. – 2011, nr 15, s. 3, il.
- 229. ŚNIECIKOWSKI, Włodzimierz.:** Wciąż mam wiele pomysłów: rozmowa z Burmistrzem Miasta Gostynina / Włodzimierz Śniecikowski; rozm. przepr. Barbara Konarska-Pabiniak. // Głos Gostynina. – 2011, nr 4–5, s. 3, il.
- **WOŹNIAK, Hubert.:** Bożnica Płocka zbuduje synagogę

- = poz. 313
- **WOŹNIAK, Hubert.:** W Płocku są moje korzenie = poz. 83
- 230. ZGORZELSKI, Piotr.:** Początek drogi nowego zarządu / Piotr Zgorzelski. // Powiat Płocki. – 2011, nr 47–48, s. 8–12, il.
Sprawozdanie z działalności Zarządu Powiatu Płockiego w pierwszym półroczu 2011 r.
- 231. ZGORZELSKI, Piotr.:** Ze Starostą Płockim – Piotrem Zgorzelskim rozmawia Tomasz Krajewski / Piotr Zgorzelski; rozm. przepr. Tomasz Krajewski. // Miasto Płock i okolice. – 2011, nr 29, s. 3, il.
- 232. ZIELIŃSKI, Edmund.:** Potrzeby zmian w gminie Gostynin: rozmowa z wójtem gminy Gostynin / Edmund Zieliński; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2011, nr 2, s. 7, il.; nr 4–5, s. 1, 3, il.

Sądownictwo

- **KOWALSKA, Dorota.:** Raport Olewnika = poz. 235
- **NIEMCZYK, Zbigniew.:** Noc w Drobinie = poz. 88
- **SKUBIŚ, Ireneusz.:** Ostrzeżenie przed niemoralnością = poz. 236
- **WRÓBLEWSKI, Bogdan.:** Co ukryła policja = poz. 237

Więziennictwo

- **KOWALSKI, Rafał.:** Pieczęć w płockim więzieniu = poz. 340
- 233. LEMANOWICZ, Dariusz.:** Medale zza krat / Dariusz Lemanowicz. // Express Tumski. – 2011, nr 3, s. 3, il.
Medale wyemitowane przez Zakład Karny w Płocku w przykładowym Przedsiębiorstwie Obróbki Metali.
- (**lesz**): Piotrowi naszych czasów = poz. 342
- **mś.:** Skazani, ale nie potępieni = poz. 345

Bezpieczeństwo publiczne. Policja

- 234. ADAMSKI, Andrzej.:** Coraz mniej przestępstw na terenie powiatu / Andrzej Adamski. // Express Płocki. – 2011, nr 14, s. 10, il.
Przestępczość w powiecie gostynińskim w 2010 roku.
- 235. KOWALSKA, Dorota.:** Raport Olewnika: gdyby państwo polskie było silne, Krzysztof Olewnik na pewno by żył / Dorota Kowalska. // Polska. – 2011, nr 36, s. 1, VI–VII, il.
Raport sejmowej komisji śledczej w sprawie nieprawidłowości w dochodzeniu i śledztwie porwania i zamordowania Krzysztofa Olewnika.
- 236. SKUBIŚ, Ireneusz.:** Ostrzeżenie przed niemoralnością: sprawa Krzysztofa Olewnika / ks. Ireneusz Skubiś. // Niedziela. – 2011, nr 22, s. 16, il.
Raport sejmowej komisji śledczej w sprawie nieprawidłowości w dochodzeniu i śledztwie porwania i zamordowania Krzysztofa Olewnika.
- 237. WRÓBLEWSKI, Bogdan.:** Co ukryła policja / Bogdan Wróblewski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 108, s. 4, il.
Zniszczenie nagrań rozmów policji z porwaczami K. Olewnika.

IX. WOJSKO

- 238. GAZDA, Małgorzata.:** Służba przygotowawcza i służba w NSR toruje drogę do zawodowej służby wojskowej / Małgorzata Gazda. // Express Płocki. – 2011, nr 20, s. 6, il.
Rekrutacja do służby wojskowej w płocie WKU.
- **OLECHOWSKI, Marcin.:** Płock 1920 = poz. 139
- **WOŹNIAK, Hubert.:** Płockie skrzydła = poz. 75

X. OCHRONA ZDROWIA

Służba zdrowia

- 239. AM.:** Szpital wymaga natychmiastowego przekształcenia / AM. // Głos Gostynina. – 2011, nr 3, s. 7, il.
Dot. Szpitala w Gostyninie.
- **GALICKA, Izabella.:** Moje gostynińskie lata = poz. 120
- 240. RAD.:** Nowe oblicze oddziału wewnętrznego: ponad 2600 pacjentów rocznie / rad. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 16, s. 13, il.
Wyremontowany oddział chorób wewnętrznych sierpeckiego

szpitala.

Profilaktyka

- **DZIĘGIELEWSKA**, Elżbieta.: W trosce o zdrowie i dobrą pracę = poz. 203
- **SIUTA**, Małgorzata.: Dobre krzesło prosto z Płocka = poz. 248

XI. NAUKA OŚWIATA KULTURA

Nauka – zagadnienia ogólne

- 241. KONARSKA-PABINIAK**, Barbara.: Inna lekcja historii / Barbara Konarska-Pabiniak. // *Nasz Gostynin*. – 2011, nr 4–5, s. 7, il.
Wykład Jerzego Stępnia na temat narodzin konstytucjonalizmu na Zamku w Gostyninie.

Szkolnictwo wyższe

Politechnika Warszawska

- **PORTALSKI**, Mariusz.: Profesor Janusz Zieliński odznaczony przez Prezydenta RP = poz. 98

Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica

- 242. PÓŁTURZYCKI**, Józef (1934–): Dwudziestolecie wyższych szkół niepaństwowych / Józef Półturzycki. // *Edukacja Otwarta*. – 2011, nr 1, s. 13–23. – Streszcz. w jęz. ang.
M. in. Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku.

- 243. Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku** / red. Małgorzata Mosińska; tekst Adrian Miancki, Marcin Lutomierski; tłum. ang. Maciej Krzeźmiński, tłum. ros. Anita Lewandowska. – Płock: Wydawnictwo Naukowe „Novum”, 2011. – 165, [3] s.: il. kolor; 21x26 cm. – Tekst w jęz. ang., ros. – ISBN 978-83-62709-25-0

- 244. Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku** / pod red. Andrzeja Gretkowskiego. – Płock: Oficyna Wydawnicza Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica: Wydawnictwo Naukowe „Novum”, 2011. – 273 s.: il. kolor; 24 cm. – ISBN 978-83-62709-17-5

Organizacje naukowe

Towarzystwo Naukowe Płockie

- 245. RAD.**: O studentach bez uzależnień: w Towarzystwie Naukowym Płockim / rad. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 17, s. 15, il.

Spotkanie z prof. Andrzejem Jakubiakiem – wykładowcą Politechniki Warszawskiej.

- 246. WRÓBEL**, Maciej.: Towarzystwo Naukowe Płockie i kosmiczne starodruki / Maciej Wróbel. // *Express Tumski*. – 2011, nr 4, s. 2

Oświata – zagadnienia ogólne

- 247. BANACH-LATOSZEK**, Anna.: Zmiany w kształceniu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi a szkolna rzeczywistość / Anna Banach-Latoszek. // *Oświata Mazowiecka*. – 2011, nr 02(07), s. 8–9

- **BARCIŃSKI**, Andrzej.: O szansach, nadziejach i oczekiwaniach gminy Mała Wieś = poz. 215

- 248. SIUTA**, Małgorzata.: Dobrze krzesło prosto z Płocka / Małgorzata Siuta. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 129, s. 1, 2, il.

Opracowanie prototypu wygodnego krzesła dla ucznia przez Roberta Garbaszewskiego.

Szkolnictwo podstawowe

- 249. DRAGAN**, Barbara.: W „Profesorze”! / Barbara Dragan, Danuta Ostrowska. // *Oświata Mazowiecka*. – 2011, nr 02(07), s. 18, il.

Metody wychowawcze w II Prywatnej Szkole Podstawowej Zespołu Oświatowo-Konsultacyjnego „Profesor” (Płock).

- 250. JAM.**: Szkoła z klasą / JAM. // *Kurier Sierpecki*. – 2011, nr 21, s. 13, il.

Jubileusz 50-lecia istnienia Szkoły Podstawowej nr 3 w Sierpcu.

- 251. JAM.**: Wewnątrz wielkiego prostopadłaścianu: film według scenariusza / JAM. // *Kurier Sierpecki*. – 2011, nr 25, s. 10, il.

Realizacja filmu edukacyjnego w Szkole Podstawowej w Borowie Kościelnym.

- 252. KURACH**, Aurelia.: Gminne podsumowanie roku szkolnego 2010/2011: Aurelia Kurach. // *Słowo Gozdowa*. – 2011, nr 2, s. 30–32, il.

Gmina Gozdowo.

- **SZCZEPAŃSKI**, Janusz.: [Józef Barański, Szkolnictwo elementarne na Mazowszu Północnym w latach 1815–1864 – recenzja] = poz. 126

- 253. WIECZOREK**, Gabriel.: Kosztowne szkoły / Gabriel Wieczorek; rozm. przepr. Bolesław Gustowski. // *Nasz Płock*. – 2011, nr 1, s. 12, il.

Rozmowa z wójtem gminy Sanniki o sytuacji szkolnictwa podstawowego w gminie Sanniki.

- 254. Z życia Szkoły Podstawowej w Rogotwórsku**. // *Kontakt*. – 2011, nr 79, s. 24–25, il.

Szkolnictwo ogólnokształcące

- **CHOJNACKI**, Marek.: Historia herbu najstarszego w Polsce Liceum im. Stanisława Małachowskiego w Płocku = poz. 111
- 255. DYBIEC**, Aleksandra.: Małachowianka: hurra! / Aleksandra Dybiec. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 98, s. 3, il.
Pozyskanie środków unijnych na remont LO im. Marszałka Stanisława Małachowskiego.

- **JAM.**: Razem ponad barierami = poz. 210

- 256. KOWALSKA**, Anna.: Szkolna Olimpiada Integracyjna „Sport razem dla wszystkich” / Anna Kowalska. // *Powiat Płocki*. – 2011, nr 47–48, s. 32–34, il.

Zespół Szkół im. Stanisława Staszica w Gąbinie.

- **KOWALSKI**, Rafał.: Przetrzymany, było warto = poz. 137
- 257. (LESZ).**: Wspomnienie o Zofii Sękowskiej: Pani Profesor / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 25, s. 9, il.

Nauczycielka Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Jagiełły w Płocku.

- 258. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA**, Teresa.: Dla sierpeckiego gimnazjum: tytuł „Szkoły Odkrywców Talentów” / Teresa Radwańska-Justyńska. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 14, s. 13, il.
Gimnazjum Miejskie im. Mikołaja Kopernika w Sierpcu.

- 259. SZCZEPAŃSKA**, Elżbieta.: Gdzie są chłopcy z tamtych lat / Elżbieta Szczepańska. // *Małachowiak*. – 2011, czerwiec, s. 29–32, il.

66. rocznica wznowienia nauki po II wojnie światowej z udziałem małachowiaków seniorów.

- 260. Szkoły ponadgimnazjalne w Płocku**: informator 2011/2012. – Płock: Wydawnictwo Korepetytor, 2011. – 51 s.; 21 cm. – ISBN 978-83-61117-44-5

- 261. SZYMCZAK**, Małgorzata.: Spotkanie polsko-izraelskie / Małgorzata Szymczak. // *Małachowiak*. – 2011, czerwiec, s. 50–53, il.

Wizyta młodzieży ze szkoły średniej w Netanii (Tchernikovsky High School) w Liceum Ogólnokształcącym im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku w ramach Polsko-Izraelskiego Dnia Przyjaźni.

- **WALUŚ**, Jan Konrad.: Małachowiacy w roku 1920 = poz. 141

- 262. Z historii zjazdów absolwentów i wychowanków Małachowianki**. // *Małachowiak*. – 2011, czerwiec, s. 2–15, il.

Szkolnictwo zawodowe

- 263. RAD.**: Finał dla płocczan: IV edycja ogólnopolskiego konkursu najlepszych mechaników / rad. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 14, s. 7, il.

Konkurs w Zespole Szkół Technicznych w Płocku.

- **Szkoły ponadgimnazjalne w Płocku** = poz. 260

Szkolnictwo specjalne

- 264. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA**, Teresa.: Mamy już czterdzieści lat: jubileusz przy Lasockiego / Teresa Radwańska-Justyńska. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 24, s. 20, il.

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 2 w Płocku.

Oświata dorosłych

- **WĄSIEWSKI**, Grzegorz.: 1936 – Uniwersytet Powszechny w Sierpcu = poz. 131

Przedszkola

- 265. PSZCZÓŁKOWSKA**, Dominika.: Przedszkola, które zmieniają rodziców / Dominika Pszczółkowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2011, nr 122, s. 16, il.
Przedszkole w Bożewie (gm. Mochowo).

Kultura – zagadnienia ogólne

- **DANIELUK**, Jacek.: Bez sponsorów ani rusz = poz. 151

Domy kultury

- 266. MŚ.**: Teatralna Heca: teatryki z całej Polski zawitały do Płocka / mś. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 24, s. 2, il.
XXII Płocki Kramik Teatrów Dziecięcych i Młodzieżowych HECA 2011.

Imprezy artystyczne

- 267. KOWALSKI**, Rafał.: W ten weekend o nudzie nie ma mowy / Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 129, s. 5, il.
Imprezy z okazji Dni Historii Płocka i Dnia Chemika.

- **(lesz)**.: Światowy rekord oberkowy = poz. 274

- 268. LEWANDOWSKA**, Anna.: Ostatni raz 3–dniowego jarmarku? / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 122, s. 4, il.

III Jarmark Tumski w Płocku.

- **LEWANDOWSKA**, Anna.: Zatańczyliśmy oberka rekordowo! = poz. 275

- 269. MARCINIAK**, Jola.: Na urodzinach u pani Miry: Zespół Mazowsze przyjeżdża na odsłonięcie pomnika / Jola Marciniak. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 6, s. 3, il.
Koncert w Szkole Muzycznej z okazji 110 rocznicy urodzin Miry Zimińskiej-Sygietyńskiej.

- 270. SZATKOWSKA**, Lena.: Płock po europejsku: goście z całego świata spotkali się na Starym Rynku / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 19, s. 5, il.

XIII. Piknik Europejski w Płocku.

- 271. ŚMIGIELSKI**, Marcin.: Ekologicznie w Słubicach: pod patronatem „Tygodnika Płockiego” / Marcin Śmigielski. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 19, s. 18, il.

XII Powiatowy Dzień Ziemi.

Amatorski ruch artystyczny

- 272. KOCZNUR**, Agnieszka.: Dzieci, ale leciwel/Agnieszka, Kocznur. // *Gość Niedzielny*. – 2011, nr 22, dod. *Gość Płocki*, nr 22/120, s. IV–V, il.

Harcerski Zespół Pieśni i Tańca „Dzieci Płocka” im. Druha Waclawa Milke.

- 273. (LESZ)**.: „Dzieci Płocka”: 65. urodziny HZPiT / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 25, s. 9, il.

- 274. (LESZ)**.: Światowy rekord oberkowy: „Dzieci Płocka” będą obchodzić jubileusz / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 21, s. 3, il.
65–lecie HZPiT „Dzieci Płocka”.

- 275. LEWANDOWSKA**, Anna.: Zatańczyliśmy oberka rekordowo! / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 130, s. 4, il.

Oberek Trans Płock – próba ustanowienia nowego rekordu Guinnessa w tańczeniu oberka z okazji 65–lecia zespołu „Dzieci Płocka”.

- 276. MILKE**, Tadeusz.: Już minęło 65 lat... Niech ożyją wspomnienia / Tadeusz Milke. // *Express Tumski*. – 2011, nr 4, s. 1, il.

- 277. ROSTOWSKA**, Małgorzata.: Dzieci Płocka skończyły 65 lat / Małgorzata Rostowska. // *Extra Wiadomości płocke.pl*. – 2011, nr 20/38, s. 1, il.

- 278. 65 lat Harcerskiego Zespołu Pieśni i Tańca „Dzieci Płocka” im. druha Waclawa Milke.** – [Płock: Stowarzyszenie Przyjaciół Harcerskiego Zespołu Pieśni i Tańca „Dzieci Płocka”, 2011]. – [24] s.: il. kolor.; 21 cm. – Opis wg okł. – Na

dokum. błędny nr ISBN: 83-90-6023-3-4.– Streszcz. ang., hisz., niem., jap. i ros. – ISBN 83-906023-3-4

Muzea i wystawy

- 279. SZOSTAK**, Janusz.: Dlaczego prezydent Płocka zawiezył miliony prywatnym osobom? / Janusz Szostak. // *Express Płocki*. – 2011, nr 19, s. 7, il.

Dot. poręczenia dofinansowania projektu „Adaptacja byłej Bożnicy przy ulicy Kwiatka 7 w Płocku na Muzeum Żydów Mazowieckich” przez Urząd Miasta.

- **WOŹNIAK**, Hubert.: Bożnica Płocka zbuduje synagogę = poz. 313

Muzeum Diecezjalne

- **KOWALSKI**, Rafał.: Papież w płockim więzieniu = poz. 340

- **(lesz)**.: Piotrowi naszych czasów = poz. 342

- 280. MAŁECKA**, Agnieszka.: Obrazy z bogatej wyobraźni / Agnieszka Małeczka. // *Gość Niedzielny*. – 2011, nr 19, dod. *Gość Płocki*, nr 19/117, s. IV–V, il.

Malarstwo Wiesławy Kwiatkowskiej.

- **mś**.: Skazani, ale nie potępieni = poz. 345

Muzeum Mazowieckie

- **CIEŚNIEWSKI**, Wojciech: Malarstwo = poz. 315

- 281. KOWALSKI**, Rafał.: Prestiżowa nominacja dla Muzeum Mazowieckiego / Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 120, s. 4

Nominacja ekspozycji Muzeum Mazowieckiego „X wieków Płocka” w konkursie organizowanym przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla”.

- 282. (LESZ)**.: Art déco ze zbiorów Muzeum Mazowieckiego: otwarcie wystawy / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 23, s. 9, il.

- **(lesz)**.: Idealista i kolorysta = poz. 317

- 283. (LESZ)**.: Spotkanie z krajobrazem: wystawa poplenerowa w Spichlerzu / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 18, s. 18, il.

Wystawa prac XII Ogólnopolskiego Pleneru Malarskiego „U Wójtą”.

- 284. LEWANDOWSKA**, Anna.: Na ludzkiej skórze malowane: „inna” wystawa w Spichlerzu Muzeum Mazowieckiego / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 139, s. 1, 2, il.

Wystawa „Sztuka tatuażu” w Muzeum Mazowieckim w Płocku.

- **LEWANDOWSKA**, Anna.: Ostatni raz 3–dniowego jarmarku? = poz. 268

- **(m.a.)**.: 90 lat mojego życia = poz. 90

- 285. Polskie art déco**: materiały trzeciej sesji naukowej „Wnętrza użyteczności publicznej w stylu art déco” pod przewodnictwem prof. Ireny Huml i prof. Anny Sieradzkiej w Muzeum Mazowieckim w Płocku 7 grudnia 2009 roku / [oprac. red. Zbigniew Chlewiński]. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2011. – 231, [1] s.: il.; 25 cm. – Bibliogr. przy rozdz. – ISBN 978-83-89034-74-8

- 286. SOBIERAJ**, Leonard.: Bolesław Biegas w Muzeum Mazowieckim w Płocku / Leonard Sobieraj. // *Express Tumski*. – 2011, nr 1, s. 3, il.

- 287. SZATKOWSKA**, Lena.: Poeta rzeźby i symbolista: płocka wiosna Biegasa / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 20, s. 6, il.

Wystawa prac Bolesława Biegasa.

Muzeum Wsi Mazowieckiej

- 288. JEZERSKA–CHALICKA**, Agnieszka.: Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu – najważniejsze zrealizowane inwestycje. // *Sierpeckie Rozmaitości*. – 2011, nr 2, s. 34–38, il.

Podsumowanie działalności za lata 1971–2011.

- 289. LEWANDOWSKA**, Anna.: Odpocznij w dworskim stylu / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 117, s. 4, il.

Park dworski w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

290. RADWAŃSKA–JUSTYŃSKA, Teresa.: Kujawskie pierogi, kurpiowska przyzucha, małowieskie „kozy”: wielkie biesiadowanie w sierpeckim skansenie / Teresa Radwańska–Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 19, s. 22, il.

Biesiada „Gotowanie na ekranie”.

— **TOMASZEWSKA, Elżbieta.**: Komisja Rolnictwa i Terenów Wiejskich = poz. 173

Radio

291. (EG).: Gratulował im Papież: 20 lat temu powstało Katolickie Radio Płock / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 14, s. 18, il.

Sport. Kultura fizyczna

— **DANIELUK, Jacek.**: Bez sponsorów ani rusz = poz. 151

292. (JAC).: Samolot był sprawny: ustalenia prokuratury / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 25, s. 1, 6, il.

Wypadek pilota Marka Szufy podczas V Pikniku Lotniczego w Płocku.

— **KOWALSKA, Anna.**: Szkolna Olimpiada Integracyjna „Sport razem dla wszystkich” = poz. 256

293. KOWALSKI, Rafał.: 10:0, więc...mamy problem / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 95, s. 5, il. Historia Klubu „Wisła Płock” i piłki nożnej w Płocku w latach 1980–2000.

294. MARCINIAK, Jola.: Nasz człowiek na Igrzyska Olimpijskie: Dominik Kubiak / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 16, s. 49, il.

Sylwetka zawodnika Płockiego Towarzystwa Wioślarskiego.

295. MARCINIAK, Jola.: Od amatorki do profesjonalizmu: ogromny sukces dziewcząt AZS PWSZ Jutrzenka Płock / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 19, s. 38, il.

Awans piłkarek ręcznych senierek do I ligi.

296. MARCINIAK, Jola.: Powstaje Stowarzyszenie Stara Wiara: zawodnicy, trenerzy, działacze, ikony Wisły Płock / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 18, s. 39, il.

297. MOSiR Drobin. // Kontakt. – 2011, nr 79, s. 29–34, il.

Działalność MOSiR w Drobinie od września 2010 do marca 2011 r.

298. MRÓWCZYŃSKI, Rafał.: Alfabet Mistrzów / Rafał Mrówczyński. // Nasz Płock. – 2011, nr 2, s. 13, il.

Płocky szczyptorniści w sezonie 2010/2011.

299. WALTHER, Lars.: „Zabijcie ich wszystkich”: Lars Walther trener Mistrza Polski Orłenu Wisły Płock / Lars Walther; rozm. przepr. Wojciech Osiński. // Przegląd Sportowy. – 2011, nr 129, s. 16–17, il.

300. WIŚNIEWSKI, Wojciech.: Nasza Stara Wiara: „Un satan blanco”, „Dąbek” i inni / Wojciech Wiśniewski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 93, s. 1, il.

Powołanie klubu seniora piłkarzy nożnych „Stara Wiara” w Wiśle Płock.

301. WIŚNIEWSKI, Wojciech.: Wioślarze z medalami / Wojciech Wiśniewski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 133, s. 8, il.

Mistrzostwa Polski seniorów w wioślarstwie w Poznaniu.

302. WOŹNIAK, Hubert.: Dramatyczny finał Pikniku Lotniczego / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 142, s. 1, 4–5, il.

Tragiczna śmierć pilota Marka Szufy.

303. Z dziejów kultury fizycznej Polski oraz wybranych regionów i mniejszości narodowych / pod red. Jerzego Dżereńca; Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku. – Płock: Oficyna Wydawnicza Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica: Wydawnictwo Naukowe „Novum”, 2011. – 809 s.: il.; 24 cm. – Bibliogr. przy rozd. – Streszcz. ang. – ISBN 978-83-62709-15-1

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Życie literackie

— **KOWALSKI, Rafał.**: Wyspa im. Themersona = poz. 93

304. KOWALSKI, Rafał.: Dziś poezja nie musi się bronić / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 119, s. 5, il.

Tomik poezji „Ucieczka z Elei” Macieja Woźniaka z Płocka nominowany do Nagrody Literackiej Gdynia.

Zawiera rec. książki: Ucieczka z Elei / Maciej Woźniak. – Poznań, 2010.

— **KOWALSKI, Rafał.**: Książnica sięga po Hannę Krall = poz. 361

308. MATUSZEWSKI, Ryszard.: O Broniewskim – trochę inaczej: z tomu szkiców: „Doświadczenia i mity” [Warszawa 1964] / Ryszard Matuszewski. // Zeszyty Jagiellońskie. – 2011, nr 54, s. 54–57

Władysław Broniewski we wspomnieniach Ryszarda Matuszewskiego – krytyka literackiego, autora podręczników i tłumacza literatury pięknej.

Poezja

— **BRZOZOWSKI, Marek.**: Rzeźba = poz. 314

305. CZARNOTA, Jerzy (1944–).: Większa połowa / Jerzy Czarnota. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2011. – 74, [1] s.; 20 cm. – ISBN 978-83-61193-73-9

306. FRANCZAK, Lech (1939–).: Pozbierać sen = Traumlese: trzy wiersze = drei Gedichte / Lech Franczak; przekł. niem. Małgorzata Płoszewska. – Starachowice: Oficyna Wydawnicza Ars Pro Memoria, 2011. – 99, [1] s.: fot.; 15 cm. – Tekst równol. w jęz. pol. i niem. – ISBN 978-83-62359-22-6

307. GAŁKOWSKI, Andrzej (1951–).: „Wiersze” kliniczne / Andrzej Gałkowski. – Płock: Oficyna Wydawnicza Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica: Wydawnictwo Naukowe „Novum”, 2011. – 22 s.; 20 cm. – ISBN 978-83-62709-01-4

— **KOWALSKI, Rafał.**: Dziś poezja nie musi się bronić = poz. 304

309. SULIMA–BARAŃSKA, Anna.: Zza firanki / Anna Sulima–Barańska. – Płock: [s.n.], 2011. – 50 s.; 21 cm. – ISBN 978-83-924450-5-0

Proza

310. MUSZYŃSKI, Andrzej.: Dzień Przaśników / Andrzej Muszyński. – Płock: Oficyna Wydawnicza Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica: Wydawnictwo Naukowe „Novum”, [2011?]. – 271 s.; 21 cm. – ISBN 978-83-60662-43-4

— **RATZ, Daniel.**: Kolegialna. Spacer pierwszy = poz. 66

XIV. SZTUKA

Architektura. Urbanistyka

311. LEWANDOWSKA, Anna.: Jest dobry klimat, by Tumska ożyła / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 108, s. 5, il.

312. MAŁACHOWSKI, Adam.: A przy hali obelisk / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 94, s. 1, il.

Obelisk upamiętniający wizytę Jana Pawła II w Płocku 7 czerwca 1991 r.

— **mś.**: Doczekał się patrona = poz. 77

— **RYNCARZ, Ludwik.**: Zarys historii i walory kulturowe regionu BPK = poz. 107

313. WOŹNIAK, Hubert.: Bożnica Płocka zbuduje synagogę / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 143, s. 1, il.

Budowa Muzeum Żydów Mazowieckich w Płocku.

Malarstwo. Rzeźba. Galerie

314. BRZOZOWSKI, Marek.: Rzeźba: wiersze / Marek Brzozowski. – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2011. – 100 s.: fot. kolor; 21 cm. – ISBN 978-83-60348-31-4

315. CIEŚNIEWSKI, Wojciech (1958–).: Malarstwo / Wojciech Cieśniewski, Mirosław Luma. – Płock: Muzeum Mazowieckie w Płocku, 2011. – 47 s.: il. kolor.; 26 cm.

316. KOWALSKI, Rafał.: Niebanalny klimat tańca w... lino-rycie / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 94, s. 5, il.

Konkurs „Dostrzeżeni” zorganizowany przez Płocką Galerię Sztuki i Galerię Wiśła.

- 317. (LESZ).**: Idealista i kolorysta: wystawa w Muzeum Mazowieckim / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 15, s. 9, il.
Wystawa prac Wojciecha Cieśniewskiego i Mirosława Lumy.
- **(lesz).**: Spotkanie z krajobrazem = poz. 283
- **LEWANDOWSKA, Anna.**: Płock. Stąd pochodzę = poz. 74
- 318. ORŁOWSKA, Milena.**: Dwa wernisaże w galerii / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 97, s. 5, il.
Wystawa prac Eugeniusza Get–Stankiewicza „Dürery XX. Lubomirskich” i wystawa prac z VI. Forum Malarstwa Polskiego „Widzieć» w Płockiej Galerii Sztuki.
- **Płocka Polska Droga Krzyżowa** = poz. 349
- 319. SZATKOWSKA, Lena.**: Dialogi z tradycją: w Płockiej Galerii Sztuki / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 18, s. 8, il.
Wystawa prac Eugeniusza Get–Stankiewicza „Dürery XX. Lubomirskich” i prace artystów VI Forum Malarstwa Polskiego „Widzieć”.
- 320. SZATKOWSKA, Lena.**: Dwie Katarzyny, które trzeba dostrzec: Płocka Galeria Sztuki / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 6, s. 9, il.
Wystawa prac płocczanek Katarzyny Kłudczyńskiej i Katarzyny Bąkowskiej–Roszkowskiej.
- 321. SZATKOWSKA, Lena.**: Nagrodzeni Dostrzeżeni: w Płockiej Galerii Sztuki / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 17, s. 9, il.
Konkurs „Dostrzeżeni” zorganizowany przez Płocką Galerię Sztuki i Galerię Wiśła.
- 322. SZATKOWSKA, Lena.**: Wystawa Janiny Kraupe–Świdorskiej: grafika pod Kreską / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 14, s. 9, il.
Wystawa w Galerii Kreska powstałej w Płockiej Galerii Sztuki.
- Zabytki. Ochrona i konserwacja zabytków**
- **DYBIEC, Aleksandra.**: Małachowianka: hura! = poz. 255
- **MICHNIEWICZ, Justyna.**: Uroki północno–zachodniego Mazowsza: Łąck–Płock–Sierpc = poz. 110
- 323. MRÓWKA, Piotr.**: Pałac w Sannikach jest o 117 lat starszy niż przypuszczano / Piotr Mrówka. // Express Płocki. – 2011, nr 20, s. 11, il.
- **PŁUCIENNIK, Stanisław.**: Przewodnik po Płocku = poz. 63
- **POLKOWSKI, M. Mirosław.**: Wierni zdążyli przed burzą = poz. 350
- **SZOSTAK, Janusz.**: Dlaczego prezydent Płocka zawierzył miliony prywatnym osobom? = poz. 279

Teatr

- 324. KOWALSKI, Rafał.**: Płocki spacerniak teatralny. To ma być nasz głośny krzyk: wszyscy możemy być aktorami / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 96, s. 2, il.
Wakacyjny projekt Stowarzyszenia Teatr Per Se.

Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego

- 325. KUSIAK, Jolanta.**: Artystyczny „samorodek” / Jolanta Kusiak, Zbigniew Kusiak; rozm. przepr. Leszek Skierski. // Aktualności Teatru Płockiego. – 2011, nr maj–czerwiec, s. [10], il.
Iwona Kusiak – autorka sztuki „Beauty 2.0”.
- **(lesz).**: Sto lat dla Witolda Mierzyńskiego = poz. 84
- **MOKROWIECKI, Marek.**: Jerzy Bielecki = poz. 70
- 326. SZATKOWSKA, Lena.**: Słodkie rodzyńki, gorzkie migdały: płockim aktorom się udały... / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 14, s. 9, il.
Spektakl muzyczny w płockim teatrze „Słodkie rodzyńki, gorzkie migdały” oparty na twórczości Agnieszki Osieckiej.
- 327. WANECKI, Jarosław.**: Rozmowa z teatralną ścianą / Jarosław Wanecki. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 148, s. 5, il.
Ocena działalności płockiego teatru.
- **Witold Jan Mierzyński** = poz. 85

Recenzje teatralne

- 328. MO.**: Najpiękniejszy na świecie tekst: spektakl w katedrze / MO. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 99, s. 9, il.
Zawiera rec. przedstawienia: Przekroczyć próg nadziei / Jan Paweł II, Vittorio Messori; reż. Marek Makrowiecki; Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego, Płock.
- 329. POGONOWSKI, Mariusz.**: Pogonowski pyta o Boga / Mariusz Pogonowski; rozm. przepr. Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 91, s. 4, il.
Zawiera rec. przedstawienia: Bracia Karamazow / Fëdor Michajłowi Dostojewskij; reż. Janusz Opryński, Teatr Provisorium / Kompania Teatr, Lublin.

Muzyka

- 330. DOROBK, Andrzej.**: Pinkfloydowe simulacrum: relacje Gościńca / Andrzej Dorobek. // Gościniec Sztuki. – Nr 1/16 (2011), s. 152–153
The Australian Pink Floyd Show w Orlen Arenie.
- **KOWALSKI, Rafał.**: Wypyty, rozpleciny i oczepiny = poz. 91
- **Młodzieżowa Orkiestra Dęta w Goleśzynie** = poz. 183
- 331. ROSTOWSKA, Małgorzata.**: Lato 2011 bez ReggaeLandu / Małgorzata Rostowska, MS. // Extra Wiadomości plockek.pl. – 2011, nr 19/37, s. 1, il.
Plan imprez muzycznych Płockiego Ośrodka Kultury i Sztuki na lato 2011 r.
- **SIUTA, Małgorzata.**: Płocznianie nadal pamiętają Jana Pawła II – papieża i Polaka = poz. 351
- **SZATKOWSKA, Lena.**: Płock po europejsku = poz. 270
- **SZATKOWSKA, Lena.**: Słodkie rodzyńki, gorzkie migdały = poz. 326
- **TYSZKIEWICZ, Jolanta.**: Śpiew, czyli mowa uczuć = poz. 94

Film

- 332. MARCINIAK, Jola.**: Nagrodę oddam żonie: Konrad Skiba wśród laureatów Off Plus Camera w Krakowie / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 17, s. 8, il.
Nagroda za film „Budowa molo bez zabezpieczeń”.

Fotografia

- 333. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz (1961–).**: [Sierpc w fotografii – recenzja] / Grzegorz Gołębiewski. // Notatki Płockie. – 2011, nr 2/227, s. 50–52, il.
Zawiera rec. książki: Sierpc w fotografii. – Sierpc–Bydgoszcz, 2010.
- 334. KOWALSKI, Rafał.**: Artyści tworzą przez całą dobę / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 144, s. 5, il.
Wystawa fotografii osób niepełnosprawnych z DPS W Miszewie w Mazowieckim Centrum Kultury i Sztuki w Warszawie.
- **(lesz).**: Piotrowi naszych czasów = poz. 342
- **SZATKOWSKA, Lena.**: Dwie Katarzyny, które trzeba dostrzec = poz. 320
- **WAĆKOWSKI, Jan.**: 20 rocznica pielgrzymki Jana Pawła II = poz. 352

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

- 335. CEGŁOWSKI, Janusz (1952–).**: Działalność Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży w diecezji płockiej (1919–2006) / Janusz Cegłowski, Andrzej Gretkowski. // Notatki Płockie. – 2011, nr 2/227, s. 35–41. – Streszcz. w jęz. ang.
- 336. GRZYBOWSKI, Michał Marian (1937–).**: Ks. mgr Saturnin Wierzbicki, Infułat kapituły kolegiaty pułtuskiej: 1940–2010 / Michał Marian Grzybowski. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2011, nr 6, s. 321–325
- 337. KAMIŃSKI, Jarosław.**: Małżeństwo i rodzina w diecezji płockiej w raporcie z badań przeprowadzonych przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC / Jarosław Kamiński. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2011, nr 7–8, s. 370–378
- 338. KOWALEWSKA, Agnieszka.**: Orędzie Bożego Miłosierdzia / Agnieszka Kowalewska. // FanFary. – 2011, nr 1, s. 8–9, il.

- 339. KOWALSKI, Rafał.**: Najtrudniej mówić „nie” / Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 130, s. 3, il. Wspomnienie papieskiej wizyty 7 czerwca 1991 r. w Płocku podczas pielgrzymki Jana Pawła II do Polski; msza dziękczynna za beatyfikację Jana Pawła II i upamiętnienie 80. rocznicy objawień Jezusa Miłosiernego.
- 340. KOWALSKI, Rafał.**: Papież w płockim więzieniu / Rafał Kowalski, Małgorzata Siuta. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 133, s. 4, il.
20. rocznica wizyty Jana Pawła II w Płocku (7–8 czerwca 1991 r).
- **KOWALSKI, Rafał.**: Wypyty, rozpleciny i ocepiny = poz. 91
- 341. KURACH, Aurelia.**: VII Gminne Zamyślenia Rodaków w Hołdzie Ojcu Świętemu – Janowi Pawłowi II / Anna Górniak. // *Słowo Gozdowa*. – 2011, nr 2, s. 9–10, il.
Gozdowskie „Zamyślenia Rodaków w Hołdzie Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II”.
- **(lesz).**: „Moim Kurpikom z Puszczy Zielonej” = poz. 92
- 342. (LESZ).**: Piotrowi naszym czasów: 20 rocznica pielgrzymki papieskiej / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 24, s. 8, il.
- 343. MAJEWSKI, Dariusz.**: [Catalogi et elenchiuniversi cleri diocesis plocensis 1172–1830 – recenzja] / Dariusz Majewski. // *Miesięcznik Pastorski Płocki*. – 2011, nr 4, s. 222–223
Zawiera rec. książki: *Catalogi et elenchiuniversi cleri diocesis plocensis 1172–1830*, t. 1 / Michał Marian Grzybowski. – Płock, 2010.
- **MAŁACHOWSKI, Adam.**: A przy hali obelisk = poz. 312
- **MAŁACHOWSKI, Adam.**: O księdzu Bronisławie = poz. 72
- 344. MŚ.**: Relikwie trafiły do Płocka: po beatyfikacji Jana Pawła II / mś. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 21, s. 8
- 345. MŚ.**: Skazani, ale nie potępieni: 20. rocznica wizyty papieża w płockim Zakładzie Karnym / mś, Jol. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 24, s. 3, il.
- 346. „Oaza wolności”**: duszpasterstwa akademickie w latach siedemdziesiątych XX w.: materiały pokonferencyjne / pod red. Marty Marcinkiewicz. – Szczecin: Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział, 2011. – 132, [1] s.; 24 cm. – Indeksy. – ISBN 978-83-61336-37-2
- 347. PIĘTKA, Włodzimierz.**: Mazowieckie ślady / Włodzimierz Piętka. // *Gość Niedzielnny*. – 2011, nr 13, dod. *Gość Płocki*, nr 13/111, s. IV–V, il.
Wspomnienia wizyt Karola Wojtyły w diecezji płockiej.
- 348. PILICHOWICZ, Danuta.**: Gostynianie na beatyfikacji / Danuta Pilichowicz. // *Nasz Gostynin*. – 2011, nr 6, s. 6–7, il.
Udział mieszkańców Gostynina w uroczystości beatyfikacji Jana Pawła II.
- 349. Płocka Polska Droga Krzyżowa** / [red. Agnieszka Małecka, Andrzej Drętkiewicz; zdjęcia Halina Płuciennik]. – Płock: Parafia p.w. świętego Stanisława Kostki w Płocku, 2011. – 75, [1] s.: fot. kolor.; 17 cm. – ISBN 978-83-61117-42-1
- 350. POLKOWSKI, M.** Mirosław.: Wierni zdążyli przed burzą / M. Mirosław Polkowski. // *Mariawita*. – 2011 nr 4–6, s. 10–11, il.
Poświęcenie kamienia węgielnego pod Świątynię Miłosierdzia i Miłości w 1911 r.
- 351. SIUTA, Małgorzata.**: Płocczanie nadal pamiętają Jana Pawła II – papieża i Polaka / Małgorzata Siuta. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 78, s. 4, il.
Obchody szóstej rocznicy śmierci Jana Pawła II.
- **SMASZCZ, Waldemar.**: Ks. Ludomir Lissowski w biografii Barbary i Krzysztofa Baczyńskich = poz. 76
- 352. WAĆKOWSKI, Jan.**: 20 rocznica pielgrzymki Jana Pawła II: Płock 7–8 czerwca: 1991–2011 / Jan Waćkowski. – Nowa Biała: Aggress, [2011]. – Teka (15 k. tabl. kolor.); 18x13 cm.

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. ARCHIWUM. BIBLIOTEKI

Czytelnictwo

- 353. DOBACZEWSKI, Hubert.**: W książkach szukam poruszenia: co czyta lider Lao Che: „Czytamy w Polsce” / Hubert „Spięty” Dobaczewski; rozm. przepr. Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 144, s. 2, il.
Rozmowa z liderem zespołu Lao Che – Hubertem „Spiętym” Dobaczewskim o jego pasjach czytelniczych.
- 354. GRYCZON, Robert.**: Jestem książkowym chomikiem: akcja *Gazety „Czytamy w Polsce”* / Robert Gryczon; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 136, s. 2, il.
Rozmowa z anestezjologiem z płockiego Chirurgricum – Robertem Gryczonem o jego pasjach czytelniczych.

Biblioteki naukowe

Biblioteka im. Zielińskich TNP

- 355. KOWALSKI, Rafał.**: Skarby Heweliusza na trzydniowej przepustce / Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 126, s. 1, il.
Wystawa trzech dzieł Jana Heweliusza w Bibliotece im. Zielińskich TNP z okazji Roku Jana Heweliusza i Dni Historii Płocka.
- **WRÓBEL, Maciej.**: Towarzystwo Naukowe Płockie i kosmiczne starodruki = poz. 246

Biblioteki publiczne

- 356. BEDYK, Artur.**: Wieści z GBP w Ślubicach / Artur Bedyk. // *Wieści znad Wisły*. – 2011, nr 81, s. 13–18, il.
- 357. Biblioteki publiczne powiatu płockiego w 2010 r.** // *Bibliotekarz Płocki*. – 2011, nr 1, s. 24–43, il.
- **(eg).**: Dwadzieścia wieków miasta = poz. 119
- 358. GĄDEK, Teresa.**: Gminna Biblioteka Publiczna w Ślubicach / Teresa Gądek. // *Wieści znad Wisły*. – 2011, nr 81, s. 12–13, il.
- 359. Kronika ważniejszych wydarzeń kulturalno-oświatowych organizowanych w bibliotekach samorządowych powiatu płockiego w 2010 r.** // *Bibliotekarz Płocki*. – 2011, nr 1, s. 62–69, il.
- 360. STANISZEWSKA, Magdalena.**: Barwy i słowa Jerzego Grzegorza Milewskiego – prezentacja twórczości mochowskiego twórcy / Magdalena Staniszevska. // *Sierpeckie Rozmaitości*. – 2011, nr 2, s. 3031, il.
Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej w Sierpcu.

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

- 361. KOWALSKI, Rafał.**: Książnica sięga po Hannę Krall / Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 136, s. 4, il.
Promocja polskiej literatury w płockiej bibliotece.
- **KOWALSKI, Rafał.**: Przetrzymany, było warto = poz. 137
- 362. Kronika ważniejszych wydarzeń kulturalno-oświatowych organizowanych przez Książnicę Płocką w 2009 r.** // *Bibliotekarz Płocki*. – 2011, nr 1, s. 45–61, il.

- 363. Sprawozdanie z działalności Książnicy Płockiej im. Wł. Broniewskiego za 2010 rok.** // *Bibliotekarz Płocki*. – 2011, nr 1, s. 3–23

Czasopiśmiennictwo

- **KASSAN, Nina.**: Stan dróg bitych w guberni płockiej w oparciu o wiadomości z „Korespondenta Płockiego” w latach 1876–1888 = poz. 117
- 364. NYCEK, Jan Bolesław.**: Pół i ćwierć prawdy / Jan Bolesław Nycek. // *Nasz Płock*. – 2011, nr 2, s. 4, il.
Dot. hasła „Tygodnik Płocki” z książki: *Płock od A do Z* / Jerzy Papierowski, Jerzy Stefański. – Płock, 2010.

INDEKS OSOBOWY

- Adamkowska, Emilia 18
 Adamska, Hanna 213
 Adamski, Andrzej 209, 234
 AM. 239
 AMM. 214
 amr. 174
 Banach-Latoszek, Anna 247
 Barańska, Anna zob. Sulima-Barańska, Anna
 Barchanowicz, Ewa 202
 Barciński, Andrzej 215
 Bartosiak, Zbigniew 142
 Bedyk, Artur 356
 Będzikowska, Maria 164
 Będzikowski, Szczepan 164
 Biela, Małgorzata 1
 Bieniek, Mariusz 216
 Bieńkowski, Krzysztof 60
 Braun, Krzysztof 45
 Brzezik, Jolanta 43
 Brzozowski, Marek 314
 Cegłowski, Janusz 335
 Chalicka, Agnieszka zob. Jezierska-Chalicka, Agnieszka
 Chlewiński, Zbigniew 71, 285
 Chodubski, Andrzej Jan 96
 Choińska-Mika, Jolanta 125
 Chojnacki, Marek 111
 Cholewiński, Karol 71
 Cieśniewski, Wojciech 315
 CS. 127
 Cybulska, Emilia 118
 Czarnota, Jerzy 305
 Danieluk, Jacek 151
 Dobaczewski, Hubert 353
 Dobijański, Mariusz 42
 Dobroń, Elżbieta 1
 Dorobek, Andrzej 19, 330
 Dragan, Barbara 249
 Drętkiewicz, Andrzej 349
 Duraj, Danuta zob. Walczak-Duraj, Danuta
 Dwojnych, Andrzej 30
 Dybiec, Aleksandra 80, 255
 Dymek, Benon 45
 Dzięgielewska, Elżbieta 203
 Dżereń, Jerzy 303
 (eg) 119, 291
 Folusiak, Małgorzata 21
 Franciszkiewicz, Leszek 112
 Franczak, Lech 306
 Franek, Jerzy 155
 Frąckowiak, Anna 7
 Galicka, Izabella 120
 Gałkowski, Andrzej 307
 Gancarczyk, Marek 20
 Gazda, Małgorzata 238
 Gądek, Teresa 358
 Gąsiorowski, Paweł Bogdan 79
 Galas, Maria zob. Pisarska-Galas, Maria
 Gołębniak, Andrzej 116
 Gołębiowski, Grzegorz 136, 333
 Gorczyca, Agnieszka 206
 Gregorczyk, Ewa 52
 Gretkowski, Andrzej 244, 335
 Grodkiewicz, Waldemar 123
 Gryczon, Robert 354
 Grzybowski, Michał Marian 336
 GSZ. 192, 204, 217-8
 Gustowski, Bolesław 253
 Heyman-Kowalczyk, Elżbieta 124
 J.J. 190
 (jac). 147, 292
 JAM. 166, 181, 193, 210, 250-1
 Jezierska-Chalicka, Agnieszka. 288
 Jol. 101, 345
 Justyńska, Teresa zob. Radwańska-Justyńska, Teresa
 Kacprzak, Krzysztof 143
 Kamiński, Jarosław 337
 Kapuściński, Marcin 122
 Karol, Lilianna 194
 Kasprzak, Elwira 24
 Kassan, Nina 117
 Kawalczyńska, Janina 109
 Kocznur, Agnieszka 272
 Kolankiewicz, Ewa 219-20
 Kolińska, Iwona 35
 Konarska-Pabiniak, Barbara 37, 95, 121, 229., 241
 Koński, Wiesław 39
 Kopeć, Wiesław 57
 Kopka, Mariola 164
 Kowalczyk, Elżbieta zob. Heyman-Kowalczyk, Elżbieta
 Kowalewska, Agnieszka 338
 Kowalska, Anna 256
 Kowalska, Dorota 235
 Kowalska, Iwona zob. Typiak-Kowalska, Iwona
 Kowalski, Rafał 73, 91, 93, 137, 170, 267, 281, 293, 304,
 316, 324, , 334, 339-40, 355, 361
 Kowalski, Tomasz 130, 135
 Kozanecki, Jarosław 188-9
 Kozyra, Waldemar 138
 Krajewski, Tomasz 231
 Krawczyńska, Renata 41
 Krawiec, Jacek 156
 Krupińska, Sylwia 202, 206
 Kruszewski, Wojciech 12
 Kruszewski, Zbigniew Paweł 146
 Krzemiński, Maciej 243
 Kubacz, Magdalena 14
 Kucharski, Dawid 152, 175
 Kurach, Aurelia 252, 341
 Kurasz, Jakub 156
 Kusiak, Jolanta 325
 Kusiak, Zbigniew 325
 Kwiatkowska, Agnieszka zob. Małicka-Kwiatkowska, Agnieszka
 Latoszek, Anna zob. Banach-Latoszek, Anna
 Lemanowicz, Dariusz 113, 233
 (lesz) 84, 92, 257, 273-4, 282-3, 317, 342
 Leszczyński, Zbigniew 118
 Lewandowska, Anita 243
 Lewandowska, Anna 11, 74, 102, 150, 168, 176-7, 268, 275,
 284, 289, 311, 354
 Lipińska, Wiesława 31
 Luma, Mirosław 315
 Lutomiński, Marcin 243
 (m.a.) 90
 Majchrzak, Katarzyna 157
 Majewski, Dariusz 34 ,343

Małachowski, Adam 72, 312
 Małecka, Agnieszka 280
 Małecko-Kwiatkowska, Agnieszka 349
 Marciniak, Jola 182, 269, 294-6, 332
 Marcinkiewicz, Marta 346
 Marczak, Iwona 118, 194
 Marczak, Piotr 36
 Martyniak, Maciej 13
 Maślanka, Renata 55
 MATTI. 205
 Matuszewska, Anna 25
 Matuszewski, Ryszard 308
 Mazowiecki, Tadeusz 81
 Mazurska, Wiesława 1
 Miancki, Adrian 243
 Michalik, Piotr 133-4
 Michniewicz, Justyna 110
 Mika, Jolanta zob. Choińska-Mika, Jolanta
 Mikołajczyk, Justyna 203
 Milke, Tadeusz 276
 Milkiewicz, Wiesław 158
 Milner, Jan 114
 MO. 328
 Mokrowiecki, Marek 70
 Mosińska, Małgorzata 243
 Mrówczyński, Rafał 298
 Mrówka, Aleksandra 16, 221
 Mrówka, Piotr 100, 323
 MS 331
 mś. 77, 103, 266, 344-5
 Muszyński, Andrzej 310
 Nasiadka, Ilona 13-4
 Nawrocka-Nowak, Danuta 163
 Nędział, Michał 14
 Niemczyk, Zbigniew 88
 Niweliński, Aleksander 104
 Nowak, Danuta zob. Nawrocka-Nowak, Danuta
 Nowakowski, Andrzej 222
 Nycek, Jan Bolesław 38, 64, 189, 215, , 232,
 Obzejta-Żbikowska Dorota 13
 Olechowski, Marcin 139
 Opasińska, Bogumiła zob. Zalewska-Opasińska, Bogumiła
 Orłowska, Milena 223, 318, 353
 Osiński, Wojciech 299
 Ostrowska, Danuta 249
 Pabiniak, Barbara zob. Konarska-Pabiniak, Barbara
 Papiernik, Cezariusz 89
 Papierowski, Andrzej Jerzy 140
 Pietrzak, Grażyna 224
 Piętka, Włodzimierz 347
 Pilichowicz, Danuta 348
 Pisarska-Galas, Maria 172
 Płoszewska, Małgorzata 306
 Płuciennik, Halina 63, 349
 Płuciennik, Stanisław 63
 Podśudek, Marcin 54
 Pogonowski, Mariusz 329
 Pokorski, Tadeusz 195
 Polkowski, M. Mirosław. 350
 Portalski, Mariusz 98
 Pótturzycki, Józef 242
 Przygocka, Janina 50
 Pszczółkowska, Dominika 265
 rad. 212, 240, 245, 263
 Radwańska-Justyńska, Teresa. 167, 184, 196-7, 258, 264, 290
 Ratz, Daniel 66
 rka. 159
 Rostowska, Małgorzata. 86, 105, 178, 277, 331
 Rowicka, Lena 188
 Rybak, Paweł 179
 Rybicka, Grażyna 122
 Rychlewski, Grzegorz 158, 160
 Ryncarz, Ludwik 106-7
 Sierocki, Adam 225
 Siuta, Małgorzata 87, 198, 248, 340, 351
 SK. 226
 Skierski, Leszek 94, 325
 Skubiś, Ireneusz. 236
 Smaszcz, Waldemar 76
 Smuk-Stratenwerth, Ewa 55, 199
 Sobieraj, Leonard 286
 Sokołowska, Joanna 5
 Staniszevska, Magdalena 360
 Stogowska, Anna Maria 97
 Stradomski, Józef 227
 Straszak, Andrzej 146
 Stratenwerth, Ewa zob. Smuk-Stratenwerth, Ewa
 Struzik, Małgorzata 44
 Strzelecki, Zbigniew 32
 Subotowicz, Elżbieta 44
 Sukniewicz, Daniel 36
 Sulima-Barańska, Anna 309
 Suszek, Krzysztof 161
 Sylwia 162
 Szanser, Mariusz 144, 200
 Szatkowska, Lena. 270, 287, 319-22, 326
 Szatkowski, Tomasz 49, 180
 Szczepańska, Elżbieta 259
 Szczepański, Janusz 126
 Szkopek, Grzegorz 185, 207
 Szostak, Janusz 228, 279
 Szostak, Jerzy 9
 Szybkowski, Sobiesław 68
 Szymanek, Cezary 156
 Szymczak, Małgorzata 261
 Ślęzak, Patryk 26
 Śliwiński, Paweł Tomasz 171
 Śmigieński, Marcin 104, 201, 271
 Śniecikowski, Włodzimierz 229
 Tomaszewska, Elżbieta 173
 Tułeczka, Magdalena 161
 Typiak-Kowalska, Iwona 1
 Tyszkiewicz, Jolanta 94
 Waćkowski, Jan 352
 Walczak-Duraj, Danuta 22
 Waltherr, Lars 299
 Waluch, Kazimierz 146
 Waluś, Jan Henryk 128, 141
 Waluś, Jan Konrad 115, 128, 141
 Wanecki, Jarosław 327
 Wąsiewski, Grzegorz. 131
 Wąsik, Sławomir. 108
 Wereszczaka, Rafał 8
 Wiczorek, Gabriel 253
 Winiarska, Emilia 194
 Wiśniewska, Maria 65
 Wiśniewski, Janusz 56
 Wiśniewski, Krzysztof 71
 Wiśniewski, Sławomir 23, 187
 Wiśniewski, Wojciech. 300-1
 Wojniak, Monika 153-4, 191
 Woźniak, Hubert 69, 75, 81-3, 129, 148, 169, 211, 302, 313
 Wróbel, Maciej 246
 Wróblewski, Bogdan 88, 237

Zadrozny, Krzysztof. 132
Zalewska-Opasińska, Bogumiła 149
Zawadzka, Dorota 208
Zbyszewska, Alicja 15
Zdanowska, Mariola 219
Zgorzelski, Piotr 230-1
Zieliński, Edmund 232
Zientara, Wiesława 122
Ziętek, Janina 33
Ziętek, Maria 78
Ziółkowska, Anna 64

Ziółkowski, Patryk 64
Żabka, Beata 61
Żbikowska, Dorota zob. Obzejta-Żbikowska, Dorota
Żmijewski, Lech 99

Opracowanie:
Małgorzata Bielak, Elżbieta Dobroń,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Wł. Broniewskiego
09-400 Płock, ul. Kościuszki 6
Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
e-mail:dib@bibl.plock.pl

NASI AUTORZY

MAREK CHRZANOWSKI

— mgr historii, przewodniczący drugiej kolejnej kadencji Rady Miasta Sierpca, przez pięć kolejnych kadencji radny miejski, emerytowany dyrektor szkół i inspektor oświaty, działacz społeczny i samorządowy.

ZDZISŁAW DUMOWSKI

— mgr filologii polskiej, prezes Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej. Obecny radny VII kadencji, były burmistrz miasta Sierpca, autor licznych publikacji o tematyce samorządowej i społecznej, działacz samorządowy od początku transformacji społeczno-ustrojowej w Polsce.

PAWEŁ BOGDAN GAŚSIOROWSKI

— mgr historii. Autor wielu publikacji historycznych i genealogicznych, rodów Mazowsza Płockiego i Bydgoszczy. Prezes i współzałożyciel Bydgoskiego Towarzystwa Heraldyczno–Genealogicznego oraz Konfraterni Sierpeckiej w Bydgoszczy, członek Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej i członek Bractwa Inflandzkiego.

MICHAŁ MARIAN GRZYBOWSKI

— ks., prof. dr hab., historyk, wykładowca Uniwersytetu im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku, Wiceprezes TNP.

MAREK KOŚMIDER

— inżynier, długoletni burmistrz m. Sierpca, działacz samorządowy i społeczny, wspierający działalność Oddziału TNP w Sierpcu.

BARBARA PABINIAK–KONARSKA

— dr nauk humanistycznych, redaktor naczelna biuletynu miejskiego „Nasz Gostynin”, dziekan Wydziału Zamiejscowego w Gostyninie Wyższej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa w Łodzi, członek TNP.

STANISŁAW MAJCHRZAK

— mgr filologii polskiej, pedagog, wieloletni przewodniczący Rady Miejskiej ubiegłych kadencji, rzecznik prasowy burmistrza, członek TNP.

HENRYKA PIEKARSKA

— dr nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, naczelnik Urzędu Skarbowego w Sierpcu, przewodnicząca Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego, wykładowca akademicki, autorka publikacji o tematyce społeczno–ekonomicznej, regionalistka.

GRZEGORZ RADOMSKI

— dr hab. historii, prof. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Członek Oddziału TNP w Sierpcu, regionalista. Autor licznych publikacji naukowych.

MARCIN SUMOWSKI

— doktorant historii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, autor publikacji z dziedziny historii średniowiecza, zdobywca I miejsca w konkursie Towarzystwa Miłośników Torunia na najlepsze prace magisterskie i dyplomowe.

ANDRZEJ TUCHOLSKI

— mgr archeologii, pracujący w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Warszawie – Delegaturze w Płocku. Autor wielu publikacji na temat ochrony zabytków archeologicznych. Członek Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich.

GRZEGORZ WĄSIEWSKI

— dr nauk humanistycznych, członek Zarządu Oddziału TNP w Sierpcu, autor licznych publikacji, organizator konferencji naukowych.

Autorki Bibliografii:

Małgorzata Bielak, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak–Kowalska